

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ**

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

МОЛДОВАНОВ ДЕНИС ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 347.73

ДИСЕРТАЦІЯ

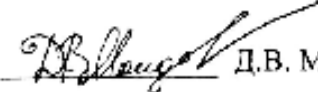
**ФІНАНСОВО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ**

081 «Право»

08 «Право»

Подается на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 Д.В. Молдованов

Науковий керівник:

Денисов Андрій Ігорович

кандидат юридичних наук

Харків – 2020

АНОТАЦІЯ

Молдованов Д.В. Фінансово-правове забезпечення державної політики в сфері альтернативної енергетики. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право». – Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2020.

Дисертацію присвячено дослідженню фінансово-правового забезпечення державної політики в сфері альтернативної енергетики. Надано всебічну характеристику функціонування державної політики в сфері альтернативної енергетики. Зазначено про існування певних загроз для її ефективного функціонування. Визначені та розкриті основні загрози національній безпеці в сфері альтернативної енергетики та наведена власна класифікація цих загроз. Встановленні фінансово-правові засоби забезпечення захисту та цілісності національної безпеки в сфері альтернативної енергетики та запропоновано прийняття нових засобів фінансово-правового забезпечення державної політики в сфері альтернативної енергетики, враховуючи існуючі загрози в цій сфері. Зроблений підсумок наведеному дослідженню та розроблений авторський механізм подолання загроз національній безпеці у сфері альтернативної енергетики, націлений на ефективне функціонування державної політики в сфері альтернативної енергетики. Національна безпека у сфері альтернативної енергетики є не лише одним з напрямків державної політики в сфері альтернативної енергетики та видом енергетичної безпеки держави, а й різновидом державної економічної безпеки, яка статтею 17 Конституції України визначена як одна з найважливіших функцій держави та справа всього Українського народу.

У результаті проведеного дисертаційного дослідження розкрито стан і генезу фінансово-правового регулювання відносин у сфері забезпечення державної політики в сфері альтернативної енергетики.

Здійснено аналіз нормативно-правової бази, що регулює відносини, пов'язані з забезпеченням державної політики та національної безпеки у сфері альтернативної енергетики та зазначено, що реалізація державної політики у сфері альтернативної енергетики здійснюється через внесення змін і доповнень до чинного законодавства а також шляхом прийняття і реалізації підзаконних документів нормативно-правового та організаційно-методичного характеру. Сформовано та систематизовано етапи розвитку законодавства України в сфері альтернативної енергетики, встановлено базові дати та нормативно-правові акти, які є ключовими у формуванні діючої системи норм реалізації відновлювальної енергетики та вплив міжнародних та зокрема європейських нормативно-правових актів та угод на державну політику у сфері альтернативної енергетики. Зроблено висновок, що існуюче фінансово-правове регулювання в сфері альтернативної енергетики не є достатнім. Враховуючи стрімку динаміку світового технологічного прогресу у галузі альтернативної електроенергетики та розвиток відносин у цій сфері, вітчизняне законодавство також має розвиватись та бути більш адаптивним до змін у відносинах, які воно має регулювати. Функціонування інституту фінансово-правового забезпечення державної політики торкається широкого кола суспільних та приватних інтересів, реалізації фінансової, інноваційної, енергетичної та інших напрямків державної політики.

Здійснено акцент на дослідженні фінансово-правових засобів забезпечення державної політики в сфері альтернативної енергетики, оскільки проблематика комплексного фінансово-правового забезпечення національної політики в сфері альтернативної енергетики (як і сфери альтернативної енергетики в цілому) в контексті формування цілісного спеціального ефективно діючого механізму фінансово-правових заходів впливу (як стимулюючих, так і обмежувальних) на відносини у сфері альтернативної енергетики не були достатньо досліджені вітчизняними науковцями.

Надано визначення державній політиці в сфері альтернативних джерел енергії, яка полягає у фінансово-економічному та адміністративно-правовому напрямку діяльності органів влади, направленому на нарощування обсягів виробництва та споживання енергії, екологічної безпеки, умов раціонального споживання та економії енергії, виробленої з альтернативних джерел за умови додержання законодавства всіма суб'єктами означених відносин.

Сформульована та змістовно обґрунтована необхідність запровадження таких нових суб'єктів в сфері альтернативної електроенергетики, як: підприємство, яке має державу форму власності та займається генерацією альтернативної енергії; енергетичний кооператив заснований на базі об'єднання співвласників багатоквартирного будинку. Запропоновані зміни до законодавства, що зможуть не змінюючи існуючі норми у сфері кооперативного права надати правове регулювання відносинам, пов'язаним зі здійсненням діяльності такого суб'єкта як енергетичний кооператив заснований на базі об'єднання співвласників багатоквартирного будинку.

Встановлено необхідність формування науковою спільнотою єдиної позиції щодо визначення об'єкту альтернативної енергетики з огляду на його фінансову та матеріальну складову. Надано розширене визначення об'єкта альтернативної енергетики, яке узгоджується із діючим законодавчим визначенням, однак має більший об'єм. Об'єкт альтернативної енергетики можна визначити як комплексне явище, що складається із об'єктів матеріального та нематеріального світу. Він складається із таких компонентів, як: інноваційні винаходи, енергогенеруюче та інше обладнання в тому числі і сама енергія, яка була згенерована за рахунок використання альтернативних джерел енергії, частка яких становить не менш як 50 відсотків від встановленої потужності, правовідносини з продажу, перепродажу та надання дозволів на створення та функціонування потужностей альтернативних джерел енергії та грошових фондів, які виникають у результаті зазначеної діяльності.

Встановлено необхідність дослідження правового забезпечення національної безпеки в сфері альтернативної енергетики. Розроблено концепцію системи сучасних загроз національній безпеці в сфері альтернативної енергетики та запропоновано модель їх систематизації з метою більш ефективного дослідження фінансово-правових засобів подолання та нейтралізації таких загроз.

Досліджено фінансово-правове регулювання державного забезпечення національної безпеки в сфері альтернативної енергетики. Сформовано цілісний комплекс фінансово-правових засобів забезпечення національної безпеки держави в сфері альтернативної енергетики.

Запропоновано макет Закону «Про національну безпеку у сфері альтернативної енергетики». При розробці макету було визначено та вирішено наступні питання: обґрунтування необхідності прийняття закону; цілі та завдання запропонованого макету Закону; загальна характеристика та основні положення макету Закону; фінансово-економічне обґрунтування реалізації Закону; стан нормативно-правової бази в даній сфері правового регулювання; прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття Закону. Макет Закону охоплює всі проблемні питання та згрупований у таку структуру: Розділ I. Загальні положення; Розділ II. Суб'єкти та об'єкти в сфері альтернативної енергетики; Розділ III. Загрози національній безпеці в сфері альтернативної енергетики; Розділ IV. Фінансово-правові засоби подолання загроз національній безпеці в сфері альтернативної енергетики; Розділ V. Прикінцеві та перехідні положення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що ця дисертація є унікальною роботою та першим комплексним дослідженням фінансово-правового забезпечення державної політики в сфері альтернативної енергетики, шляхів її реалізації та забезпечення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес і можуть бути використані: у науково-дослідній діяльності для подальшого вивчення та

наукових розробок щодо фінансово-правового забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики; у правотворчості – для внесення змін та доповнень до законів і підзаконних нормативно-правових актів, якими регулюється формування та забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики; у правозастосовній діяльності – для розробки методичних матеріалів з підготовки рішень про фінансово-правові засоби: *(акт впровадження у діяльність ТОВ «ФК «Стандарт Кепітал» від 27.05.2020 р.)*.

В роботі здійснено аналіз міжнародного досвіду у сфері фінансово-правового забезпечення державної політики в сфері альтернативної енергетики. Зроблено висновок про необхідність перегляду існуючих стимулюючих засобів у сфері альтернативної енергетики, зокрема виключення зі списку стимулюючих засобів «зеленого» тарифу, як витратного та неперспективного. Досліджено позитивну роль прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії», який зменшив розмір компенсації за «зеленим» тарифом, однак наголошується на важливості поступової відмови від застосування такого правового стимулюючого засобу.

Отримані висновки і рекомендації зумовили обґрунтування необхідності і доцільності запровадження низки змін та уточнень до чинного законодавства України у сфері фінансово-правового забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики.

Ключові слова: державна політика, національна безпека в сфері енергетики, національна безпека в сфері альтернативної енергетики, фінансово-правові засоби подолання загроз.

ABSTRACT

Moldovanov D.V. Financial and legal support of state policy in the field of alternative energy. - *Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for the Degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 - Law. - Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2020.

The dissertation is devoted to the research of financial and legal support of the state policy in the field of alternative energy. A comprehensive description of the functioning of state policy in the field of alternative energy is given. It is noted that there are certain threats to its effective functioning. The main threats to national security in the field of alternative energy have been identified and disclosed, and the classification of these threats has been presented. The financial and legal means of ensuring the protection and integrity of national security in the field of alternative energy have been established and the adoption of new means of financial and legal support of the state policy in the field of alternative energy has been proposed, taking into account existing threats in this field. The results of this study are summarized and the author's mechanism for overcoming threats to national security in the field of alternative energy is developed, aimed at the effective functioning of state policy in the field of alternative energy. National security in the field of alternative energy is not only one of the directions of state policy in the field of alternative energy and a type of energy security, but also a kind of state economic security, which Article 17 of the Constitution defines as one of the most important functions of the state and the case of the entire Ukrainian people.

As a result of the dissertation research, the state and genesis of financial and legal regulation of relations in the field of state policy in the field of alternative energy are revealed.

An analysis of the legal framework governing relations related to state policy and national security in the field of alternative energy and noted that the implementation of state policy in the field of alternative energy is carried out through amendments to existing legislation and by adopting and implementation of

bylaws of regulatory and legal and organizational and methodological nature. The stages of development of Ukrainian legislation in the field of alternative energy have been formed and systematized, basic dates and normative legal acts have been established, which are key in forming the current system of renewable energy norms and the impact of international and in particular European normative legal acts and agreements on alternative energy policy. It is concluded that the existing financial and legal regulation in the field of alternative energy is not sufficient. Given the rapid dynamics of global technological progress in the field of alternative electricity and the development of relations in this area, domestic legislation should also develop and be more adaptable to changes in relations that it should regulate. The functioning of the institute of financial and legal support of state policy affects a wide range of public and private interests, the implementation of financial, innovation, energy and other areas of public policy.

Emphasis is placed on the study of financial and legal means of ensuring state policy in the field of alternative energy, as the issue of integrated financial and legal support of national policy in the field of alternative energy (as well as alternative energy in general) in the context of forming a comprehensive special effective mechanism of financial and legal measures. The impact (both stimulating and restrictive) on relations in the field of alternative energy has not been sufficiently studied by domestic scientists.

The definition of the state policy in the field of alternative energy sources, which consists in the financial, economic and administrative and legal direction of government activities aimed at increasing energy production and consumption, environmental safety, conditions of rational consumption and energy savings from alternative sources, provided observance of the legislation by all subjects of the specified relations.

The necessity of introduction of such new subjects in the field of alternative electric energy as: the enterprise which has the state form of ownership and is engaged in generation of alternative energy is formulated and substantiatedly substantiated; energy cooperative is based on the association of co-owners of an

apartment building. Proposed amendments to the legislation that will be able to provide legal regulation of relations related to the activities of such an entity as an energy cooperative based on the association of apartment building co-owners without changing the existing norms in the field of cooperative law.

The need for the scientific community to form a common position on the definition of alternative energy in terms of its financial and material component. An extended definition of an alternative energy facility is provided, which is in line with the current legal definition, but has a larger scope. The object of alternative energy can be defined as a complex phenomenon consisting of objects of the tangible and intangible world. It consists of components such as: innovative inventions, energy generating and other equipment, including the energy itself, which was generated through the use of alternative energy sources, which account for at least 50 percent of the installed capacity, the relationship of sale, resale and granting permits for the creation and operation of alternative energy sources and funds that arise as a result of these activities.

The need to study the legal provision of national security in the field of alternative energy has been established. The concept of the system of modern threats to national security in the field of alternative energy is developed and the model of their systematization is offered for the purpose of more effective research of financial and legal means of overcoming and neutralization of such threats.

The financial and legal regulation of state national security in the field of alternative energy has been studied. An integral set of financial and legal means of ensuring the national security of the state in the field of alternative energy has been formed.

The model of the Law "On national security in the field of alternative energy" is offered. During the development of the model the following issues were identified and resolved: substantiation of the need to adopt the law; goals and objectives of the proposed layout of the Law; general characteristics and main provisions of the layout of the Law; financial and economic substantiation of the Law implementation; the state of the regulatory framework in this area of legal

regulation; forecast of socio-economic and other consequences of the adoption of the Law. The layout of the Law covers all problematic issues and is grouped into the following structure: Section I. General Provisions; Section II. Entities and objects in the field of alternative energy; Section III. Threats to national security in the field of alternative energy; Section IV. Financial and legal means of overcoming threats to national security in the field of alternative energy; Section V. Final and transitional provisions.

The scientific novelty of the obtained results is that this dissertation is a unique work and the first comprehensive study of financial and legal support of state policy in the field of alternative energy, ways of its implementation and provision.

The practical significance of the obtained results is that they are of both scientific-theoretical and practical interest and can be used: in research activities for further study and research on financial and legal support of state policy in the field of alternative energy; in law-making - to make changes and additions to laws and by-laws, which regulate the formation and provision of state policy in the field of alternative energy; in law enforcement activities - for the development of methodological materials for the preparation of decisions on financial and legal means: (*act of implementation in the activities of FC "Standard Capital" from 27.05.2020*).

The analysis of the international experience in the field of financial and legal support of the state policy in the field of alternative energy is carried out in the work. It is concluded that it is necessary to review the existing incentives in the field of alternative energy, in particular the exclusion from the list of incentives "green" tariff, as costly and unpromising. The positive role of the adoption of the Law of Ukraine "On Amendments to Some Laws of Ukraine on Improving Conditions for Supporting Electricity Generation from Alternative Energy Sources", which reduced the amount of compensation for the "green" tariff, but emphasizes the importance of phasing out such a legal incentive.

The obtained conclusions and recommendations led to the substantiation of the necessity and expediency of introducing a number of changes and clarifications to the current legislation of Ukraine in the field of financial and legal support of the state policy in the field of alternative energy.

Keywords: state policy, national energy security, alternative energy national security, financial and legal means of overcoming threats.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Молдованов Д. В. Фінансово-правові засоби стимулювання розвитку альтернативної енергетики. *Право і суспільство*. № 5. 2019. С. 198-204.
2. Молдованов Д.В. Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, як суб'єкт ринку альтернативної енергетики. *Прикарпатський юридичний вісник*. № 2. 2019. С. 103-107.
3. Молдованов Д.В. Правовий досвід Європейського союзу в сфері стимулювання розвитку альтернативної енергетики. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 3. 2019. С. 180-183.
4. Молдованов Д.В. Загрози національній безпеці в сфері альтернативної електроенергетики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. С. 173-175.

Статті у зарубіжних періодичних наукових виданнях

1. Молдованов Д. В. Визначення загроз національній безпеці України в сфері електроенергетики. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 5. С. 119-124.

Тези доповідей:

1. Молдованов Д. В. Фінансово-правові засоби розвитку альтернативної електроенергетики. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994–2019 рр.)* : зб. тез доп. на міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя створення ун-ту. 2019. С. 314-315.
2. Молдованов Д.В. Шляхи розвитку правового регулювання правовідносин в сфері альтернативної енергетики. *«25 років становлення*

Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ: славетна історія та горизонти майбутнього»: міжнародна науково-практична конференція. 2020. С. 124-125.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	15
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ.....	24
1.1. Становлення та сучасний стан фінансово-правового регулювання правовідносин в сфері альтернативної енергетики.....	24
1.2. Сутність, принципи, функції державної фінансової політики в сфері альтернативної енергетики в Україні.....	47
1.3. Суб'єкти та об'єкти правового регулювання в сфері альтернативної енергетики.....	74
Висновки до розділу 1.....	111
РОЗДІЛ II. ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕНЕРГЕТИЧНІЙ БЕЗПЕЦІ В СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ.....	114
2.1. Визначення загроз державній енергетичній безпеці в сфері альтернативної енергетики в Україні.....	114
2.2. Класифікація (систематизація) загроз національній енергетичній безпеці в сфері альтернативної енергетики.....	136
Висновки до розділу 2.....	160
РОЗДІЛ III. ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ.....	162
3.1 Фінансово-правові засоби подолання та нейтралізації загроз у сфері забезпечення енергетичної безпеки в сфері альтернативної енергетики України.....	162
3.2. Пропозиції, щодо удосконалення законодавства у сфері фінансово- правового забезпечення національної політики в сфері альтернативної енергетики.....	186

Висновки до 3 розділу.....	195
ВИСНОВКИ.....	198
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	202
ДОДАТКИ.....	227

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Враховуючи промисловий розвиток нашої країни та підвищення рівня життя, національні товаровиробники та населення України потребують все більше електроенергії. На сьогоднішній день основним джерелом для генерації енергії є викопне паливо. У зв'язку із зростаючою потребою населення України в природних ресурсах для генерації електроенергії, Україні потрібно закуповувати значний обсяг енергоносіїв у інших держав, що призводить до прямої залежності України від цих країн. Така залежність позначається на зниженні рівня державної безпеки країни в цілому та національної економічної та енергетичної безпеки.

Одним із засобів подолання такої загрози національній безпеці є орієнтація енергетичної галузі України на використання вторинних джерел енергії та стимулювання розвитку відновлювальної енергетики. Для запровадження такого курсу уряд розробляє відповідну державну політику та механізм правового забезпечення.

Зміщення пріоритетів держави у сфері електроенергетики до підвищення ролі альтернативної енергетики містить певні загрози, які необхідно встановити, дослідити та визначити, а також проаналізувати можливі шляхи їх подолання та дослідити найбільш ефективні фінансово-правові моделі регулювання відносин з генерації та обігу електроенергії, яку було вироблено із застосуванням відновлюваних джерел енергії. У зв'язку із цим виникає необхідність у встановленні загроз для національної безпеки в сфері альтернативної енергетики, визначенні причини їх виникнення та здійсненні поглибленого наукового дослідження на предмет пошуку фінансово-правових засобів для їх подолання чи нейтралізації. Має бути розроблено пропозиції щодо вдосконалення в сфері фінансово-правового забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики.

Існуюче правове регулювання в безпековій сфері та сфері регулювання відносин, пов'язаних з альтернативною енергетикою для цього є недостатнім. Функціонування інституту фінансово-правового забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики тісно пов'язане зі значною кількістю приватних та публічних інтересів, функціонуванням енергетичної та транспортної системи, реалізацією державою економічної, енергетичної інноваційної та інших напрямків політики.

Науково-теоретичну базу дисертаційної роботи стали праці провідних вчених, зокрема: О.П. Гетманець, Д.В. Задихайла, Г.В. Новицького, Ю.І. Остапенко, А.В. Симонова, Т.І. Швидкої та ін. Тему енергетичної безпеки було досліджено такими вченими, як Г.І. Скорик, М.Б. Швецова, О.І. Тревого, С.В. Васильчак, О.Р. Жидяк, Я.В. Шевчук, Т.А. Грабович, Ю. Кацер, О.Б. Василиця та ін. У більшості згаданих досліджень досліджуються загальні загрози для національної безпеки України та розглядаються правові засоби для їх подолання та нейтралізації, або окремі правові засоби механізму запобігання загроз у енергетичній сфері. У свою чергу зазначені науковці лише поверхнево досліджували тематику загроз у сфері альтернативної енергетики та не пропонували фінансово-правовий механізм забезпечення національної безпеки у сфері альтернативної енергетики

Проблеми визначення окремих аспектів в сфері відновлювальної енергетики були дослідженні такими фахівцями, як С.К. Комова, В.О. Рубан, А.Іващенко, С.В. Ратнер, Т.Д. Аксюк, О. Савицький, С. Клюс, Д.С. Сидорова, С.В. Голікова, І.О. Клопов та інші. Зазначені аспекти були визначені з оглядом на інноваційність технології, якою є відновлювальна енергетика. Однак окремі з цих досліджень є застарілими та не відповідають чинному законодавству України. Також в цих працях є пропозиції щодо визначення загроз лише для окремих сфер відновлювальної енергетики. Тому є необхідним встановити ряд термінів, визначень загроз національній безпеці у сфері альтернативної енергетики та розробити ієрархічну їх класифікацію, а також винайти найбільш ефективні шляхи подолання та нейтралізації

зазначених загроз. У зв'язку із чим є необхідність консолідувати та зробити аналіз чинного законодавства, наукових праць по згаданій тематиці та закордонного досвіду в галузі національної безпеки в сфері альтернативної енергетики. Це стало причиною вибору даної теми для дисертаційного дослідження, що у свою чергу визначило мету та завдання для нього.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Тема дисертаційного дослідження була сформульована відповідно до положень Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», Стратегії розвитку органів системи МВС на період до 2020 р. та Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, затвердженої постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р., і відповідає Пріоритетним напрямкам наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016–2019 років, схваленим Вченою радою ХНУВС 23 лютого 2016 р. (протокол № 2), комплексним науково-дослідним темам Харківського національного університету внутрішніх справ «Законотворча та законодавча діяльність в Україні» (номер державної реєстрації 0113U008189). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою Радою Харківського національного університету внутрішніх справ 28 квітня 2017 року, протокол № 4 та уточнено Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 28 травня 2019 року, протокол № 7.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розроблення теоретико-методологічного обґрунтування змісту та форм фінансово-правового забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики та її впливу на зміст фінансово-правової політики.

Для досягнення поставленої мети в роботі були поставлені наступні завдання:

- 1) дослідити історію становлення та сучасний стан фінансово-правового регулювання правовідносин в сфері альтернативної енергетики;
- 2) дослідити сутність, принципи, проблеми забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики;
- 3) визначити суб'єкти та об'єкти правового регулювання в сфері альтернативної енергетики;
- 4) визначити та дослідити загрози для національної безпеки у сфері альтернативної енергетики та встановити правові засоби їх подолання та нейтралізації;
- 5) систематизувати та класифікувати внутрішні та зовнішні загрози державній безпеці в сфері альтернативної електроенергетики;
- 6) проаналізувати особливості існуючих державних фінансово-правових засобів регулювання в сфері альтернативної енергетики;
- 7) запропонувати та обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення законодавства у сфері фінансово-правового забезпечення національної політики в сфері альтернативної енергетики.

Об'єктом дослідження виступає сукупність суспільних відносини формування та реалізації державної політики в сфері альтернативної енергетики.

Предметом дослідження є правові засади формування та реалізації державної політики в сфері альтернативної енергетики.

Методи дослідження. Рекомендації, положення і висновки, що наведені в дисертації, є науково обґрунтованими, достовірними та аргументованими. Методологія дослідження базується на основних положеннях і принципах теорії держави та права та основних працях вчених і фахівців у сфері фінансового права. Методологічна основа дослідження структурована та систематизована, що проявляється у застосуванні різних методів наукового пізнання залежно від конкретних аспектів дослідження. У роботі застосовується загальнонаукові та спеціально наукові методи наукового пізнання. Так методи пізнання у роботі застосовуються

комплексно та системно, зокрема застосовується: історико-правовий метод при демонстрації еволюції законодавства в сфері альтернативної електроенергетики; порівняльний метод при аналізі положень правових актів та досліджень науковців; метод аналогії, який застосовувався при відсутності необхідних положень в нормах, що регулюють відносини у сфері альтернативної енергетики та наданні нових визначень, які засновані на базі визначень із суміжних галузей чи законодавства та практики інших країн світу; аксіоматичний та логіко-юридичний метод, які використовуються при формуванні нових визначень, термінів та висновків, необхідність яких зумовила мета дослідження; метод правового моделювання, що застосовувався при необхідності висунення певних пропозицій щодо модернізації чинного законодавства та усунення правових прогалин відповідно до основних положень, які наведені в матеріалах дисертації.

Науково-теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження є наукові праці українських і зарубіжних учених, фахівців у галузях філософії, загальної теорії держави та права, конституційного права, адміністративного права та фінансового та господарського права.

Інформаційною й емпіричною базою дисертації є статистичні дані та аналітичні матеріали міжнародних організацій, Державної служби статистики України, аналітичні висновки асоціацій України, відкриті дані вітчизняних та зарубіжних компаній, наукові праці зарубіжних і вітчизняних учених, ресурси мережі Інтернет, а також власні науково-методичні розробки.

Наукова новизна отриманих результатів. Полягає в тому, що ця дисертація є унікальною роботою та першим комплексним дослідженням фінансово-правового забезпечення державної політики в сфері альтернативної енергетики, шляхів її реалізації та забезпечення.

Вперше у фінансово-правовій доктрині:

1. Надано визначення державній політиці в сфері альтернативних джерел енергії, яка полягає у фінансово-економічному та адміністративно-

правовому напрямку діяльності органів влади, направленому на нарощування обсягів виробництва та споживання енергії, екологічної безпеки, умов раціонального споживання та економії енергії, виробленої з альтернативних джерел за умови дотримання законодавства всіма суб'єктами означених відносин.

2. Сформульована та змістовно обґрунтована необхідність запровадження таких нових суб'єктів в сфері альтернативної електроенергетики, як: підприємство, яке має державу форму власності та займається генерацією альтернативної енергії; енергетичний кооператив заснований на базі ОСББ.

3. Встановлено необхідність дослідження правового забезпечення національної безпеки в сфері альтернативної енергетики. Розроблено концепцію системи сучасних загроз національній безпеці в сфері альтернативної енергетики та запропоновано модель їх систематизації з метою більш ефективного дослідження фінансово-правових засобів подолання та нейтралізації таких загроз.

4. Сформовано цілісний комплекс фінансово-правових засобів забезпечення національної безпеки держави в сфері альтернативної енергетики.

5. Запропоновано макет Закону «Про національну безпеку у сфері альтернативної енергетики». При розробці макету було визначено та вирішено наступні питання: обґрунтування необхідності прийняття закону; цілі та завдання запропонованого макету Закону; загальна характеристика та основні положення макету Закону; фінансово-економічне обґрунтування реалізації Закону; стан нормативно-правової бази в даній сфері правового регулювання; прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття Закону. Макет Закону охоплює всі проблемні питання та згрупований у таку структуру: Розділ I. Загальні положення; Розділ II. Суб'єкти та об'єкти в сфері альтернативної енергетики; Розділ III. Загрози національній безпеці в сфері альтернативної енергетики; Розділ IV. Фінансово-правові засоби подолання

загроз національній безпеці в сфері альтернативної енергетики; Розділ V. Прикінцеві та перехідні положення

Удосконалено:

1. Поняття державної політики, яке наводиться з огляду на проаналізований науковий матеріал та є більш точним та доцільним у контексті розгляду фінансово-правової проблематики. Так державна політика – це певний курс, напрямок діяльності, якого додержується державна влада, який частіше направлений на вирішення та запобігання суспільних проблем і досягнення визначених цілей;

2. Визначення суб'єкта в сфері електроенергетики у дослідженні наводиться більш універсальним, а також в ньому враховані можливі нововведення в цій галузі. Так суб'єкт в сфері електроенергетики – це господарюючий суб'єкт, незалежно від його відомчої належності та форми власності, який здійснює господарську діяльність на ринку електричної енергії і займається діяльністю із вироблення, передачі, споживання та забезпечення функціонування, як самого ринку, так і процесу з передачі та споживання електричної енергії.

3. Надано розширене визначення об'єкта альтернативної енергетики, яке узгоджується із діючим законодавчим визначенням, однак має більший об'єм. Так об'єкт альтернативної енергетики – це комплексне явище, яке складається із сфер матеріального та нематеріального світу. Він складається із таких компонентів, як: інноваційні винаходи, енергогенеруюче та інше обладнання в тому числі і сама енергія, яка була згенерована за рахунок використання альтернативних джерел енергії, частка яких становить не менш як 50 відсотків від встановленої потужності, правовідносини з продажу, перепродажу та надання дозволів на створення та функціонування потужностей відновлюваних джерел енергії та грошових фондів, які виникають у результаті зазначеної діяльності.

4. Сформовано та систематизовано етапи розвитку законодавства України в сфері альтернативної енергетики, встановлено базові дати та

нормативно-правові акти, які є ключовими у формуванні діючої системи норм реалізації відновлювальної енергетики та вплив міжнародних та зокрема європейських нормативно-правових актів та угод на державну політику у сфері альтернативної енергетики.

Набули подальшого розвитку:

1. Аргументація, щодо можливості створення нового суб'єкта ринку альтернативної енергетики, а саме енергетичного кооперативу на базі ОСББ. Запропоновані шляхи усунення прогалин в діючому законодавстві та введення механізму створення енергетичних кооперативів на базі ОСББ.

2. Система спеціальних засобів стимулювання фінансово-правового розвитку сфери альтернативної енергетики, такі як: «зелений» тариф, зелені сертифікати, податкові пільги. Запропоновано модель поступового виключення зі списку стимулюючих засобів «зеленого» тарифу, як витратного та не перспективного. Досліджено модель наступного, поступового реформування ринку альтернативної енергетики.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес і можуть бути використані:

– у науково-дослідній діяльності для подальшого вивчення та наукових розробок щодо фінансово-правового забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики;

– у правотворчості – для внесення змін та доповнень до законів і підзаконних нормативно-правових актів, якими регулюється формування та забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики;

– у правозастосовній діяльності – для розробки методичних матеріалів з підготовки рішень про фінансово-правові засоби: 1) Акт впровадження у діяльність ТОВ «ФК «Стандарт Кепітал» від 27.05.2020 р.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були оприлюднені на науково-практичних конференціях «25 років становлення Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ:

славетна історія та горизонти майбутнього (м. Суми, 21-22 лютого 2020 р.), «Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994–2019 рр.)» (м. Харків, 22 листопада 2019 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 7 наукових праць, з яких чотири статті – у фахових наукових виданнях, одна стаття у зарубіжному виданні та дві тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 238 сторінок. Робота містить список використаних джерел, що складається із 206 найменувань і займає 25 сторінок, а також додатки, що розташовано на 12 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

1.1. Становлення та сучасний стан фінансово-правового регулювання правовідносин в сфері альтернативної енергетики

Становлення і розвиток правового регулювання правовідносин в сфері альтернативної енергетики має досить тривалу історію, адже його початок покладений вже у перші роки незалежної України. Так неабияке значення, особливо у частині нормативно-правового регулювання охорони національної безпеки в сфері енергетики, має частина законодавства, яка відноситься до відновлюваних джерел енергії (ВДЕ). Так, стрімкий розвиток сегменту законодавства України, що регулює відносини, пов'язані з використанням відновлювальної енергетики, свідчить про його значну важливість та можливу диверсифікацію галузі, враховуючи становище, що склалось в паливно-енергетичній галузі.

Початок розвитку технологій пов'язаних з використанням відновлювальної енергетики був пов'язаний з пошуком більш дешевих джерел енергії ніж використання викопного пального. З часом до цього аспекту також додався екологічний аспект, що пов'язаний із порівняно меншим забрудненням довкілля використанням технологій з генерації енергії з альтернативних джерел [11, с. 12].

Також необхідно зазначити, що Дж. Де Бені виокремлює певні ознаки, які передували розвитку відносин с генерації енергії з альтернативних джерел, а саме:

1. занепокоєність змінами клімату через глобальне потепління (Київський протокол, Рамкова Конвенція ООН про зміну клімату) – правова основа;
2. нестабільність в поставках викопного палива, залежність від інших держав в питаннях постачання енергоносіїв – економічна складова;
3. технологічна еволюція, підвищення якості продуктивності обладнання ВДЕ – науково-технічний прогрес;
4. державна підтримка програм з розвитку альтернативних джерел енергії – державне стимулювання [202].

Україна, з перших років своєї незалежності, активно реформувала національне законодавство, поступово відмовляючись від застарілих норм та формуючи національну правову систему, яка б відповідала не лише сучасному стану соціально-економічного та політичного розвитку суспільства, а й враховувала міжнародний досвід правозастосування та правотворення. Так в галузі альтернативної енергетики, з самого початку його формування, вектор розвитку національного законодавства був направлений на досвід європейських країн, з якими були заключні договори в означеній сфері, а також прийняті і ратифіковані комплекси законодавчих актів, які направлені на стимулювання освоєння нових джерел енергії.

Крім того, становлення і розвиток інституту правового регулювання у сфері альтернативної енергетики та його основних засад істотно впливає на правове регулювання також і електроенергетики України в цілому, як більш загальної галузі.

Також необхідно зазначити, що при розгляді питання становлення та розвитку правовідносин в сфері альтернативної електроенергетики, процес становлення галузі має значну кількість різних підходів систематизації. Так процес становлення правовідносин в сфері альтернативної електроенергетики розглядався різними дослідниками у цій галузі, які пропонують різні підходи для систематизації нормативно-правових актів в розглядуваній сфері.

Так М.М. Кузьміна поділяє все законодавство в сфері альтернативної енергетики на дві групи:

1. загальне, тобто те, що в цілому регулює ринок: стратегічні та регулюючі акти;
2. спеціальне, тобто ті, що відносяться до певних об'єктів чи відносин на ринку електроенергії: регулювання виробництва енергії з окремих джерел [79, с. 123-124].

Зазначена класифікація об'єктивно відображає структуру нормативно правових актів, однак вважаємо за доцільне досліджувати правове регулювання в сфері альтернативної енергетики у цій роботі застосовуючи в першу чергу історичний метод.

Саме викладення та дослідження матеріалу в хронологічному розрізі дозволить більш детально викласти з чого почалось становлення даної галузі, які особливості суспільного розвитку передували введенню в національну правову систему такої категорії, як альтернативні джерела енергії тощо. Також застосовуючи означений метод, можливо більш ефективно дослідити ті проблеми, які слідували за еволюційним перетворенням законодавства та фактори, що впливали на створення сучасного механізму правового регулювання в сфері альтернативної енергетики.

Крім того, у рамках цього дослідження, більш детально буде розглянуто саме загальне законодавство, не зосереджуючись на технічних та підзаконних нормативно-правових актах, що будуть, крім деталізації вносити в дослідження елемент розгалуженості та надлишкового нагромадження інформації, адже кількість таких актів на даний момент складає більше двохсот.

Розглядаючи тему дослідження, необхідно зазначити, що на розвиток правовідносин в сфері альтернативної енергетики великий вплив здійснив досвід, запозичений у європейських держав.

Вплив європейських країн є істотним не лише, через географічне розташування України. На протязі багатьох років країни світу та Європи

усвідомлювали, що досягати певних результатів у економіці та енергетиці простіше кооперуючи зусилля, у зв'язку із чим почався процес інтеграції. Цей процес згодом став приносити позитивні тенденції, які полягали в поліпшенні життєвих стандартів суспільства та зростанні рівня безпеки окремих країн.

Відомо, що і раніше в галузі охорони довкілля були укладені міжнародні договори, до яких відносять Віденську конвенцію про охорону озонового шару 1985 року, Монреальський протокол про речовини, які руйнують озоновий шар 1987 року та інші. Однак саме зародженням міжнародного правового регулювання у сфері альтернативної енергетики більшість вчених вважають Саміт Землі у Ріо-де-Жанейро, скликаний у 1992 році, який називався United National Conference on Environment and Development (UNCED). На Саміті були розглянуті такі проблеми, як викиди автотранспортними засобами, негативний вплив вторинних джерел енергії та пошук альтернативних джерел енергії. Результатом Саміту стала Рамкова конвенція зі зміни клімату ООН (UNFCCC) від 12 червня 1992 року [80, с. 383-384].

У вітчизняному законодавстві перша згадка про альтернативні джерела енергії мала місце в 1994 році. Так, перші роки незалежності країни характеризуються значним зростанням енергоємності, адже енергоємність ВВП країни за період з 1990 року по 1995 рік зросла до 42 відсотків, що позначилось на значному погіршенні загальноекономічної ситуації в Україні. Незадовільний технічний стан об'єктів енергетики, який призводив до великих втрат електроенергії та рівень зношеності основних фондів енергетики привів до появи Закону України «Про енергозбереження» від 01 липня 1994 року [97, с. 41-42]. Зазначений закон в перше в Україні ввів поняття нетрадиційних та поновлюваних джерел енергії. Так відповідно до закону, нетрадиційні та поновлювані джерела енергії ототожнюють та визначають, як джерела, що постійно існують або періодично з'являються в

навколишньому природному середовищі у вигляді потоків енергії, а саме вітру, сонця, тепла Землі, енергії річок, морів, океанів, біомаси [135].

І. Гайдаєнко вважає, що саме після появи цього законодавчого акту в Україні було утворено легітимне поле для застосування нововведених альтернативних джерел енергії, що проявилось у наданні достатніх пільг для підприємств-виробників енергозберігаючого обладнання, засобів вимірювання, техніки і матеріалів, систем управління і контролю енергоспоживанням та для підприємств, що використовують обладнання, яке працює на нетрадиційних і поновлювальних джерелах енергії [22, с. 147-148].

Розглядаючи це питання, ми не погоджуємось з твердженнями окремих науковців, які зазначають про забезпеченість вітчизняного законодавства достатніми діючими засобами стимулювання розвитку альтернативної енергетики, оскільки засоби, запропоновані в законі, не були відображені ані в бюджетному, ані в податковому законодавстві України.

У 1996-1999 рр. енергоємність держави починає знижуватись, у зв'язку із чим економіка стабілізується, спостерігається поступовий розвиток законодавчої течії з розвитку відновлюваних джерел енергії. Наступний крок був прийняттям Закону України «Про електроенергетику» від 16 жовтня 1997 року. В зазначеному законі була надана лише єдина згадка, про нетрадиційні джерела енергії, а саме було зазначено джерело для їх фінансування. Прийняття цього Закону можна вважати прогресивним кроком по збільшенню ефективності правового регулювання у всій галузі. Так пунктом 1 статті 17 зазначалось, що «формування оптових тарифів на електричну енергію здійснюється на оптовому ринку електричної енергії України згідно з договором. Оптові тарифи можуть передбачати витрати на спільне фінансування розвитку нетрадиційних джерел електричної енергії» [134].

Ще одним актом, стимулюючим розвиток альтернативної енергетики, як для всієї Європи, так і для України, стала опублікована в 1997 р Європейською Комісією Біла книга ЄС «Енергія майбутнього: поновлювані джерела енергії». Більшість науковців вважають цей документ одним із

найважливіших документів в історії біоенергетики. У Білій книзі ЄС були поставлені наступні цілі, які необхідно було здійснити до 2010 року: частка ВДЕ для загальної пропозиції первинної енергії повинна становити 12 %, у виробництві електроенергії - 23,5 %, в галузі теплової енергетики - 8,4 %. відповідно для біомаси ці показники були визначені в розмірі 8,5 % загального енергоспоживання, 8 % у виробництві електроенергії і теплоти. Основна роль серед всіх ВДЕ відводиться біомасі. Якщо в 1995 р її частка становила 60 %, то до початку 2010 р планувалось її збільшити до 74 %. При цьому, з 108 млн. т.н.е. прогнозоване зростання споживання ВДЕ 90 млн. т.н.е., що становить 83 %, які повинні бути отримані за рахунок біомаси [205].

Для досягнення вищенаведених цілей передбачалось впровадити певні заходи, які б мали стимулювати генерацію відновлювальної енергетики в країнах ЄС без надмірного фінансового тягаря для цих країн. Цього результату пропонувалося досягти шляхом виконання наступних заходів:

1. відсутності дискримінації в доступі до ринку електроенергії;
2. фінансової та податкової стимуляції;
3. впровадження заходів для збільшення ринку біопалива, шляхом заохочення використання біогазу та твердої біомаси;
4. поширення в будівельній сфері новітніх технологій із генерації відновлювальної енергетики та модернізація новітніми технологіями збудованих споруд [11, с. 75-76].

Розвиток сфери альтернативної електроенергетики з кожним роком зростає, а європейські країни стимулюють її розвиток власним прикладом. Так, Німеччина в 1999 році запустила програму «100 000 дахів», яка спрямована на розвиток сонячної енергії на дахах жилих будинків. В 2000 році набрав чинності закон про пріоритетність відновлюваної енергетики, яким був введений, так званий «зелений» тариф, що був фінансовим інструментом підтримки енергії генерованої від сонця. Тариф складав 0,5 євро/кВт-год. [8, с. 38-40].

В Україні з 2000-х рр., до початку фінансової кризи, показники рівня економіки стабільно зростали, енергоємність мала позитивну тенденцію до зниження [97, с. 42].

На цій хвилі в Україні набуває чинності спеціальний закон, який регламентує діяльність суб'єктів, що здійснюють генерацію енергії з використанням альтернативних джерел. Так 14 січня 2000 року був прийнятий Закон України «Про альтернативні види рідкого та газового палива»[123], цей закон є одним із перших спеціальних законів про альтернативні джерела енергії.

В статті першій надаються визначення рідкого та газового палива, що надає можливість класифікувати цей закон саме за належністю до групи законів про відновлювані джерела енергії. Так альтернативними видами рідкого та газового палива є рідке та газове паливо, яке є альтернативою відповідним традиційним видам палива і яке виробляється з нетрадиційних джерел та видів енергетичної сировини.

У свою чергу нетрадиційними джерелами та видами енергетичної сировини визначаються сировини рослинного походження, відходи, тверді горючі речовини, інші природні і штучні джерела та види енергетичної сировини, у тому числі нафтові, газові, газоконденсатні і нафтогазоконденсатні вичерпані, непромислового значення та техногенні родовища, важкі сорти нафти, природні бітуми, газонасичені води, газогідрати тощо, виробництво і переробка яких потребує застосування новітніх технологій і які не використовуються для виробництва традиційних видів палива.

Цей закон є важливим для наукових досліджень та розвитку альтернативних джерел енергії, не лише тому, що він надає велику понятійну базу, а ще й через надання гарантій та створення механізму для стимулювання альтернативних видів палива.

Нагадаємо, що до 2000 року в нормативно-правових актах не надавалось конкретних вказівок на будь-яке стимулювання розвитку галузі.

Так, на відміну від інших подібних законів, цей виділяється тим, що в ньому вперше гарантувалось:

- створення системи державних стандартів у сфері альтернативних видів палива;

- застосування системи важелів і стимулів для підприємств, установ, організацій і громадян, діяльність яких пов'язана з розробками і впровадженням маловідходних ресурсозберігаючих та екологічно безпечних технологій у процесі використання нетрадиційних та поновлюваних джерел і видів енергії[123]. Однак, нажаль для належного втілення положень закону, не було подальшого закріплення у спеціальних нормативно-правових актах зазначених стимулів.

Так норму, щодо спеціальної ставки оподаткування власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів оснащених обладнанням, що дозволяє використовувати, як моторне паливо, так і скраплений або стиснутий газ, так і інші види альтернативного газового та рідкого палива із коефіцієнтом оподаткування 0,5 було введено в Закон України «Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів» (наразі втратив чинність) [150] лише 05 березня 2009 року Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів» щодо ставок податку» [131].

Таким чином, можна констатувати, що період становлення законодавства про альтернативні джерела енергії насичений «мертвими нормами», так як багато із тих нововведень, що були визначені у законодавстві не реалізувались в конкретних правовідносинах. Адже перехід норми із сфери можливих в сферу практичних правовідносин здійснюється тоді, коли вона стає відображеною у спеціальних нормативно-правових актах, якими в даному випадку є акти податкового законодавства.

Окремо слід акцентувати увагу на Законі України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01 червня 2000 року, в якому

надається список видів господарської діяльності, зокрема передбачено отримання ліцензії на діяльність у сфері електроенергетики і виробництво, транспортування і постачання теплової енергії дається список документів, які необхідно подати для одержання ліцензії[143]. Цей закон означив певні види господарської діяльності з генерації електроенергії та визначив правові вимоги для їх здійснення.

Наступною сходинкою на шляху регламентації відносин, пов'язаних з ВДЕ став прийнятий 20 лютого 2003 року Верховною радою України Закон України «Про альтернативні джерела енергії», який набрав чинності 28 березня 2003 року. Сам цей закон визначає правові, економічні, екологічні та організаційні засади використання альтернативних джерел енергії та створений задля сприяння розширенню їх використання у паливно-енергетичному комплексі. В ньому були визначені поняття «альтернативних джерел енергії», «альтернативної енергетики», її об'єктів, видів та сфер застосування. За допомогою норм та положень створюються основи державної політики в сфері альтернативної енергетики. Крім того, слід наголосити на тому, що це перший в Україні спеціальний закон, що регламентує відносини у сфері альтернативних джерел енергії.

В Законі України «Про альтернативні джерела енергії» передбачені такі засади для стимулювання альтернативної енергетики: застосування економічних важелів та стимулів; створення сприятливих економічних умов для спорудження об'єктів альтернативної енергетики [124]. Але необхідно зазначити, що наведені засади хоча і дублюють норми, що містяться у Законі України «Про енергозбереження» від 01 липня 1994 року[135] та Законі України «Про альтернативні види рідкого та газового палива» від 14 січня 2000 року [123] відносно застосування важелів та стимулів, однак в даному разі саме сфера альтернативної енергетики конкретизується та виокремлюються. Але слід наголосити, що все одно зазначені норми не забезпечені відповідними нормами у законодавстві про оподаткування, митних чи інших спеціальних галузевих нормативно правових актах. У

зв'язку з цим знижується ефективність та значення застосування наведеного законодавчого регулювання у сфері застосування альтернативних джерел енергії.

У 2004 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про ратифікацію Кіотського протоколу до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату»[152]. Зміст Кіотського протоколу полягає в тому, що країни учасниці повинні сприяти стабілізації та зменшенні викидів парникових газів. В ньому зазначений регулюючий механізм міжнародної торгівлі квотами на викиди парникових газів. Вважається, що зазначений протокол спонукав країни, учасниці договору, створювати та розвивати нові технології з відновлювальної електроенергетики. Так протоколом передбачалось, що при виконанні країнами-учасницями договору, своїх зобов'язань, щодо кількісних обмежень і скорочень викидів газів принаймні на 5 відсотків порівняно з базовим 1990 роком, з 2008 по 2012 рр., з метою сприяння сталому розвитку країни-учасниці будуть проводити дослідження, розробки та сприяти широкому використанню відновлювальних видів енергії [62].

Хоча Договір про заснування Енергетичного Співтовариства і набрав чинності для України лише 01 лютого 2011 року, однак вважаємо, що розглянути цей міжнародний акт доцільно саме в період його підписання та набрання чинності, тобто у період 2005-2006 рр.

Так зазначений міжнародний договір має на меті організацію зв'язків між державами-учасницями договору та покликаний для створення єдиної правової та економічної бази енергопродуктів та матеріалів. Договір в тому числі переслідує таку ціль, як заохочення використання ВДЕ державами та стимулювання ними приватних суб'єктів. Досягати намічених цілей держави-учасниці будуть шляхом запровадження єдиної нормативно-правової бази Енергетичного Співтовариства з енергетики, навколишнього середовища, конкурентної політики та відновлювальних джерел енергії, що є взаємопов'язаними елементами.

Крім того, кожна країна, яка підписала договір повинна реалізовувати положення з дублювання в вітчизняному законодавстві нормативно-правової бази Енергетичного Співтовариства з енергетики. Тобто видані Енергетичним Співтовариством Декрети у зазначеній сфері є обов'язковими і для України.

У свою чергу Енергетичне Співтовариство повинно сприяти забезпеченню громадян країн-учасниць договору енергопродуктами та матеріалами, що передаються мережами в межах спеціальних зобов'язань, для чого вживає таких заходів як: забезпечення всебічного постачання електроенергії, стимулювання державної політики управління попитом та забезпечення конкурентоспроможного ринку [62].

Таким чином, членство в Енергетичному Співтоваристві надає Україні нові стимули, які в подальшому повинні розкрити для країни невідомі раніше можливості та перспективи для розвитку енергетичної галузі в цілому. Реформування енергетичного сектору країни дозволить віднайти глибокий потенціал ВДЕ та запозичити накопичений досвід Енергетичного Співтовариства у впровадженні новітніх технологій та політичних стратегій у сфері альтернативних джерел енергії [169, с. 27].

В. А. Маляренко, С. І. Доценко, І. О. Темнохуд обґрунтовано відносять когенеративну енергію до альтернативних джерел енергії [88, с. 117-125], якщо зазначений вид енергії розглядати, як відновлювальну, то безумовно позитивним зрушенням в розвитку альтернативних джерел енергії стало прийняття Закону України «Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного потенціалу», що вступив в силу в травні 2005 р. Цим законом запроваджені стимули для розвитку комбінованого виробництва електричної і теплової енергії.

Законом, який наведений вище, вперше реально передбачені стимули впровадження когенеративних технологій. До 2015 р. у тариф на електричну та теплову енергію, вироблену кваліфікованими когенераційними установками, не включалася цільова надбавка. Таким чином, ціна реалізації

енергії стала нижча на 10-15 %, чим було створено конкурентні умови та стимульовано розвиток та запровадження новітніх технологій у енергетичну сферу [141].

Стрімкий розвиток міжнародної політики в галузі альтернативних джерел енергії позначились стимулюючим ефектом для України та сприяли бурхливій законотворчій діяльності. Так з 2009 року почалися радикальні зміни та створення працюючих стимулюючих механізмів для альтернативної енергетики, що супроводжувалось наданням пільг для господарюючих суб'єктів, які займаються генерацією енергії з альтернативних джерел та створенням об'єктів та технологій у сфері альтернативної енергетики.

З 2009 року енергоємність ВВП України зростає. Так енергоємність ВВП в цей період підвищується до позначки в 2,4 % [97, с. 42]. З цього року механізм гарантування розвитку альтернативних джерел енергії починає працювати не номінально, а вже реально. Це зумовлюється прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення «зеленого» тарифу» [125] та Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» щодо стимулювання використання альтернативних джерел енергії» [130]. В зазначених законах вводиться термін «зелений» тариф та гарантується державою закупівля електроенергії виробленої на об'єктах з генерації відновлюваної енергетики до 1 січня 2030 року. Тариф встановлюється у національній валюті за плаваючою ставкою і корегується пропорційно коливань обмінних курсів гривні до євро на щомісячній основі.

Для потужностей, які введені в експлуатацію після 2014, 2019 і 2024 років, «зелений» тариф знижується, відповідно, на 10 %, 20 % і 30 %. Обов'язковою умовою для встановлення «зеленого» тарифу є застосування при будівництві потужностей частки обладнання, послуг та сировини українського походження. Так зазначена частка вітчизняного походження, з 2012 року, повинна складати не менше 30 % і з 2014 року не менше 50 %. Оптовий ринок електроенергії зобов'язаний викуповувати весь обсяг

виробленої електроенергії з альтернативних джерел. Власники мереж не можуть відмовити в підключенні виробникам такої електроенергії [125;130;97, с. 42-44].

В цей період стимулювання галуззі альтернативної енергетики продовжувалось прийняття нових норм в податковій сфері. Новий крок у цій галузі права відбувся 20 січня 2010 року, шляхом внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» (нині не чинний) [148] шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підтримки літакобудівної промисловості України» [126]. Так тимчасово звільняються від оподаткування прибутку виробники техніки, обладнання та устаткування, які працюють на альтернативних видах палива та засобів для виготовлення та реконструкції технічних та транспортних засобів, що споживають біологічні види палива, які були вироблені на території України.

Крім того, у зв'язку із зазначеним вище реформуванням податкової сфери, був розроблений механізм компенсацій, який полягав у направленні коштів, які були звільнені від оподаткування на часткове відшкодування вартості готового товару.

Необхідно зазначити, що крім стимулів в законах були визначені і санкції. Так, у разі не додержання вимог закону, щодо здешевлення кінцевого продукту на суму податкової компенсації, платник податку повинен був сплатити податок у розмірі наданої пільги та пеню за період прострочення сплати податку, тобто з моменту звільнення від сплати податку та до моменту виявлення недодержання умов законодавства.

Відповідно до норм Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», також повністю звільнялись, від оподаткування прибутку, ті підприємства, що здійснювали господарську діяльність з продажу альтернативних видів палива на митній території України[148].

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України, щодо сприяння виробництву та використання біологічних видів палива» від 21

травня 2009 року [128] були внесені зміни до Закону України «Про податок на додану вартість» від 03 квітня 1997 року (втратив чинність), в новій редакції якого тепер зазначалось про звільнення від оподаткування операцій з ввезення на митну територію України устаткування, яке працює на поновлювальних та нетрадиційних джерелах енергії, матеріалів та обладнання для виробництва альтернативних видів палива та енергозберігаючого обладнання, засобів вимірювання та матеріалів для контролю, управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, за умови, що ці товари: не виробляються в Україні; застосовуються платниками податку для власного виробництва альтернативної енергії [151].

2010 рік супроводжується подальшою реалізацією державних цілей по створенню системи з генерації електроенергії виробленої шляхом застосування альтернативних джерел енергії. Так, впливаючи на податкові відносини держава продовжує перехід від суто фіскальних відносин. Таким чином держава створює сприятливі умови для генезису в галузі відновлювальної енергетики.

Також були внесені зміни до Закону України «Про плату за землю» в якому виникли нові об'єкти оподаткування, а саме землі енергетики, які виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії. Так земельні ділянки під об'єктами енергетики, які виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії, сплачують земельний податок за них в розмірі 30 відсотків ставки земельного податку для земель енергетики [149]. Це є безсумнівним, реальним засобом сприяння розвитку галузі відновлювальної енергетики.

Крім того, Законом України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» від 09 липня 2010 року було визначено та розкрито термін: «землі енергетики». Так вони визначаються, як земельні ділянки, надані в установленому порядку для розміщення, будівництва та експлуатації енергогенеруючих підприємств, об'єктів альтернативної енергетики, об'єктів передачі електричної та теплової енергії,

виробничих об'єктів, необхідних для експлуатації об'єктів енергетики, в тому числі баз та пунктів [138]. Хочемо звернути увагу на характер цих земель. Вони мають декілька видів: енергогенеруючі підприємства, об'єкти передачі електричної та теплової енергії, обслуговуючі об'єкти енергетики, та об'єкти альтернативної енергетики. Тобто законодавець відмежовує від підприємств з генерації електроенергії об'єкти альтернативної енергетики, тим самим надає їм спеціальний статус.

З 01 лютого 2011 року набуває чинності Договір про заснування Енергетичного Співтовариства від 25.10.2005 року [37]. За його умовами всі директиви ЄС стають обов'язковими в частині результатів, які повинні бути досягнуті та належать відображенню в національному законодавстві. Так вважаємо за доцільне ознайомитись із самою важливою із них в галузі відновленої енергетики, які діють на сьогодні, а саме Директивою 2009/28/ЄС Європейського парламенту та Ради від 23 квітня 2009 р про заохочення та використання енергії виробленої з відновлювальних джерел енергії та якою вносяться зміни, а в подальшому і скасовуються Директиви 2001/77/ЄС і 2003/30/ЄС [204].

На нашу думку розглядувана Директива є логічним продовженням та доповненням, до Кіотського протоколу [62], так як даний протокол морально застарів, у зв'язку із тим, що були створені більш розвинуті технології в сфері альтернативної енергетики та необхідно брати до уваги, що пройшло вже достатньо часу з моменту прийняття протоколу. Так, ця Директива є логічним омолодженням намічених цілей, які були оновлені із врахуванням сучасного сприйняття реалій можливого розвитку суспільства, яке все тісніше взаємодіє із альтернативними джерелами енергії.

Так головною метою, викладеною в Директиві, є скорочення викидів парникових газів на території Співтовариства. Основним засобом для цього має слугувати застосування ВДЕ. Крім того, у Директиві зазначається про збільшення долі ВДЕ в загальному об'ємі енергоспоживання країн ЄС до 20 відсоткового показника. Ще одним показником є перебування у

транспортному секторі (з використанням біопалива) 10 відсотків ВДЕ. Ці показники слугують умовою стабільності розвитку галузі ВДЕ та ще одним фактором для стимулювання подальшого інвестування та сталості розвитку країн-членів. Щодо причини обов'язкового збільшення частки ВДЕ в структурі країни, то це прямо впливає на економічну та енергетичну безпеку, яка проявляється через енергетичну незалежність від імпортованого викопного палива[204].

Як і більшість інших країн-учасниць Енергетичного Співтовариства, Україна станом на 2011 рік не мала затвердженого Національного плану дій з розвитку відновлюваних джерел енергії. Але в Україні вже був наявний істотний прогрес в цьому напрямку. Затверджена Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки не передбачала всього необхідного комплексу заходів для сприяння вільному розвитку децентралізованої і демонополізованої відновлюваної енергетики. 7 червня 2013 року Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України провело перше обговорення проекту Національного плану дій з відновлюваної енергетики до 2020 року. Проект Плану передбачає розподіл енергії, виробленої з відновлюваних джерел у 2020 році у таких частках:

- виробництво електроенергії – 11,5 % від кінцевого обсягу споживання електроенергії;
- виробництво теплової енергії та енергії для охолодження – 14,1 % від кінцевого обсягу споживання теплоенергії;
- виробництво енергії/палива в транспортному секторі – 10 % від загального обсягу споживання.

19 вересня у Відні проект Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року було презентовано Секретаріату Енергетичного Співтовариства [169, с. 25].

Відповідно до змін внесених 20 листопада 2012 року Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» щодо стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії» для введених в експлуатацію з 1 липня 2015 року по 31 грудня 2024 року об'єктів електроенергетики, у тому числі введених в експлуатацію з 1 липня 2015 року по 31 грудня 2024 року черг будівництва електричних станцій, що виробляють електроенергію з ВДЕ може бути встановлена надбавка до «зеленого» тарифу, умовою її надання є використання місцевих засобів виробництва, сировини та послуг при будівництві об'єктів з генерації альтернативної енергії. Рівень використання обладнання українських виробників не повинен бути меншим 30% (130).

Крім того, зазначеним законом вносяться зміни в поняття «зеленого» тарифу, тепер «зелений» тариф визначається наступним чином: спеціальний тариф, за яким закупається електрична енергія, вироблена на об'єктах електроенергетики, у тому числі на введених в експлуатацію чергах будівництва електричних станцій (пускових комплексах), з альтернативних джерел енергії (крім доменного та коксівного газів, а з використанням гідроенергії – вироблена лише мікро-, міні- та малими гідроелектростанціями). В зазначеному законі також наводиться визначення біомаси в новій редакції та наведений новий порядок розрахунку коефіцієнтів зеленого тарифу для різних альтернативних джерел енергії [134].

ЄС було висунута велика кількість вимог для стимуляції впровадження та використання ВДЕ, однак Україні мала певні складності із запровадженням одночасно великої кількості положень у національне законодавство, направлених на розвиток галузі. Також проблемою було створення у короткий строк великої кількості нововведень для реформування сектору електроенергетики. Крім того, частина законодавства, що регулює відносини у сфері електроенергетики охоплює значну кількість нормативно-

правових актів та у той час не була достатньо динамічною, для таких екстрених мір.

Так О. Савицький зазначає, що Україна із-за затримки в прийнятті Національного плану дій з розвитку відновлюваних джерел енергії та галузевого плану дій щодо впровадження біопалива не виконала вимог директиви 2003/30/ЕС до кінця 2013 року, так як строки, встановлені проектом Національного плану дій з розвитку відновлюваних джерел енергії вимагають затвердження галузевого плану дій в листопаді 2013 року з наступним створенням системи сертифікації рідких біопалив та відповідального органу для моніторингу його якості. У зв'язку із чим Секретаріатом була отримана скарга від приватних інвесторів відповідно до правил врегулювання спорів [169, с.25-26].

26 листопада 2016 року набрав чинності Закон України «Про національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг». Зазначеним законом визначений правовий статус Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі НКРЕКП). Так НКРЕКП – це постійно діючий незалежний, колегіальний, державний орган, який має за мету - державне регулювання, контроль та моніторинг за діяльністю суб'єктів господарювання у сфері комунальних послуг та енергетики.

У рамках даного дослідження нас цікавить в першу чергу діяльність НКРЕКП в рамках альтернативної електроенергетики. Так, завданням цього органу в даній галузі є сприяння впровадженню заходів з енергоефективності, збільшенню частки виробництва енергії з відновлювальних джерел енергії та, у зв'язку із цим, захисту навколишнього середовища. Так на основі цього завдання і здійснюється діяльність НКРЕКП з регулювання, контролю та моніторингу по відношенню до діяльності з альтернативної електроенергетики [146].

13 квітня 2017 року був прийнятий Закон України «Про ринок електричної енергії». Він частково набув чинності 11 червня 2017 року,

однак в повну силу закон вступає лише з 01 липня 2019 року. Закон надає генерації енергії з об'єктів, які використовують альтернативні джерела енергії пріоритетне значення. Так в ньому зазначається, що однією із функцій нового ринку електричної енергії є сприяння розвитку альтернативної та відновлюваної енергетики. Вводиться новий суб'єкт ринку електроенергетики – гарантований покупець, тобто суб'єкт господарювання, який зобов'язаний купувати електричну енергію у виробників, яким встановлено «зелений» тариф, а також у виробників за аукціонною ціною та виконувати інші функції, визначені законодавством. Крім того, на нього та на таких суб'єктів ринку електричної енергії, як постачальник універсальних послуг, оператор системи передачі, покладаються спеціальні обов'язки із забезпечення збільшення частки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії на строк застосування «зеленого» тарифу, строк дії підтримки виробників електричної енергії з альтернативних джерел енергії, які за результатами аукціону набули право на підтримку. Створюються ще один стимулюючий засіб, в тому числі, для розвитку альтернативних видів енергії – аукціон, тобто механізм розподілу пропускнуої спроможності, за яким надається доступ до пропускнуої спроможності та визначається ціна за цей доступ, за винятком купівлі-продажу електричної енергії. Також цим Законом встановлюється система компенсацій для суб'єктів, які приймають участь у виробництві електричної енергії з альтернативних джерел енергії. Розвинута система пільг, однією з них є можливість надання команди оператором системи передачі на зменшення навантаження виробникам, які здійснюють виробництво електричної енергії на об'єктах електроенергетики, що використовують альтернативні джерела енергії. Крім того, була передбачена частка відшкодування гарантованому покупцю суб'єктами господарювання, які входять до складу балансуєної групи гарантованого покупця та здійснюють продаж електричної енергії, виробленої з альтернативних джерел енергії, за "зеленим" тарифом або

аукціонною ціною, вартості врегулювання небалансу гарантованого покупця з 0 відсотків у 2020 році та до 100 відсотків у 2030 році [154].

24 лютого 2018 року Україна стала членом Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії IRENA [185]. Приєднання до зазначеної організації надасть Україні наступні переваги:

1. наша держава отримає дозвіл подавати заявки до абу-дабійського фонду розвитку (ADFD), щодо отримання пільгових кредитів на проекти із відновлюваних джерел енергії, бюджет фонду якого складає 350 млн. доларів США;

2. Україна отримує доступ до всієї наявної в міжнародному агентстві IRENA інформації, щодо використання ВДЕ, передового досвіду, результатів новітніх досліджень, прогресивних механізмів фінансування розвитку альтернативної енергетики;

3. тісна співпраця із передовими державами у галузі ВДЕ;

4. доступ до інформації, яка зможе допомогти удосконалювати законодавчу базу та розробляти ефективні механізми стимулювання розвитку ВДЕ.

Метою IRENA є: створення певного накопичення знань, яке дозволить належно функціонувати системі ВДЕ; сприяння міжнародному співробітництву; створення платформи для зацікавлених сторін; заохочення співробітництва в галузі відновлювальних технологій. Так в рамках зазначеної організації створено такі проекти, як «Глобальний атлас для сонячної та вітрової енергії», метою якого є сприяння в оптимальному розташуванню вітрових та сонячних електростанцій та «Оцінка готовності відновлювальних джерел», яка повинна визначати доцільність впровадження технологій з альтернативної енергетики в умовах певної країни та створювати концепцію дій, які спрямовані на подальше поліпшення розвитку галузі (11, с. 70).

Однак, необхідно зазначити певні мінуси в приєднанні до зазначеної організації, а саме той факт, що приєднання до Міжнародного агентства з

відновлюваних джерел енергії IRENA призводить до обов'язку України платити щорічні членські внески до бюджету агентства. Розмір членських внесків визначається за шкалою внесків, яка встановлюється вищим органом Міжнародного агентства – Асамблеєю, на основі шкали внесків до Організації Об'єднаних націй[185].

Продовжуються корінні зміни у вітчизняному законодавстві, так у Законі України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії» від 25 квітня 2019 року була передбачена низка економічних стимулів для підтримки і розвитку альтернативної енергетики, що дозволить зменшити навантаження на ціну електричної енергії енергією, яка генерована на об'єктах альтернативної енергетики.

Встановлюються квоти підтримки. З 2020 року участь в аукціоні обов'язкова для суб'єктів господарювання, які мають намір виробляти електричну енергію на об'єктах електроенергетики (чергах) потужністю:

для СЕС – більше 1 МВт;

для ВЕС (крім об'єктів з трьома віротурбінами незалежно від встановленої потужності таких віротурбін) - більше 5 МВт.

Інші суб'єкти господарювання, які мають намір виробляти електричну енергію з альтернативних джерел енергії, незалежно від встановленої потужності об'єкта та джерела альтернативної енергії (крім доменного та коксівного газів, а з використанням гідроенергії - лише мікро-, міні- та малі гідроелектростанції), можуть брати участь в аукціонах на добровільних засадах. Аукціони проводитимуться два рази на рік, не пізніше 01 квітня та 01 жовтня. Платформою для проведення «зелених» аукціонів обрана електронна торгова система «Prozorro» [127].

Неможливо також не відмітити важливу роль прийнятого 21 червня 2020 року Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії», яким було значно зменшено розмір виплат

за «зеленим» тарифом [129], про що докладніше буде йтись у наступних розділах.

Розглянувши процес розвитку правового регулювання правовідносин у сфері альтернативної енергетики необхідно засвідчити стрімкий темп розвитку відновлювальної енергетики, який відповідає принципам сталого розвитку, потребує передбачуваності, стабільної довгострокової державної політики.

Умовно правовий розвиток України в сфері регулювання відносин пов'язаних з використанням альтернативних джерел енергії можна поділити на такі категорії:

1992-2000 роки – створення основних понять у сфері альтернативної електроенергетики та закріплення загальних принципів, початок законотворчої діяльності у сфері регулювання відносин пов'язаних з альтернативною енергетикою. Крім того, в цей період відбувається прискорений розвиток відносин, пов'язаних з використанням ВДЕ у європейських країнах, створюються міжнародні нормативні акти та держави приходять до певного консенсусу в боротьбі із загрозами, які несуть первинні джерела енергії та їх переробка, адже в європейських країнах істотно погіршився стан довкілля;

2000-2009 роки – створення основоположної правової бази для регулювання відносин, пов'язаних з генерацією альтернативної енергетики, законодавча підтримка політики європейських держав та підтримання загальної тенденції у розвитку ВДЕ, відсутність сталого механізму важелів та стимулів розвитку та впровадження джерел альтернативної електроенергетики. В даний період в Україні створюється понятійний апарат у сфері альтернативної енергетики, який закріплено у діючих законах про електроенергетику. Крім того, України долучається до участі у окремих міжнародних організаціях, метою яких є встановлення єдиного дієвого механізму із збереження екологічного середовища та стабілізації фінансової сфери держав, які постраждали через паливну кризу. Вступ до міжнародних

організації супроводжується прийняттям зобов'язань, щодо розвитку нових технологій із відновлювальної енергетики. Такі угоди не лише створюють певний алгоритм дій держав-учасниць, але визначають терміни для реалізації зазначених зобов'язань;

2009-2015 роки – створення дієвого механізму з регулювання правовідносин у сфері відновлювальної енергетики. Внесення змін у вже існуюче, спеціальне законодавство створило у державі дієвий механізм стимулів та противаг у сфері альтернативної енергетики. Було прийнято значну кількість законів про оподаткування та митний режим, що надало поштовх у реалізації програм з розвитку відновлювальної енергетики. Саме в цей період, на нашу думку, механізм стимулювання розвитку та впровадження альтернативної енергетики, почав ефективно діяти. В цей період прийнято найважливіший законодавчий нормативно правовий акт у сфері регулювання відносин з альтернативної енергетики – Закон України «Про альтернативні джерела енергії»;

2015-2020 роки – відбулося докорінне реформування всієї галузі електроенергетики країни, в тому числі альтернативної енергетики. Так виконуються міжнародні зобов'язання та реформується ринок електричної енергії. Ця реформа неоднозначно позначилась на функціонуванні сфери відновлювальної енергетики. Однак завдяки їй були створені нові ринки, які необхідні для ефективного функціонування об'єктів альтернативної енергетики, а саме балансуєчий ринок. Крім того, створений спеціалізований суб'єкт, який відповідає за діяльність виробників енергії із ВДЕ та веде розрахунки з ними. Також не припиняється співпраця України із міжнародними організаціями в сфері альтернативної енергетики. Було підписано та ратифіковано значну кількість міжнародно-правових угод та Україна приєдналася до ряду організацій, які зможуть допомогти державі у реформуванні сфери альтернативної енергетики, а також надавати необхідну допомогу у вигляді кредитних потужностей та необхідної інформації по розвитку галузі.

Із дослідження вбачається можливість більш стрімкого розвитку галузі в разі посилення державного регулювання з поправкою на вітчизняні особливості, яких не має європейське законодавство, та більш широкий погляд на світову практику із використання новітніх джерел енергії.

Також можливо зазначити, що Україна, хоча і визнає необхідність та вбачає доцільним подальший розвиток в галузі відновлювальної енергетики, однак у державі на момент проведення дослідження відсутня відокремлена та детальна стратегія, яка впроваджує ВДЕ в систему електроенергетики України. На даний час існує державна стратегія України до 2035 року, яка в обмеженому вигляді та більш тезово надає виклад можливих перспектив у галузі та можливих перспектив розвитку ВДЕ.

Збалансований розвиток всієї фінансової та енергетичної системи не лише полегшить тиск на регуляторну сторону процесу, але і дозволить створити більш ефективний механізм державного вживання спеціальних заходів, гарантій та стимулів для врегулювання діяльності в сфері альтернативної енергетики.

1.2. Сутність, принципи, функції державної фінансової політики в сфері альтернативної енергетики в Україні.

Сьогодні як в Україні, так і по всьому світі йде швидкий розвиток технологій, розширення транспортної системи та розвиток промисловості, що сприяє пропорційному зростанню споживання різних видів енергії. Для задоволення потреб людства необхідно підвищення потужностей генерації енергії. Зокрема йде постійний пошук нових джерел енергії, відкриваються нові родовища нафти та природного газу та вичерпуються старі розробки. Широко використовується атомна енергетика, яка довела свою небезпечність для людства.

Таким чином, на фоні швидкого зростання споживання енергетичних ресурсів, в енергетичному господарстві складається ситуація дефіциту та

складності видобутку паливних корисних копалин, що істотно впливає на зростання ціни на ці види енергоносіїв. Крім того, існує тенденція до повного вичерпання викопних видів палива, розвитку екологічних проблем, які пов'язані із його видобутком та використанням. Це призвело до широкого використання атомної енергії, початку компаній по енергозбереженню, а також швидкої еволюції технологій з генерації електроенергії з ВДЕ.

Перш за все, для того, щоб визначити сутність державної політики в сфері альтернативної енергетики, необхідно визначити сутність самої альтернативної енергетики та дати визначення таких понять, як альтернативні джерела енергії, відновлювальні джерела енергії, первинні та вторинні джерела енергії, лише після надання визначення та зрозуміння відмінностей означених понять можливо буде перейти до розробки та аналізу державної політики в сфері відновлювальної енергетики.

Так на основі різних класифікацій, в науці виділяють декілька видів енергії. Однак найбільш поширеною вважається класифікація з поділом їх на такі джерела енергії, як первинні та вторинні.

С.В. Нараєвський визначає, що первинні (або традиційні) та вторинні (або нетрадиційні) джерела енергії є різновидами первинної енергії [100, с. 247].

У свою чергу М. В. Самойлов, В. В. Паневич, А. Н. Ковалев визначають первинну енергію, як ту, що виходить з природних джерел. В якості прикладу можна зазначити сонячну енергію, гравітаційну та теплову енергію землі, та подальше їх перетворення на теплову, електричну, механічну або хімічну [172, с. 14].

Не погоджуючись з поділом енергії на традиційні джерела та не традиційні, І.О. Клопов зазначає, що це дискусійне питання, оскільки традиційні джерела енергії з історичної точки зору – це енергія вітру та води, деяких видів біомаси (дрова, сухий гній, відходи). Так зважаючи на невизначеність критеріїв класифікації під час поділу енергоресурсів на традиційні та нетрадиційні, вчені здебільшого використовують свої різні за

змістом критерії, що приводить до віднесення різних видів енергоресурсів до різних класифікаційних груп. Так, розгляд зазначених термінів є можливий лише в тому разі, якщо розглядати рівень традиційності енергетичних джерел з позиції зору освоєння та розповсюдженості енергетичних технологій. При даному підборі критеріїв для класифікації, можна говорити про традиційність джерел енергії в розумінні вичерпних викопних природних ресурсів, перелік яких в науковій літературі, а тим більше в нормативно-правових актах невизначений. Так, на думку автора, до таких джерел належать: нафта, природний газ балансових родовищ, вугілля, ядерне паливо, сланець, торф та інше [64, с. 11-12].

У свою чергу, нетрадиційні або поновлювані джерела енергії Закон України «Про енергозбереження» визначає наступним чином – джерела, що постійно існують або періодично з'являються в навколишньому природному середовищі у вигляді потоків енергії Сонця, вітру, тепла Землі, енергії морів, океанів, річок, біомаси.

Вичерпний характер традиційних джерел енергії обумовив збільшення уваги до використання та розвитку порівняно нових ВДЕ, які в більшості випадків в законодавстві закріплені, як альтернативні джерела енергії, з огляду на те, що вони є заміником (альтернативою) найбільш використовуваних, ефективних, однак обмежених традиційних джерел енергії. Таким чином, ми можемо говорити про альтернативні джерела енергії, як про синонім до нетрадиційних джерел енергії.

У свою чергу, визначаючи альтернативні джерела енергії, необхідно звернутись до спеціального Закону України «Про альтернативні джерела енергії», яким альтернативні джерела енергії визначаються, як відновлювані джерела енергії, до яких належать енергія сонячна, вітрова, геотермальна, гідротермальна, аеротермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів, та вторинні енергетичні ресурси, до яких належать

доменний та коксівний газ, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів [124].

Доповнити та ширше розкрити означене формулювання можна за допомогою наведеного визначення в Законі України «Про альтернативні види рідкого та газового палива», в якому нетрадиційні джерела та види енергетичної сировини визначаються, як сировина рослинного походження, відходи, тверді горючі речовини, інші природні і штучні джерела та види енергетичної сировини, у тому числі нафтові, газові, газоконденсатні і нафтогазоконденсатні вичерпані, непромислового значення та техногенні родовища, важкі сорти нафти, природні бітуми, газонасичені води, газогідрати тощо, виробництво (видобуток) і переробка яких потребує застосування новітніх технологій і які не використовуються для виробництва (видобутку) традиційних видів палива [122].

На нашу думку, виходячи із визначення, між поняттями відновлювальні та альтернативні види енергії є різниця лише в тому, що альтернативні джерела енергії є більш широким поняттям та включають такі джерела енергії, що були первинними та можуть бути перероблені повторно для генерації енергії.

Як вбачається із визначень в правовій системі України існують такі поняття, як «альтернативні джерела енергії», «нетрадиційні джерела енергії» і «відновлювальні джерела енергії», які по суті є словами синонімами та не відрізняються друг від друга, а лише доповнюють. Тобто, вважаємо що терміни «альтернативні», «нетрадиційні» і «відновлювальні» джерела енергії є ідентичними та, виходячи із цілей дослідження, можуть прирівнюватись в подальшому дослідженні один до одного.

Крім того, визначаючи державну політику в сфері альтернативної енергетики, необхідно визначити окремо розглядувані терміни. Так необхідно визначити поняття під яким ми будемо розуміти державну політику.

Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін вважають, що державну політику слід розуміти, як сукупність ціннісних цілей, дій і рішень, державно-управлінських заходів, поставлених державною владою цілей і системи державного управління розвитком держави [66, с. 8].

У свою чергу Томас Р. Дай максимально звужує визначення та зазначає, що визначення державної політики зводиться до всього того, що органи державної влади обирають, що робити або не робити [30, с.19]. Це вузьке, коротке, однак досить не конкретизоване визначення не надає нам орієнтирів для подальшого розвитку дослідження, таким чином вважаємо його таким що має місце для наукового пізнання, однак є не доречним для розкриття тих питань, які досліджуються в даному розділі.

І. Петренко доповнюючи попереднє тлумачення терміну «державна політика» та роблячи його більш широким визначає, що державна політика визначається через діяльність органів державної влади для розв'язання суспільних проблем і досягнення певних цілей. Вона спрямована на досягнення певного блага шляхом реалізації стратегічних цілей розвитку країни, які закріплюються державними органами та повинні бути зрозумілими та відомими суспільству [118, с. 24-25].

Визначити термін «державна політика» через мету зміг О.П. Дем'янчук, у зв'язку із чим зазначив, що державна політика визначається перш за все метою на досягнення якої спрямована, а саме задоволення інтересів суспільства в цілому, тобто як окремих суспільних груп та індивідів, забезпеченню розвитку складових суспільної діяльності (політики, економіки, соціальної сфери тощо), розв'язанню перспективних і нагальних проблем [31, с. 32].

Крім того, у дослідженні Томас Р. Дай надає ознаки, за якими слід краще за все досліджувати державну політику в будь-якій сфері. Ці ознаки: описання дій або бездіяльності державних органів; причини або детермінанти державної політики, тобто причини дій зазначених органів; та

останнє, це наслідки, які державні органи бажають досягти своїми діями [30, с. 24-26].

Д.В. Задихайло слушно зазначає, феномен державної політики недостатньо розглянуто законодавцем. Крім того, в вітчизняному законодавстві не приділено достатньої уваги створенню ефективної інституалізації державної політики. Він розглядає політику держави у двох основних аспектах: як інформаційний продукт, щодо якого існує окрема концепція державного управління у окремій сфері суспільних відносин та як спеціальний тип управлінських відносин [47, с. 139-141].

Консолідуючи наведене, можемо надати власне визначення терміну «державна політика». Так вважаємо, що визначаючи даний термін, перш за все, необхідно виділити плановість державної політики. Таким чином, державна політика, це певний курс, напрямок діяльності, якого додержується державна влада, який частіше направлений на вирішення та запобігання суспільних проблем і досягнення визначених цілей.

Визначаючи державну політику в сфері альтернативної енергетики, необхідно згадати про статтю 3 Закону України «Про альтернативні джерела енергії», якою встановлені засади державної політики у сфері альтернативних джерел енергії. В законі визначаються наступні засади:

1. збільшення обсягів генерації та споживання енергії, виробленої з альтернативних джерел, з метою економного витрачання традиційних паливно-енергетичних ресурсів та зменшення залежності України від їх імпорту шляхом реструктуризації виробництва і раціонального споживання енергії за рахунок збільшення частки енергії, виробленої з альтернативних джерел;

2. додержання екологічної безпеки за рахунок зменшення негативного впливу на стан довкілля при створенні та експлуатації об'єктів альтернативної енергетики, а також при передачі, транспортуванні, постачанні, зберіганні та споживанні енергії, виробленої з альтернативних джерел;

3. додержання безпеки для здоров'я людини на об'єктах альтернативної енергетики на всіх етапах виробництва, а також при передачі, транспортуванні, постачанні, зберіганні та споживанні енергії, виробленої з альтернативних джерел;

4. науково-технічне забезпечення розвитку альтернативної енергетики, популяризація та впровадження науково-технічних досягнень у цій сфері, підготовка відповідних фахівців у вищих та середніх навчальних закладах;

5. додержання законодавства всіма суб'єктами відносин, пов'язаних з виробництвом, збереженням, транспортуванням, постачанням, передачею і споживанням енергії виробленої з альтернативних джерел;

6. додержання умов раціонального споживання та економії енергії, виробленої з альтернативних джерел;

7. залучення вітчизняних та іноземних інвестицій і підтримка підприємництва у сфері альтернативних джерел енергії, в тому числі шляхом розробки і здійснення загальнодержавних і місцевих програм розвитку альтернативної енергетики [124].

Однак дотримуючись попередньої схеми при визначенні «державної політики» необхідно нагадати, що доцільність її визначення вбачається через детермінанти цілі та шляхи, за допомогою яких будуть зазначені цілі досягнуті.

Так, для досягнення нашої мети – визначення державної політики в сфері альтернативної енергетики, нам необхідно розглянути термін «засади державної політики». Таким чином, необхідно в першу чергу дослідити, що під собою має на увазі термін «засада», так у тлумачному словнику він визначається, як 1) основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; 2) вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки; 3) спосіб, метод здійснення чого-небудь [107, с. 211].

В. Б. Божко при дослідженні терміну «засади» визначив їх близьку схожість із терміном «принципи», визначаючи їх, як слова – синоніми. Однак

термін «засада» є ширшим за змістом та вміщує в себе також ті ознаки, що має під собою термін «принципи» [12, с. 130].

Не повністю погоджуючись з такою точкою зору І. Берназюк зазначає, що засади державної політики включають у себе: принципи, пріоритети, гарантії, суб'єктів реалізації державної політики та їх функції. Та визначає, що засади державної політики – це найсуттєвіші, найголовніші положення, які відображають державні пріоритети в основних сферах суспільного життя [10].

Однак при визначенні в статті 3 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» [124] засад державної політики, із змісту цих засад, ми в першу чергу вбачаємо цілі та напрямки досягнення зазначених цілей.

Так відповідно до словника, в якому М. Надольний визначає мету, як усвідомлене передбачення бажаного результату діяльності, яка зумовлює пошук засобів і шляхів його досягнення, засоби визначається наступним чином – предмети, способи дії, поведінки, соціальні інститути, за допомогою яких досягається певна мета; сукупність елементів діяльності, спрямованих на осмислення, покладання, реалізацію мети [189, с. 371].

У тому ж словнику М. Загороднюк визначає цілі, як ідеальний образ майбутнього, бажаного результату людської діяльності [189, с. 706].

Докорінно інше визначення надає Т. Сивокінь зазначаючи, що метою є прагнення до конкретного кінцевого результату, та є більш широким поняттям, ніж ціль, які можуть співвідноситись, як ціле та частка. Так ціль є складовою мети, яка обмежена в строках та має певні часові рамки. Також дослідник визначила завдання, та формулює їх як проблемні ситуації з чітко визначеною метою, яку необхідно досягти. Тобто, завдання можуть виходити з мети та є засобом її реалізації [174].

Використовуючи наведене можна побачити, що термін «засади» має відмінності зі змістом, що викладено у статті 3 Закону України «Про альтернативні джерела енергії». Таким чином, вважаємо, що необхідно змінити назву статті 3 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» з

«Основні засади державної політики у сфері альтернативних джерел енергії» на «Основні цілі та завдання державної політики у сфері альтернативних джерел енергії».

Розглянувши законодавче визначення завдань, які встановлює перед собою державна політика в сфері альтернативної енергетики, можемо повернутись до визначення терміну «державна політика в сфері альтернативних джерел енергії». Таким чином зазначаємо, що законодавчого закріплення даного терміну не існує, крім того, відсутнє однозначне визначення поняття у спільноті науковців.

Таким чином, вбачається доцільним визначити термін «державна політика в сфері альтернативних джерел енергії» шляхом запозичення деяких елементів з інших дисциплін та схожих понять, застосовуючи метод аналогії.

Так Н. В. Мица визначає політику енергозбереження, як фінансово-економічне і адміністративно-правове регулювання процесів видобування, виробництва, переробки, зберігання, транспортування, розподілу та використання паливно-енергетичних ресурсів з метою їх економного витрачання та раціонального використання [96].

Використовуючи вже зазначений метод аналогії, ми зможемо зіставити визначення Н.В. Миці, вважаючи при цьому, що енергозбереження є спорідненою галуззю з альтернативною енергетикою. Також необхідно застосувати загальні визначення «державної політики» наведені вище. Таким чином, державну політику в сфері альтернативної джерел енергетики, можна визначити, як фінансово-економічний і адміністративно-правовий напрямок діяльності органів влади, направлений на нарощування обсягів виробництва та споживання енергії, екологічної безпеки, умов раціонального споживання та економії енергії, виробленої з альтернативних джерел, за умови додержання законодавства всіма суб'єктами означених відносин.

Розглядаючи державну політику, необхідно виходити з того що вона ґрунтується на певних принципах права. Так, визначаючи поняття принципів, О.В. Старчук називає їх загальними або керівними положеннями певної

галузі [183, с. 40]. Вважаємо, що для найкращого розуміння та вивчення державної політики в сфері альтернативної енергетики необхідно почати з розкриття саме її принципів.

А.М. Колодій, визначаючи принципи права в юридичній сфері, формулював їх, як відправні ідеї існування права, які виражають найважливіші підвалини та закономірності буття держави та права [69].

Т.В. Мусієнко визначає принципи державної політики в сфері альтернативної енергетики, як основні правила, керівні ідеї, об'єктивні закономірності діяльності органів державної влади, які виконують керівні функції з розвитку альтернативної енергетики, які відображають найбільш головні та суттєві взаємозв'язки та закономірності, що мають на меті сприяння стратегічному розвитку означеної галузі [99, с. 404].

Разом з тим необхідно зазначити, що теорії держави та права, визначають принципи права, як вихідні ідеї, що встановлюють його характер, як найбільш важливі юридичні вимоги, що націлені на суб'єктів права [120].

Для кращого усвідомлення тих принципів права, що досліджуються, вважаємо за потрібне їх класифікувати. Почати класифікацію слід, виходячи із такого критерію, як сфера впливу юридичних норм на той чи інший принцип права, відносно якого вчені виокремлюють наступні:

1. загально-правовий принцип права – полягає в універсальності для всієї правової системи;

2. галузеві принципи права – застосовуються в межах правового регулювання певної галузі права. Необхідно зазначити, що всі галузеві принципи права походять від загально-правових принципів, як від фундаментальних;

3. міжгалузеві принципи права – слугують основоположними ідеями для кількох галузей права[95].

Першу класифікацію доцільно створити виходячи з критерію в залежності від сили нормативно правового акту, в якому цей принцип закріплений. Фактично це збігається з класифікацією норм-принципів.

Норми-принципи — це правові приписи, які виражають і закріплюють принципи права. Ці норми розглядаються як результат нормативного узагальнення державно-правових явищ, вони виражають зміст і закономірності цих явищ. Норми-принципи можуть виступати як нормативно-правова основа вирішення юридичної справи, зокрема при виявленні прогалин у праві[19]. Відповідно принципи можна умовно поділити на:

- принципи права, що закріплені в Конституції України (принцип незалежності правосуддя, державної влади, народного суверенітету, правової держави тощо) [71];

- принципи права, що закріплені в кодексах та законах України (зокрема, принципи закріплені в Законі України «Про ринок електричної енергії»: забезпечення енергетичної безпеки України, створення умов безпечної експлуатації об'єктів електроенергетики; забезпечення балансу між попитом та пропозицією електричної енергії) [154].

- принципи права, які закріплені в підзаконних нормативно-правових актах.

Також існують інші класифікації принципів права. Наприклад, М.Д. Савенко виокремлює кілька способів матеріалізації принципів права:

1. текстуальне закріплення, тобто принцип права безпосередньо закріплюється в нормі права;

2. змістовне закріплення, тобто принцип права виводиться зі змісту норм нормативно-правового акта[168, с. 14].

Законодавець визначає сферу альтернативних джерел енергії, як галузь діяльності, що пов'язана з використанням альтернативних джерел енергії для виробництва, постачання, транспортування, зберігання, передачі та споживання енергії, виробленої з альтернативних джерел[124].

Тобто для альтернативної енергетики спеціальними принципами є галузеві принципи державної політики, які містяться в нормативно-правових актах визначеної галузі. Вважаємо недоцільним розглядати в цьому

дослідженні загальні принципи, які закріплено в Конституції України, у зв'язку із специфікою даного дослідження та відсутністю в потребі досліджувати всі базові принципи, оскільки вони є однаковими для всіх галузей. Таким чином, для розгляду принципів державної політики в сфері альтернативної енергетики вважаємо за доцільне розглядати принципи права в такій послідовності: міжгалузеві, а потім галузеві принципи права, які будуть розглядатись шляхом виходу від загального та слідувати до більш конкретного. В додаток до цього, дослідженню підлягають, як текстуально закріплені принципи, так і принципи змістовно закріплені в нормативно-правових актах, що будуть викладені в такій же послідовності.

Користуючись історичним методом дослідження, вважаємо, що дослідження міжгалузевих принципів державної політики в сфері альтернативної енергетики необхідно починати з самого раннього та поступово визначаючи та пристосовуючи міжгалузеві принципи слідувати до більш нових.

Як було зазначено в підрозділі першому даного дослідження, Закон України «Про енергозбереження» відноситься до системи норм про альтернативні джерела енергії. В Енергетичній стратегії України на період до 2030 року енергозбереження та ВДЕ виділяються в окремий підрозділ № 7 «Пріоритетні напрями енергозбереження, потенціал розвитку нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії» та позначається під загальним поняттям «енергоефективність». Так в цьому розділі містяться певні принципи державної політики [39]. Шляхом проведення аналізу ці принципи можна виокремити, та зазначити ті з них, що мають відношення до умов впровадження державної політики в сфері альтернативних джерел енергії. Шляхом аналізу Закону України «Про енергозбереження» та Енергетичної стратегії України на період до 2030 року пропонується виокремити наступні принципи:

1. Принцип стимулювання державою суб'єктів в сфері альтернативної енергетики. Полягає перш за все у створенні державою економічних і

правових умов зацікавленості в енергозбереженні юридичних та фізичних осіб[135]. Встановлюючи даний принцип також і для ВДЕ необхідно обмовитись про те, що в альтернативній енергетиці також доцільним є створення державою економічних і правових умов заінтересованості суб'єктів у електроенергетики, але лише відносно генерації електроенергії з альтернативних джерел енергії. Окремі науковці вбачають значний потенціал у розвитку ВДЕ, як новітніх технологій, які крім екологічних та економічних переваг, повинні надати ще і посилення енергетичної безпеки країни та зумовити її стратегічний подальший розвиток[77, с. 128].

Разом з тим у державній стратегії на період до 2035 року вбачається стимулювання та розширення всіх сфер альтернативної енергетики, яка є в перспективі одним із інструментів гарантування енергетичної безпеки. До 2025 року планується зростання частки відновлювальної енергетики на 12 відсотків, а до 2035 року – до 25 відсотків порівняно з базовим 2017 роком [40].

Якщо ж розглядати економічні та правові умови зацікавленості юридичних та фізичних осіб в розвитку сфери альтернативної енергетики, то можна виокремити наступні: субсидіювання; кредити по низьких процентних ставках; встановлення фіксованих закупівельних цін на енергію, що виробляється на основі поновлюваних джерел; податкові пільги; надання режиму прискореної амортизації; фінансування науково-дослідних робіт у галузі нетрадиційної енергетики [195].

2. Принцип відповідності вітчизняних норм, що регулюють відносини у сфері забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики нормам міжнародного законодавства та засадам міжнародних програм з регулювання діяльності держав у сфері альтернативної енергетики(принцип глобалізації). Даний принцип передбачає проведення державної політики у сфері альтернативної енергетики на основі енергетичної програми України та міждержавних договорів, а головне – реалізація програм, членами яких є Україна, шляхом модернізації вітчизняного законодавства[135].

Узагальнюючи наведений принцип можна говорити про можливість реалізації енергетичної програми України лише у взаємодії з країнами світу шляхом укладення міжнародних договорів. Також слід підкреслити важливість міжнародних договорів (зокрема, актів європейської спільноти), що мають стати основою для реалізації державної політики.

Відповідно до положень Енергетичної стратегії України на період до 2035 року [40], в якій встановлені стратегічні орієнтири розвитку паливно-енергетичного комплексу України на період до 2035 року, енергетичне майбутнє пов'язується із поступовими посиленнями позицій України в галузі відновлювальної енергетики, розширення якої передбачається покращувати за рахунок впровадження міжнародного досвіду, та реалізації умов, вимог та стандартів, що передбачені міжнародними угодами.

Прикладом застосування цього принципу є застосування під час нормотворчості положень актів однієї із міжнародних енергетичних організацій – «Міжнародного енергетичного агентства», яке засноване рішенням Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР) від 15 листопада 1974 року [203]. Основним аспектом діяльності Міжнародного енергетичного агентства є взаємодія між країнами для належного реагування на значні перебої в постачанні нафти. Однак, цей напрямок не є єдиним, разом із ним діють і інші шляхи діяльності агентства. Один із пріоритетних на сьогодні напрямків є співробітництво країн у сфері відновлюваної енергетики. Цей напрямок Міжнародне енергетичне агентство реалізує шляхом введення спеціальних науково-дослідних програм [9, с. 172]. В Міжнародному енергетичному агентстві на даний час спрямовані на розвиток відновлюваної енергетики наступні угоди і платформи: дослідження розвитку та генерації біоенергетики (BioenergyIA); дослідження сонячної енергії й хімічних енергетичних систем (SolarPACESIA); розширення галуззі відновлюваних енергетичних технологій (RET DIA); дослідження геотермальної енергії й технологій (GeothermalIA); дослідження й розвиток виробництва та використання водню (HydrogenIA), розвиток та

впровадження вітрових енергетичних систем (WindIA) та інше[206]. Таким чином, Міжнародне енергетичне агентство значно впливає на політичні й економічні рішення урядів та інших зацікавлених сторін в енергетичній сфері. Агентством у щорічних аналітичних доповідях «The World Energy Outlook» проводяться моніторинги змін світового показника енергетичного попиту та виробництва електроенергії, на основі якого держави розробляють власні енергетичні політики, зокрема щодо відновлюваних джерел енергії та енергетичних технологій [9, с. 174].

3. Інформаційний принцип. Зазначений принцип передбачає популяризацію економічних, екологічних та соціальних переваг сфери альтернативної енергетики. Вважається за доцільне впровадити на базі цього принципу, принцип підвищення громадського освітнього рівня, як населення, так і спеціалізованих робітників [135].

С. Майстро та О. Волошин вважають, що популяризація соціальних, екологічних та економічних переваг енергозбереження є соціально-психологічним явищем, яке базується на відкритості інформації про стан державного управління в економічній, екологічній та соціальній сфері. Популяризація галузі полягає в доведенні та поширенні серед суспільства певних ідей та їх безпосереднє залучення в означену діяльність[87, с. 39]. Автори визначають популяризацію, як певний вид реклами, а саме – вид соціальної комерційної комунікації, яка направлена на просування об'єктів рекламування для безпосередніх покупців, або, в нашому випадку інвесторів, які бажають вкласти гроші в окремий проект [165, с. 12].

На противагу цьому Е.С. Курцова розглядає популяризацію застосування ВДЕ, як певний різновид стимуляції та надає наступні її ознаки: зростання привабливості розвитку та освоєння ВДЕ, із високою ймовірністю економічної окупності; стимулювання виробництва необхідного устаткування вітчизняними виробниками, для зменшення собівартості ВДЕ; впровадження політики підтримки конкурентоспроможних технологій виробництва та установки ВДЕ [82, с. 121 – 122].

4. Принцип стандартизації. Зазначений принцип визначається у потребі до розширення та обов'язкової стандартизації сфери альтернативної електроенергетики та нормування використання паливно-енергетичних ресурсів, необхідності дотримання енергетичних стандартів та нормативів при використанні палива та енергії.

Закон України «Про стандартизацію» визначає стандартизацію, як діяльність, яка полягає в установленні положень для загального та неодноразового використання, відносно потенційних чи наявних завдань і спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері. Розглядаючи принцип стандартизації, можна наголосити, що закон розрізняє декілька видів стандартизації. Ці види розділяються за місцем установлення стандарту: регіональний стандарт, державний (або національний) стандарт, європейський стандарт (той що прийнятий європейською організацією зі стандартизації), міждержавний стандарт (прийнятий Міждержавною радою із стандартизації, метрології і сертифікації), міжнародний стандарт (прийнятий міжнародною організацією із стандартизації) [156].

Відносно необхідності встановлення подібних стандартів, можна сказати, що аналізуючи працю О.О. Маслак та О.С. Лега «Необхідність застосування міжнародних стандартів обліку (IAS) в умовах економічної інтеграції України з ЄС» можна визначити певні переваги використання стандартів, як в сфері альтернативної енергетики, так і для економіки в цілому. Ці переваги визначаються переважно фінансовими благами та є наступними: зменшення ризиків при кредитуванні сектору економіки; можливість ведення уніфікованої політики, відносно певної галузі; однозначне розуміння стандартизуючих факторів у всьому світі (фактор спрощення); полегшення певних видів діяльності; зріст інвестування стандартизованих галузей [92, с. 263–267].

Закріпити зазначені принципи був покликаний Закон України «Про електроенергетику»[134]. Цей закон наразі втратив чинність, однак

враховуючи наявність в ньому не повторюваних фундаментальних знань та положень, вважаємо за доцільне розглянути можливість перенесення з нього окремих положень у чинне законодавство. В цьому законі міститься перелік принципів державної політики в електроенергетиці. Подібна норма відсутня в законі, що прийшов на заміну розглядуваному, а саме – Законі України «Про ринок електричної енергії»[154]. Вбачається доцільним розглянути окремі із зазначених принципів для їх консолідації та інтеграції в положення сфери альтернативної енергетики.

Також, необхідно зробити застереження, що враховуючи дублювання принципів в різних нормативно-правових актах, які будуть розглянуті, є недоцільним їх повторення та перегляд основних принципів через незначні відмінності.

Статтею п'ятою Закону України «Про електроенергетику» встановлені принципи державної політики в сфері електроенергетики:

1. Принцип державного регулювання діяльності в електроенергетиці. Зазначений принцип є фундаментальним, адже роль держави складно недооцінити. У всіх країнах світу державне регулювання є обов'язковим елементом будівництва будь-якої галузі економіки. Для розвитку альтернативної енергетики необхідний певний вплив інвестиційного капіталу, який неможливий без врегульованої податкової, митної політики, розробки та впровадження конкурентоздатних технологій тощо. Для цього необхідним є створення ефективно діючого державного механізму, що зможе забезпечити належні умови для існування та розвитку альтернативної енергетики.

У сфері альтернативної енергетики державне регулювання здійснюється Кабінетом Міністрів України чи за його дорученням спеціально уповноважений центральним органом виконавчої влади, які здійснюють: розроблення, затвердження та запровадження норм, стандартів і правил виробництва, транспортування, передачі, зберігання, постачання і споживання енергії, виробленої з альтернативних джерел; контроль та нагляд

за безпечним виконанням робіт на об'єктах відновлювальної енергетики, безпечною експлуатацією енергогенеруючого обладнання та за режимами споживання і передачі енергії; контроль та нагляд за додержанням вимог технічної експлуатації на об'єктах відновлювальної енергетики, технічної експлуатації енергетичного обладнання об'єктів; встановлення тарифів на електричну енергію, вироблену на об'єктах з генерації відновлювальної енергетики; всебічну підтримку та заохочення дослідно-конструкторських та науково-дослідницьких робіт, діяльності раціоналізаторів і винахідників, спрямованих на розвиток альтернативних джерел енергії [124].

2. Принцип екологічності. Зазначений принцип передбачає підвищення екологічної безпеки на об'єктах електроенергетики. Цей принцип є базовим, адже зростання індустріалізації по всьому світу збільшує кількість викидів парникових газів до атмосфери, що в підсумку призводить до негативних наслідків у навколишньому середовищі. Так в Україні поточний рівень викидів забруднюючих речовин перевищує норми встановлені в ЄС приблизно на 7-80 разів, залежно від типу забруднюючих речовин [40].

Для запобігання негативних наслідків був прийнятий у 1997 році Кіотський протокол, до якого приєдналась більшість європейських країн, що був ратифікований Україною у 2004 році. У 2012 році Міжнародним енергетичним агентством був наданий аналіз ситуації із забруднення навколишньої середовища, відповідно до нього було представлено 3 сценарії розвитку подій, які базувались на різних енергетичних пріоритетах. Більш привабливим для держав є сценарій 1 DS. Він полягає в можливому підвищенні середньорічної температури у світі лише на 2 градуси до 2050 року. Для досягнення цієї мети необхідні великі зміни в енергетичній стратегії країн світу, які полягають у зменшенні вдвічі викидів до 2050 року у порівнянні із 2009 роком, який вважається за базовий та є точкою відліку. Одним із засобів для скорочення кількості викидів є перехід світової енергетичної промисловості на відновлювальні джерела енергії [24, с. 3].

В Україні державними програмами передбачено недостатні у порівнянні зі світовими стандартами показники. Для того, щоб порівнятись із стандартами встановленими в ЄС на даний час нам потрібно: а викидами 802 і пилот за умови додержання стратегії показники мають стати відповідними до стандартів до 2028 року; за N 0 – повинні відповідати стандартам до 2033 року. Для подолання такої ситуації необхідним є залучення світового досвіду. Одним із засобів покращення екологічної ситуації в Україні є націленість на запровадження та збільшення показників відновлювальної енергетики [40]. Тому для держави важливо додержуватись розглядуваного принципу як у сфері альтернативної енергетики, так і енергетики в цілому. Тому потрібно законодавчо закріпити наступний пріоритетний та базисний принципу підвищення екологічної безпеки об'єктів електроенергетики.

3. Принцип конкуренції. Сприяння розвитку конкурентних відносин на ринку електричної енергії – це один із обов'язкових елементів. Необхідно зазначити, що у зв'язку із державною націленістю на розвиток відновлювальної енергетики, конкурентоспроможність альтернативної енергії в порівнянні із традиційними видами палива зростає. Однак, якщо в Україні ця галузь лише розвивається, то у світі вона вже становити істотну конкуренцію для інших видів генерації енергії з викопних видів палива.

В країнах, де встановлена висока ціна на електроенергію, що зумовлено використанням дорогих нафтопродуктів, але існують умови для генерації електроенергії із відновлювальних джерел (Данія, Бразилія, ОАЕ та ін.) вже досягнуто так званого мережевого паритету – вартість альтернативної енергії зрівнялась та продовжує знижуватися в порівнянні із традиційною енергією [171, с. 38]. Таким чином, альтернативної енергетики може стати абсолютно конкурентною на ринку електричної енергії, навіть без додаткових дотацій від держави. Тобто конкурентність досягається не лише між суб'єктами галузі, а й між галузями. Також слід наголосити на важливості цього принципу у контексті існування конкуренції між суб'єктами галузі. Так, на конкурентних засадах наразі базується функціонування ринку електроенергії,

а отже цей принцип є ключовим для отримання прибутку виробниками, постачальниками, продавцями та споживачами електроенергії. Держава має підтримувати конкуренцію між суб'єктами ринку електроенергетики, підвищуючи тим самим ефективність їх роботи.

4. Принцип стабільності. Цей принцип перш за все стосується впровадження загальної стабільної фінансової політики в сфері альтернативної електроенергетики. Так, виходячи із певних недоліків, які були зазначені при формуванні державної політики в галузі альтернативної енергетики, на даний час вкрай важко прогнозувати стабільний фінансовий стан, особливо в сфері використання ВДЕ. Тому завданням держави є створення стабільного стану у галузі альтернативної енергетики, що дозволить збільшити обсяги інвестування у цю галузь, забезпечить енергетичну безпеку країни та підвищить захист та довіру населення.

В якості прикладу дестабілізації політики країни та наслідків, які може така політика призвести, можливо привести досвід розвитку відновлювальної енергетики в Іспанії. У зв'язку із залежністю країни в імпортованих джерелах енергії, зокрема викопних, країна реформувавши в 1999 році енергетичну галузь, взяла за пріоритетний напрямок розвиток ВДЕ. Збільшивши державне стимулювання в галузі ВДЕ, Італія досягла станом на 2010 рік показника у 15,150 млн. т. нафтового еквівалента, що сягає 12 відсотків від загального споживання електроенергії в країні. Це в рази більше прогнозованої державними програмами генерації енергії з ВДЕ. Однак ставки стимулюючих засобів Іспанії були занадто високі, а саме майже на 30 відсотків вище середнього показника по ЄС. Зазначене призвело до швидкої окупності об'єктів із генерації альтернативної енергії. У зв'язку із такою прибутковістю до Іспанії стали надходити значні грошові інвестиції в галузь альтернативної енергетики. Однак, якщо в 2008 році встановити 1 МВт потужностей для підприємців коштувало 6 млн. євро, що відповідало 450 євро за МВт. ч., то в наступні роки вартість обладнання на встановлення об'єктів ВДЕ знижувалась, що призводило до високої та швидкої окупності проектів та

вкладення короткострокових інвестицій. Так, компанії, які інвестували гроші в альтернативну енергетику, мали майже 25 відсотків річного прибутку. Зазначені обставини призвели до дестабілізації економіки та зростання тарифного дефіциту, у зв'язку із чим заборгованість держави перед інвесторами почала збільшуватись та в травні 2013 року вже нараховувала 26 млрд. євро. У зв'язку із ситуацією, що склалась, уряд Іспанії ввів ретроспективний тариф на ВДЕ. Також для стабілізації економічної ситуації були введені ліміти на будівництво сонячних станцій та податок на вже збудовані, відмінено стимулюючий тариф [199, с. 107-115].

Зазначена непослідовна політика призвела до втрати прибутків інвесторів, наслідком чого були надані позови до Міжнародного арбітражного суду, який визнав вину Іспанії та зобов'язав її компенсувати збитки. Так, зокрема, Іспанія повинна компенсувати збитки американській компанії NextEra, які рівні прибутковості інвестицій, що були вкладені в будівництво електростанцій. Крім того, компанія Masdar теж отримала позитивне рішення арбітражного суду проти уряду Іспанії та отримала виплати в розмірі 260 млн. євро[55].

Дослідивши міжгалузеві принципи, можемо перейти до більш конкретних, які зокрема представлені у галузевих законах. Перш за все пропонується дослідити Закон України «Про альтернативні види палива» [122]. Зазначений закон є основним, серед спеціалізованих, в якому найбільш детально закріплені принципи галузі. Закон розрізняє наступні принципи державної політики:

1. Принцип поетапності збільшення частки ВДЕ. Закон передбачає поетапне збільшення нормативно визначеної частки виробництва і застосування біопалива та сумішевого палива моторного. Розгляд зазначеного принципу бажано розпочати із Директиви ЄС, яка спрямована на стимулювання всіх альтернативних джерел енергії, однак значно виокремлюються саме джерела, пов'язані із паливним призначенням. Європейське Співтовариство закликає збільшити частку дизельного палива

призначену для транспортної сфери та бензину до 10 відсотків в строк до 2020 року. Крім того, заміщення 10 відсотків дизельного палива та бензину на біопаливо, необхідно провести за доступну ціну для споживання. Крім стимулюючих заходів Директива містить також запобіжні заходи, так наприклад вона застерігає, проти зростання популяції рослин, які застосовуються при виробництві біопалива за рахунок деструкції, знищення земель, встановлюючи посилання на жорсткі міжнародні стандарти, яких необхідно дотримуватись при експлуатації земель та виконання цілей Директиви [204].

Як вже зазначалось, українська енергетична політика націлена на зростання ролі сектору ВДЕ в енергетичній системі, зокрема використання твердої біомаси та біогазу, як енергоресурсів. Так Україна планує збільшити об'єм біомаси та біопалива з позначки 2,1 млн. т.н.е. у 2015 році до позначок 6 млн. т.н.е у 2025 році та 11 млн. т.н.е відповідно у 2035 році. Що буде складати 11,5 відсотків у загальному об'ємі енергетичної генерації [40].

Однак в законі встановлені застарілі показники, які віднесені до 2013 та 2016 років, відповідно рекомендований вміст біоетанолу в моторних бензинах повинен був становити 5 та 7 відсотків.

Вбачається доцільним визначити необхідність поступового переведення ринку електричної енергії на новий формат переважного використання відновлюваних джерел енергії. Така поступовість захистить галузь електричної енергії від різких змін та радикальних реформ, що надасть державній політиці поміркованості та раціональності.

2. Принцип державної підтримки. Полягає у підтримці розвитку науково-технічної бази виробництва (видобутку) енергії з альтернативних джерел.

За останні десятиліття держава розробляла та впроваджувала різні засоби, що були направлені на розвиток інноваційної інфраструктури. Деякі із зазначених засобів мали істотний економічний ефект, однак значна кількість із них була лише спробами покращити загальний клімат

інноваційної діяльності та не мала очікуваного успіху та результатів. Однак будь-яка дія держави це досвід, який потребує аналізу, котрий потрібен для подальших дій та впровадження нових інструментів державної політики для досягнення певних цілей.

3. Принцип інноваційності. Так інноваційною діяльністю вважається діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових розробок та досліджень і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [140].

На даний час темпи інноваційної діяльності збільшуються порівняно із показниками на 2014-2015 рр. Також прослідковується пряма залежність інноваційної діяльності від інвестиційної. Данні види діяльності у свою чергу залежать від зовнішнього середовища, так погіршення політичного клімату в країні внаслідок військових дій на Сході країни та анексії Криму різко знизили інвестиційну діяльність в галузі альтернативної енергетики. Тобто політична ситуація в країні також опосередковано впливає і на саму інноваційну діяльність.

Державна політика також має неабияку роль в успішному функціонуванні інноваційної діяльності. Так погано проведена та не обміркована політика буде негативно впливати на стабільність всієї галузі [5].

4. Принцип підтримки підприємств у сфері альтернативної енергетики. Даний принцип впливає із принципу із принципу державного стимулювання альтернативної енергетики. Крім того, необхідно наголосити на необхідності підтримки державною підприємств різного рівня та застосуванні різних стимулюючих заходів. В Україні стимулювання здійснюється в залежності від розміру підприємства. Для малих підприємств встановлюється такий стимулюючий захід, як «зелений» тариф; для більш великих ведені аукціони та квотування.

5. Принцип обмеження монополій. Даний принцип схожий із принципом конкурентності, однак принцип відсутності монополій має деякі

відмінні риси, тому потрібно зазначити його окремо. Так передбачається запобігання штучному створенню монополій на ринку альтернативних видів палива, а у разі визнання в установленому законодавством порядку природних монополій – здійснення контролю за їх діяльністю, недопущення зловживань монопольним становищем та обмеження монополізму, якщо необхідність такого обмеження не встановлена законодавством.

У дослідженні Н.Ю. Рекової та Ю.О. Біленької зазначено, що в господарському комплексі будь-якої країни значну частку займають природні монополії. Так в Україні природні монополії віднесені належністю до НКРЕКП та складають близько 40 господарств в сфері передачі та розподілу електроенергії. Однак можлива шкода для добробуту громадян, яку можуть спричинити ці монополії є значущою з багатьох причин причини: ненадійність наданих послуг, прагнення отримання додаткової вигоди, покриття надмірних збитків за рахунок споживачів електричної енергії та ін. Зазначені обставини обумовлюють важливість ефективної реалізації антимонопольної політики держави, яка має метою створення конкурентного середовища та попередження зловживань зі сторони природних монополістів. Розрізняють два рівні антимонопольної політики: внутрішньодержавну та міждержавну. Яскравим прикладом міждержавної антимонопольної політики є політика ЄС, яка направлена на виявлення та ліквідацію шкідливого впливу монополізму у державах-членах [162 с. 48-54].

Розглянувши принципи в сфері альтернативної енергетики, було встановлено їх значну роль для формування всієї системи функціонування державної політики в сфері альтернативної енергетики. Систематизуючи та досліджуючи принципи потрібно виходити із більш загальних принципів державної політики, які не завжди зазначені в спеціальних нормативно-правових актах в сфері альтернативної енергетики. Активно застосовувалися принципи зі суміжних галузей використовуючи метод аналогії.

На основі авторської систему принципів вбачається за необхідне дослідити функції державної політики в сфері альтернативної енергетики.

Т.М. Барановська вважає, що функціями держави є відносно самостійні і постійно діючі напрями її діяльності. Ознака самостійності напрямів діяльності держави полягає у включенні до них об'єктивно сформованих та відносно самостійних галузей або сфер суспільних відносин. Крім того, встановлені сфери діяльності держави мають певну об'єктивну відмінність один від одного, у зв'язку із чим можуть характеризуватись певним уособленням [6]. Тобто у зв'язку із останнім, можна говорити про те, що функції державної політики – це також певний напрямок або вектор діяльності її органів.

Розглядаючи функції державної політики в галузі альтернативної енергетики потрібно виходити з того, що їх зміст становить сукупність певних напрямів її діяльності. Тобто функції відображають певну діяльність державних органів в сфері альтернативної енергетики.

Функції можна класифікувати за стадіями здійснення державної політики. Так Т.М. Кравцова та Г.В. Калініченко виокремлюють: функцію прогнозування; функцію планування; функцію організації; функцію регулювання; функцію координації; функцію обліку (статистики); функцію контролю [74, с. 523].

В свою чергу, в науці також існує критерій поділу функцій держави за такою класифікаційною ознакою, як залежність від вектору направленості діяльності державних органів в конкретній галузі. В сфері енергетики пропонується виокремити наступні функції: функція здійснення державно-правового регулювання; функція формування і реалізації державної політики у сфері електроенергетики; функція державної підтримки електроенергетики; функція державного захисту споживачів та виробників електроенергії; функція здійснення державного контролю і нагляду за дотриманням законності [6].

Виходячи з того, що державну політику провадять державні органи, необхідно визначати їх, керуючись такими нормативно-правовими актами, як Закони України «Про альтернативні джерела енергії», «Про альтернативні

види палива» та, як допоміжні джерела використовувати Закон України «Про ринок електричної енергії» та Енергетичну стратегію України на період до 2035 року.

Крім того, визначаючи структуру класифікації функцій державної політики в сфері альтернативної енергетики є доцільним виокремити та згрупувати діяльність державних органів за видами.

Так основними функціями державних органів є контролююча, наглядова, організаційна та регулююча функції.

І. Павлик групує всі зазначені функції в одну загальну та називає її управлінською. Дослідник зазначає, що ця функція є загальною для всіх гілок влади, а отже неналежним є її поділ на під функції [113].

Законодавець не виокремлює в законодавстві відмінностей між функціями та ставить поруч такі функції, як контроль та нагляд. Так центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в електроенергетичному комплексі, а саме в сфері альтернативної електроенергетики встановлює наступні функції контролю та нагляду, які полягають у виконанні їх:

- при проведенні робіт на об'єктах альтернативної енергетики незалежно від їх форми власності;
- при безпосередній експлуатації енергогенеруючого обладнання;
- при здійсненні режимів передачі і споживання енергії;
- при експлуатації техніки на об'єктах альтернативної енергетики незалежно від їх форми власності;
- при експлуатації енергетичного обладнання об'єктів, підключених до об'єднаної енергетичної системи України.

При цьому окремі вчені зазначають, що існують істотні відмінності в функціях з контролю та нагляду, та вбачають їх у розробленні будь-якого предмету дослідження, котрий стосується названих функцій та наголошують на необхідності їх окремого дослідження, щоб детально дослідити кожний із аспектів [33]. Однак в рамках цього дослідження не виникає такої нагальної

потреби, адже безпосередньо в законодавстві зазначаються приклади реалізації даних функцій. Таким чином, виокремлювати контролюючу та наглядову функції в даній праці є не доцільним, у зв'язку із чим можна їх узагальнити виокремивши при цьому контрольно-наглядову функцію. До органів, які здійснюють контрольно-наглядову функцію можна віднести Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг та Гарантованого покупця.

У обсяг терміну «регулююча функція» у рамках дослідження ми включаємо також функцію стимулювання. Ця функція проявляється при розробленні, затвердженні, запровадженні Кабінетом міністрів України правил, норм і стандартів виробництва, транспортування, передачі, зберігання, постачання і споживання енергії, виробленої з відновлювальних джерел; встановленні тарифів на електричну енергію, згенеровану на об'єктах відновлювальної енергетики; заохоченні та підтримці науково-дослідницьких, дослідно-конструкторських робіт, діяльності раціоналізаторів і винахідників, спрямованих на розвиток виробництва та використання відновлюваних джерел енергії. Функцію із регулювання виконують такі органи, як Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України.

Організаційна функція на нашу думку проявляється: при визначенні напрямів і джерел фінансування заходів у сфері відновлювальної енергетики; під час підключення підприємствами енергопостачальних компаній, об'єктів усіх форм власності, які генерують енергію з відновлювальних джерел, до об'єднаної енергетичної системи України; при створенні бази статистичних даних, що стосується об'єктів альтернативної енергетики; тощо.

Підбиваючи підсумки слід зазначити, що розглядаючи питання державної політики в сфері альтернативної енергетики було визначено предмет дослідження, встановлено авторське визначення державної політики в цілому та державної політики в сфері альтернативної енергетики.

Шляхом аналізу нормативно-правових актів та консолідації наукових досліджень було визначено, що державну політику можна розглядати, як певний курс або напрямок діяльності, якого додержується державна влада, який у направлений на вирішення та запобігання суспільних проблем і досягнення визначених цілей.

Державна політика в сфері альтернативних джерел енергії – це діяльності органів влади в фінансово-економічному і адміністративно-правовому напрямку, яка направлена на нарощування обсягів виробництва та споживання енергії, екологічної безпеки, умов раціонального споживання та економії енергії, виробленої з альтернативних джерел за умови додержання законодавства всіма суб'єктами означених відносин.

Дані визначення нададуть в перспективі нові можливості в розвитку законотворчої діяльності та поповнять теоретичні бази, як загальних та фундаментальних наук, таких як теорія держави та права, так і більш спеціальних, які відносяться до електроенергетики та зокрема альтернативної електроенергетики.

1.3. Суб'єкти та об'єкти правового регулювання в сфері альтернативної енергетики

Досліджуючи сферу альтернативної електроенергетики необхідно зупинити увагу на правовідносинах, які виникають у зв'язку із діяльністю державних суб'єктів та суб'єктів господарювання в зазначеній сфері. Розглядаючи правовідносини в сфері альтернативної електроенергетики необхідно наголосити, що такі правовідносини є складними та комплексними. У свою чергу правовідносини – це єдність фактичного матеріального змісту та юридичної форми. На думку В.О. Котюка, означені правовідносини краще розглядати зі сторони юридичного змісту, тобто шляхом встановлення певних прав та обов'язків в зазначеній сфері. У цьому випадку у структурі правовідносин виникає, крім певних прав та обов'язків,

такі матеріальні елементи, як суб'єкти та об'єкти правовідносин. Таким чином, розкриття суб'єктів та об'єктів правовідносин дозволить краще зрозуміти реальні фактичні зв'язки, сформувавши діалектичну єдність «форми» та «змісту» правовідносин [73, с. 68].

При визначенні суб'єктів правовідносин в сфері альтернативної енергетики насамперед необхідно визначити саме поняття «суб'єкт». В юридичному словнику зазначено, що суб'єкт правовідносин – це особа (фізична і юридична), держава, державне чи муніципальне утворення, які наділені законом здатністю мати безпосередньо, або через представника, суб'єктивні права і юридичні обов'язки (тобто наділені правосуб'єктністю) [197]. М. Хаустова надає наступне визначення суб'єкта правовідносин – це індивідуально визначений суб'єкт права, який реалізував свою правосуб'єктність у частині реалізації конкретних прав і свобод у конкретних правовідносинах [193, с. 34]. На думку Т.О. Санжарук поняття «суб'єкт правовідносин» та «учасник правовідносин» є похідними один від одного [173, с. 91-94].

Визначаючи суб'єктів правовідносин в галузі альтернативної енергетики необхідно виходити від загального до більш конкретного, таким чином, вважаємо за необхідне розглянути спочатку та визначити поняття «суб'єкт електроенергетики» та «суб'єкт ринку електричної енергії», у зв'язку із похідністю поняття «суб'єкт у сфері альтернативної енергетики» від поняття «суб'єкт електроенергетики».

13 квітня 2017 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про ринок електричної енергії». Відповідно до норм, що у ньому містяться, на ринку електричної енергії фактично були сформовані нові учасники, за допомогою яких кінцева послуга з надання електричної енергії надається не безпосередньо виробниками енергії, а із залученням посередників, які потрібні для уникнення монополізації та створення конкуренції на ринку електричних послуг. Крім того, був доповнений склад суб'єктів електроенергетики таким видом суб'єктів, як контролюючі органи.

Таким чином, відбулись зміни в структурі та складі суб'єктів, які виробляють, розподіляють, передають та споживають електричну енергію.

Досліджуючи термін «суб'єкт ринку електричної енергії», необхідно визначити спорідненість у термінах «суб'єкт» та «учасник» ринку електричної енергії. Безпосередньо в Законі України «Про ринок електричної енергії» визначається учасник ринку електричної енергії наступним чином – орган або особа, який/яка здійснює свою діяльність на ринку електричної енергії у порядку, передбаченому законом. Після зазначеного надається конкретний перелік із учасників, які саме можуть вважатись суб'єктами ринку електричної енергії. Такими учасниками закон встановлює: виробника, електропостачальника, трейдера, оператора системи передачі, оператора системи розподілу, оператора ринку, гарантованого покупця та споживачів [154].

Проаналізувавши термін «учасник ринку електричної енергії» можна констатувати, що у визначенні наведений лише певний перелік за допомогою якого розкриваються основні суб'єкти ринку електричної енергії, при цьому саме визначення суб'єкту відсутнє. У зазначеному визначенні потрібно підкреслити факт відсутності певних ознак учасника ринку електричної енергії.

Досліджуючи наведене питання встановлено необхідність навести визначення, яке міститься в Законі України «Про електроенергетику», який 13 квітня 2017 року втратив чинність. Зазначеним законом було встановлено, що суб'єкти електроенергетики – це суб'єкти господарської діяльності незалежно від їх відомчої належності та форми власності, що займаються виробництвом, передачею, розподілом, постачанням електричної енергії та теплової енергії при централізованому теплопостачанні, а також суб'єкт господарської діяльності, що здійснює централізоване диспетчерське (оперативно-технологічне) управління [134].

Розглядаючи наведене тлумачення поняття «суб'єкта електроенергетики» в першу чергу можна встановити його спорідненість із

терміном «учасник ринку електричної енергії». Так останній є наслідком еволюції енергетичної системи під впливом такого зовнішнього фактору, як вплив європейської інтеграції на Україну. Однак, не відходячи від досліджуваного питання можна окреслити певний збіг у термінах «суб'єкт електроенергетики» та «учасник ринку електричної енергії», внаслідок чого треба їх означити, як синонімічні терміни.

У випадку дослідження визначення з позиції тлумачення функцій суб'єкта електроенергетики та головних його господарських ознак, можна вважати, що визначення надане в законі, який втратив чинність, є більш змістовним та має більш повну та складну побудову, ніж в діючому законі. У зв'язку із цим вбачається доцільним розширити визначення, яке надане в діючому законодавстві, встановивши при цьому ряд істотних ознак, а не закріплюючи перелік суб'єктів, з метою окреслення більш універсального визначення.

Однак на противагу зазначеному підходу А.О. Рожко у своїй монографії, визначаючи суб'єктів електроенергетики, зазначає про необхідність лише конкретизації певних суб'єктів, на кшталт: виконавець, постачальник, споживачі, підрядник, партнер, інвестор тощо [164, с. 169].

Дещо відмінною є думка В. Голенко, який визначаючи суб'єктів в галузі електричної енергії виходить з основ цивільного та господарського права, зазначаючи при цьому сферу діяльності та наголошує на тому, що визначити їх можливо, розподілив на: фізичних осіб, тобто громадян України, іноземців та осіб без громадянства; юридичних осіб – суб'єктів господарювання; відокремлених підрозділів господарських організацій, насамперед представництв та філії [26, с. 26]. Тобто дослідник вирішив визначити суб'єктів через зведення їх в однорідні групи та через ці групи надання загального змісту їх діяльності.

Аналізуючи наведене, можна зробити висновок, про те що спосіб визначення суб'єкта електроенергетики шляхом наведення переліку є неефективним, у зв'язку із швидким ростом технологій, динамікою відносин

у сфері електроенергетики та ринку. Українське законодавство стрімко розвивається та йде шляхом інтеграції до європейського нормативного масиву, однак слід пам'ятати, що реформи відбуваються й у законодавстві ЄС, зміни котрого вкрай складно передбачити. Окремі існуючі наразі суб'єкти можуть в близькому майбутньому зникнути, або з'явиться сенс створення нових суб'єктів, які будуть відповідати реаліям ринку.

Отже більш доцільним вбачається навести лише характеристики суб'єктів ринку електричної енергії та надати таке визначення з метою створення можливості оперативно надавати новим суб'єктам у сфері альтернативної енергетики правового статусу.

Розглядаючи визначення суб'єктів електроенергетики пропонується виокремити наступні його ознаки:

- відомча належність. Закон України «Про ринок електричної енергії» більш конкретизує приналежність суб'єктів до певної сфери діяльності, порівняно із Законом України «Про електроенергетику», що на нашу думку є зайвим;

- форма власності. Так Господарський кодекс України розрізняє суб'єктів наступних форм власності: приватної, державної, комунальної, колективної або змішаної форми власності [29];

- місце здійснення діяльності. Відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії» всі суб'єкти електроенергетики в тій або іншій стороні своєї господарської діяльності є суб'єктами ринку електричної енергії, так як здійснюють свою діяльність на означеному ринку [154];

- сфера застосування. Розглядаючи сферу застосування, необхідно звернути увагу на загальні функції, які є переважними на ринку електричної енергії, а саме: вироблення, передача, споживання та забезпечення функціонування, як самого ринку, так і процесу із передачі та споживання.

Підсумовуючи наведене можна визначити суб'єктів або учасників в сфері електроенергетики як господарюючих суб'єктів, незалежно від їх відомчої належності та форми власності, які здійснюють господарську

діяльність на ринку електричної енергії і займаються діяльністю із вироблення, передачі, споживання та забезпечення функціонування ринку електроенергетики, а також діяльністю з передачі та споживання електричної енергії.

Визначивши поняття суб'єктів електроенергетики, вважаємо за необхідне дослідити весь суб'єктний склад. Це надасть можливість в подальшому більш повно виокремити суб'єктів в сфері альтернативної енергетики, оскільки сфера енергетики та альтернативної енергетики співвідносяться як загальне та частка.

Щоб зрозуміти та визначити суб'єктів ринку електричної енергетики нам потрібно зрозуміти сферу їх діяльності. Закон України «Про ринок електричної енергії» виділяє п'ять ринків: балансуєчий ринок електричної енергії; внутрішньодобовий ринок електричної енергії; ринок електричної енергії «на добу наперед»; ринок допоміжних послуг; роздрібний ринок електричної енергії [154]. Зазначені ринки об'єднуються поняттям «ринок електричної енергії або ринок двосторонніх договорів», тобто в систему відносин, що виникають між учасниками ринку під час здійснення купівлі-продажу електричної енергії та/або допоміжних послуг, передачі та розподілу, постачання електричної енергії споживачам.

Балансуєчий ринок електричної енергії законодавець визначає як ринок, організований оператором системи передачі електричної енергії, метою якого є забезпечення достатніх обсягів електричної енергії та потужності, необхідних для балансування в реальному часі обсягів виробництва та імпорту електричної енергії, споживання та експорту електричної енергії, врегулювання системних обмежень в об'єднаній енергетичній системі України, а також фінансового врегулювання небалансів електричної енергії. Таким чином зазначений ринок більше за інших наближений до сфери альтернативної енергетики, адже він сформований для стабілізації дисбалансів, а сфера альтернативної енергетики як правило передбачає відсутність збалансованої генерації електроенергії. Це

відбувається через нестабільне джерело живлення (сонце, вітер та інше), що залежить від часу доби або інших природних умов. Також в обов'язки зазначеного ринку входить наявність фінансової відповідальності за те, що виробник електричної енергії не надасть за добу раніше обумовлений обсяг згенерованої електричної енергії. На нашу думку, впровадження механізму санкцій є поспішним кроком, адже відновлювальна енергетика в Україні лише перебуває на етапі розвитку, а введення санкцій за непередбачені зовнішні фактори, від яких напряму залежить генерація відновлювальної енергетики є кроком до уповільнення розвитку галузі. З другого боку, модель цього ринку вже довгий час існує в Європі, однак, як вже було зазначено, Європейський ринок відновлювальної енергетики вже діє довгі роки та встиг певним чином сформуватись та стабілізуватись.

Розглядаючи суб'єктів балансуючого ринку, ми зупинимось на статті 67 Закону України «Про ринок електричної енергії», у якій закріплено наступних суб'єктів балансуючого ринку електроенергії:

- оператор системи передачі – це юридична особа, яка відповідає за диспетчеризацію, експлуатацію, забезпечення технічного обслуговування, розвиток системи передачі та міждержавних ліній електропередачі, а також за забезпечення довгострокової спроможності системи передачі щодо задоволення обґрунтованого попиту на передачу електричної енергії [154]. Так на сайті ТОВ «ЕНЕРДЖІ 365» зазначено, що оператори системи передачі були створені в результаті анбандлінгу (розділення) обленерго на дві компанії, які незалежні одна від одної, а саме оператора системи розподілу і постачальника електричної енергії [106];

- виробники електроенергії – фізичні та юридичні особи, які займаються господарською діяльністю пов'язаною із виробництвом електричної енергії [154];

- постачальники послуг з балансування – юридична особа, яка реєструється адміністратором розрахунків, та забезпечує організацію

проведення розрахунків на балансуєчому ринку та ринку допоміжних послуг;

- гарантований покупець.

Наступним вважається доцільним розглянути таких суб'єктів, які приймають участь у діяльності на ринку допоміжних послуг, що є системою відносин, які виникають у зв'язку з придбанням оператором системи передачі допоміжних послуг у постачальників допоміжних послуг. Законодавець виокремлює наступних учасників цього ринку:

- оператор системи передачі. Визначення зазначеного суб'єкта вже було наведено, однак, для формування повного уявлення про кількісний склад суб'єктів ринку електричної енергії, вважаємо за необхідне, повторювати лише найменування суб'єкта не торкаючись його визначення;

- постачальник допоміжних послуг. В Законі України «Про ринок електричної енергії» [154] наведено визначення цього суб'єкта, однак вважаємо, що визначення є некоректним та розмитим. Отже, шляхом аналізу матеріалу вважаємо за можливе надати визначення постачальника допоміжних послуг, яке не міститься в розглядуваному законі. Так, із тексту Закону України «Про засади функціонування ринку електричної енергії» (136), який втратив чинність 11.06.2017 р., вбачається, що постачальником допоміжних послуг може бути виробник, електропостачальник та/або кваліфікований споживач електричної енергії. Із діючого визначення встановлено, що його діяльність полягає в наданні допоміжних послуг. У свою чергу допоміжні послуги це послуги, які надаються для надійної роботи Об'єднаної енергетичної системи України та належної якості електричної енергії, так встановлені наступні послуги: регулювання напруги та реактивної потужності; забезпечення відновлення функціонування Об'єднаної енергетичної системи України після системних аварій; регулювання частоти та активної потужності резервів підтримки частоти (первинне регулювання); регулювання частоти та активної потужності

резервів відновлення частоти (вторинне регулювання); регулювання частоти та активної потужності резервів заміщення (третинне регулювання) [154].

Таким чином, постачальник допоміжних послуг – це виробник, електропостачальник та/або кваліфікований споживач електричної енергії, який здійснює діяльність з надання послуг, які слугують для надійної роботи Об'єднаної енергетичної системи України та належної якості електричної енергії.

Під час дослідження ринків електричної енергії було встановлено, що законодавець тісно пов'язує внутрішньодобовий ринок електричної енергії та ринок «на добу наперед». У свою чергу ринок електричної енергії «на добу наперед» – це сегмент ринку електричної енергії, який є часткою внутрішньодобового ринку, так як на внутрішньодобовому ринку здійснюється купівля-продаж електричної енергії безперервно навіть після завершення торгів на ринку «"на добу наперед», на якому здійснюється купівля-продаж електричної енергії на наступну за днем проведення торгів добу. Таким чином, учасники ринку електричної енергії «на добу наперед» та внутрішньодобового ринку електричної енергії є:

- оператор ринку – це юридична особа, яка забезпечує функціонування та організацію купівлі-продажу електричної енергії на розглядуваних ринках;
- виробник електроенергії;
- оператор системи передачі;
- оператор системи розподілу – це юридична особа, відповідальна за безпечну, ефективну, та надійну експлуатацію, технічне обслуговування та розвиток і забезпечення довгострокової спроможності системи розподілу щодо задоволення обґрунтованого попиту на розподіл електричної енергії з урахуванням вимог щодо забезпечення енергоефективності та охорони навколишнього природного середовища [154]. Необхідно зазначити, що відповідно до відомостей з сайту НКРЕКП, операторами системи розподілу на даний час в Україні є шістнадцять суб'єктів, а саме: ПрАТ «Закарпаттяобленерго», АТ «Миколаївобленерго», АТ «Харківобленерго»,

ПАТ «Черкасиобленерго», ПрАТ «Волиньобленерго», ПАТ «Сумиобленерго», ПАТ «Запоріжжяобленерго», ДПЕМ ПрАТ «Атомсервіс», АТ «Хмельницькобленерго», АТ «Вінницяобленерго», ВАТ «Тернопільобленерго», АТ «Чернігівобленерго», АТ «ДТЕК ДНІПРОВСЬКІ ЕЛЕКТРОМЕРЕЖІ», АТ «ДТЕК ДОНЕЦЬКІ ЕЛЕКТРОМЕРЕЖІ», ПрАТ «ДТЕК ПЕМ – Енерговугілля», ТОВ «ДТЕК ВИСОКОВОЛЬТНІ МЕРЕЖІ» [158].

Роздрібний ринок електричної енергії представлений системою відносин з постачанням електричної енергії послуги між електропостачальником та споживачем електричної енергії. Здійснюючи класифікацію суб'єктів цього ринку було запропоновано виокремити таких суб'єктів:

1. Споживач. Розпочати зазначену класифікацію потрібно з кінцевої ланки ринку електричної енергії – зі споживача, фізичної особи, у тому числі фізичної особи-підприємця, або юридичної особи, які купують електричну енергію для власного споживання. Також необхідно зазначити, що Закон називає різних споживачів, яких можливо класифікувати в залежності від наданих їм гарантій, об'єму споживання послуги та цілей для яких споживач купує електроенергію, а це є:

а) вразливі споживачі – побутові споживачі, вони мають право на передбачену законом підтримку для відшкодування витрат на оплату спожитої електричної енергії та/або захист від відключення у певні періоди;

б) захищені споживачі – споживачі, до яких застосовується особливий режим обмеження електропостачання та/або відключення для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій техногенного характеру;

в) малий непобутовий споживач – споживач, який купує електричну енергію та використовує її для професійної діяльності та/або за допомогою неї здійснює будь-яку господарську діяльність, електроустановки зазначеного споживача приєднані до електричних мереж з договірною потужністю до 50 кВт;

г) непобутовий споживач – юридична особа або фізична особа-підприємець, яка купує електричну енергію для використання її у професійній діяльності та/або за допомогою неї здійснює господарську діяльність;

д) побутовий споживач, який у свою чергу поділяється на такі види:

- індивідуальний побутовий споживач – фізична особа, яка використовує електричну енергію для забезпечення власних побутових потреб, що не включає господарську та/або іншу професійну діяльність;

- колективний побутовий споживач – юридична особа, створена шляхом об'єднання фізичних осіб-побутових споживачів, яка розраховується за електричну енергію за показами загального розрахункового засобу обліку в обсязі електричної енергії, яка спожита для забезпечення власних побутових потреб фізичних осіб, що не включають господарську та/або професійну діяльність;

2) Електропостачальник – це суб'єкт, який здійснює продаж споживачу електричної енергії за договором постачання електричної енергії;

3) Оператор системи передачі;

4) Оператор системи розподілу;

5) Інші учасники ринку, серед яких необхідно зазначити трейдерів (суб'єктів господарювання, що здійснюють господарську діяльність з перепродажу електричної енергії) та контролюючі органи.

Вважаємо за потрібне класифікувати та окремо зазначити контролюючі органи та органи, які опосередковано пов'язані з ринком електроенергії. Так говорячи про систему контролюючих органів необхідно визначити:

- Міністерство енергетики та вугільної промисловості України – це орган, який формує державну політику в галузі електроенергетики, забезпечує та реалізує нагляд (контроль) за її функціонуванням;

- Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг – колегіальний, державний орган, метою якого є діяльність з державного регулювання, моніторингу та контролю за

діяльністю суб'єктів господарювання у сферах комунальних послуг та енергетики [137];

- Антимонопольний комітет України, що є державним органом, метою якого є забезпечення державного захисту конкуренції у сфері державних закупівель та у підприємницькій діяльності, в нашому випадку, зокрема, в сфері електроенергетики;

- Центральне диспетчерське управління – оперативно-технологічне управління об'єднаною енергетичною системою України із забезпечення безперебійного та надійного постачання електричної енергії споживачам з додержанням вимог енергетичної безпеки.

Крім того, для того, щоб класифікація суб'єктів ринку електричної енергії була повною доцільним є класифікувати учасників зазначеного ринку за сферою їх дії:

- зовнішні (Рада регуляторних органів Енергетичного Співтовариства та національні регулятори у сфері енергетики інших держав, Організація об'єднаних націй та її підрозділи та похідні організації, Міжнародне енергетичне агентство та інші). Розглядаючи більш детально можливо поділити цю групу суб'єктів на урядові, неурядові та міжурядові. Так прикладом неурядових можуть бути Європейська асоціація з відновлювальної енергетики та Всесвітня рада з альтернативної енергетики. У свою чергу прикладом міжурядових організацій є спеціалізована організація з питань відновлюваних джерел енергії IRENA.

- внутрішні (Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Державна інспекція з енергетичного нагляду та інші).

Щодо міжнародних організацій, то С.Д. Білоцький поділяє міжнародні організації за сферою дії:

- універсальні- IRENA,ООН;
- регіональні – ЄС, СНД;

- локальні - REN-21[11, с. 38].

Крім того, суб'єкти ринку електричної енергії мають різне призначення відповідно до функцій. Так відповідно до виконання функцій можна згрупувати їх в певні блоки:

- суб'єкти, функцією яких є управління та контроль (Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Уповноважена особа з питань відповідності).

- суб'єкти, функцією яких є закупівля та продаж електроенергії (оператор системи передачі, оператор системи розподілу, трейдери).

- суб'єкти, функцією яких є вироблення електроенергії (АЕС, ТЕЦ, ТЕС, суб'єкти господарювання, які виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії)

- споживачі (побутові споживачі, захищенні споживачі тощо).

Виробництво електричної енергії – господарська діяльність, пов'язана з перетворенням енергетичних ресурсів будь-якого походження, у тому числі альтернативних джерел енергії, на електричну енергію за допомогою технічних засобів з метою її продажу на підставі договору [134].

Визначаючи суб'єктів в сфері альтернативної електроенергетики вбачається, що виробництво електроенергії з альтернативних джерел енергії є невід'ємною складовою системи виробництва електричної енергії в цілому. Тобто суб'єктний склад правовідносин в альтернативній енергетиці є майже ідентичним тому, що існує на загальному ринку електроенергетики, адже передбачається єдиний механізм передачі електроенергії від виробника до кінцевого споживача.

У свою чергу сфера альтернативних джерел енергії визначається, як галузь діяльності, що пов'язана з використанням альтернативних джерел енергії для виробництва, постачання, передачі, зберігання, транспортування та споживання енергії, виробленої з альтернативних джерел.

Альтернативні джерела енергії – відновлювані джерела енергії, до яких належать енергія сонячна, вітрова, геотермальна, гідротермальна, аеротермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів, та вторинні енергетичні ресурси, до яких належать доменний та коксівний газ, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів. Тобто, специфічною ознакою сфери альтернативної енергетики є саме джерело генерації енергії, про що і говориться в Законі України «Про альтернативні джерела енергії» [124].

Таким чином, аналізуючи діюче законодавство можна визначити певні терміни, які наразі відсутні. Так для більш повного розуміння сутності ринку відновлювальної електроенергетики вкрай необхідно встановити тлумачення терміну «суб'єкт в сфері альтернативної електроенергетики», адже його відсутність нівелює науковий процес по визначенню інших термінів, потребуючи створення окремого нединамічного вичерпного переліку таких суб'єктів.

Однак, в першій частині зазначеного підрозділу було зазначено, що ринок електричної енергії та галузь відновлювальної енергетики співвідносяться між собою, як ціле та його частина. Таким чином, є можливість на базі загального знання виокремити його частку та застосувати під розглядувані обставини. Визначивши поняття суб'єктів в сфері альтернативної енергетики можливим є класифікувати зазначених суб'єктів. Аналіз чинного законодавства дозволяє встановити наступних суб'єктів у галузі альтернативної енергетики, яких можна згрупувати в певні блоки, для кращого розуміння структури суб'єктного складу. Пропонується їх структурувати за ланцюгом від вищих (контролюючих) до споживачів. Систему поділено на декілька блоків для більш зручного сприйняття:

1. Державне управління та регулювання здійснюється Верховною Радою України та Кабінетом міністрів України, які визначають основні напрями державної політики у сфері альтернативних джерел енергії. Крім

того, управлінням та державним регулюванням також займаються інші уповноважені органи виконавчої влади, такі як Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг та Державна інспекція з енергетичного нагляду.

2. Наступним блоком необхідно зазначити безпосередньо виробників енергії з альтернативних джерел. Законом України «Про альтернативні джерела енергії» виокремлено таких виробників, як:

- юридичні особи. Закон виокремлює енергетичні кооперативи – юридичні особи, які засновані відповідно до Закону України «Про кооперацію» або Закону України «Про споживчу кооперацію» для здійснення господарської діяльності з виробництва, заготівлі або транспортування паливно-енергетичних ресурсів, а також для надання інших послуг з метою задоволення потреб його членів або територіальної громади, а також з метою отримання прибутку; інші юридичні особи, що займаються господарською діяльністю з вироблення електричної енергії з альтернативних джерел [124];

- приватні домогосподарства.

Крім того, відповідно до потужностей установок з вироблення альтернативної енергії законодавство виокремлює наступних виробників відновлювальної електроенергії:

- господарства, встановлена потужність яких не перевищує 30 кВт;
- господарства, встановлена потужність яких не перевищує 50 кВт
- господарства, встановлена потужність яких не перевищує 100 кВт
- господарства, встановлена потужність яких не перевищує 150 кВт
- господарства, встановлена потужність яких не перевищує 600 кВт
- господарства, встановлена потужність яких є від 600 кВт, але не більше 2000 кВт
- господарства, встановлена потужність яких не перевищує 2000 кВт
- господарства, встановлена потужність яких становить 10 МВт

3. Наступним блоком потрібно виокремити суб'єктів, які відповідають за купівлю-продаж електроенергії у виробників та її продаж/передачу безпосередньо споживачу. Сюди можна віднести оператора системи передачі, оператора системи розподілу, трейдерів.

4. Останнім блоком зазначеної класифікації пропонується зазначити безпосереднього споживача енергії, виробленої з альтернативних джерел. Вважаємо за потрібне вказати, що законодавець відносить і до споживачів також енергетичний кооператив та домогосподарства, генеруючі установки яких виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії.

Підсумувавши наведене можна надати визначення терміну «суб'єкт в сфері альтернативної електроенергетики» - це господарюючий суб'єкт, незалежно від його відомчої належності та форми власності, який здійснює господарську діяльність з генерації, передачі або споживання електроенергії виробленої з альтернативних джерел енергії.

Згідно з Директивою ЄС 2009/28/ЄС, до 2020 року частка відновлювальних джерел енергії у країнах-членах ЄС повинна становити 20% від загального обсягу. Світовий попит на відновлювальні джерела енергії стрімко зростає і за прогнозами ООН до середини нинішнього сторіччя їх частка у глобальному енергетичному балансі становитиме 35-40% [173].

Однак відповідно до даних, наданих сайтом Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, частка електроенергії з відновлювальних джерел у виробництві електричної енергії в першому кварталі 2019 року сягає 1,9 відсотки [105].

Досліджуючи дану тему було встановлено, що виробництво електричної енергії з альтернативних джерел провадиться майже виключно приватними господарствами, які не мають у своєму статутному капіталі державної частки. Це також підтверджується даними викладеними у Наказі №172 від 20.03.2018 «Про затвердження Переліків державних підприємств, установ, організацій та об'єднань, що належать до сфери управління

Міненерговугілля України, та господарських товариств, щодо яких Міненерговугілля України здійснює управління корпоративними правами держави» [117].

На даний час, на рівні макрорегулювання економікою країни у системі ринкових взаємовідносин все більшого занепокоєння викликає втрата гнучкості ринкового механізму конкурентоздатності та збільшення відсотків належності ринків монополіям. Подібна проблема існує й у галузі електроенергетики. Однак у світі прослідковується тенденція до зміни формування енергетичної політики держав у цій сфері: здійснюється перехід від застарілої моделі функціонування енергетичного сектору, в якому домінували великі виробники та існувала недосконала конкуренція на ринках електроенергії, до нової моделі, в якій створюється більш конкурентне середовище, вирівнюються можливості для розвитку й мінімізується домінування одного з видів виробництва енергії або джерел та/або шляхів постачання палива [40].

Досліджуючи суб'єктів в сфері альтернативної енергетики необхідно визначити їх форму власності. Однак із зазначенням можливих змін у законодавчому регулюванні, що призведе до поліпшення державної політики в цій сфері та покращення конкурентного стану між суб'єктами альтернативної електроенергетики можна запропонувати створення ще одного суб'єкта в сфері альтернативної енергетики, який би зміг мотивувати та власними засобами допомогти досягненню цілей намічених в енергетичній стратегії України.

Так, Г.Л. Азоєв розглядаючи термін «конкуренція», розуміє під ним суперництво у будь-якій сфері діяльності між окремими юридичними або фізичними особами (конкурентами), зацікавленими у досягненні однієї мети [1, с. 5].

Як вбачається з визначення, конкуренція – це суперництво між різними суб'єктами.

Цивільний кодекс України розрізняє суб'єктів за формами власності на суб'єктів приватної форми власності, комунальної форми власності та державної форми власності [194].

Крім того, для повноти конкурентних відносин в деяких країнах світу також долучають такого суб'єкта, як держава. Так Т.І. Гончарук у своїй праці доводить, що держава також є суб'єктом конкуренції разом з фізичними та юридичними особами [28, с. 135-136].

Таким чином, вважається за можливе створити підприємства державної форми власності з виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії. Доцільно оговорити таку стимулюючу умову, як продаж згенерованої електроенергії, яка має походження із ВДЕ, за допомогою аукціону. Діяльність такого суб'єкту ринку повинна бути чітко регламентована на локального нормативно-правового акту, а також загальних нормативно-правових актах, таких, як Закон України «Про альтернативні джерела енергії» та Закон України «Про ринок електричної енергії». Створення суб'єкта державної форми власності, який буде на загальних умовах генерувати відновлювальну енергетику допоможе нашій державі досягти цілей, які названі в Енергетичній стратегії України на період до 2035 року.

Вчені відмічають ряд відмінностей між підприємствами із державною формою власності та підприємствами з іншими формами власності. Так, з точки зору контролю, всі підприємства із державною формою власності контролюються урядом та переслідують мету не лише комерційного збагачення, але ще і такі некомерційні цілі, як зайнятість населення, фінансування соціальної галузі, діяльність в соціально важливих, однак недостатньо прибуткових та навіть в збиткових сферах або розвиток відповідної галузі. Крім того, О.А. Кокорина зазначає, що державні підприємства слугують для найшвидшого досягнення суспільного інтересу, в той же час воно може досягти високої ефективності ніж звичайні підприємства (68, с. 123-124).

Сьогодні основним нормативно-правовим актом у сфері, що розглядається є Закон України «Про ринок електричної енергії», яким вводяться енергетичні аукціони, роль яких полягає в підтримці виробників, зокрема в сфері альтернативної енергетики, шляхом розподілу квоти підтримки між виробниками шляхом гарантування викупу всього обсягу електричної енергії, відпущеної такими виробниками, за аукціонною ціною з урахуванням надбавки до неї, встановленої, на підставі укладеного договору купівлі-продажу електричної енергії між гарантованим покупцем та суб'єктом господарювання, який за результатами аукціону набув право на підтримку. За результатами аукціону, суб'єкти господарювання, які мають намір виробляти електричну енергію за допомогою відновлюваних джерел енергії набувають право на державну підтримку [154].

Саме на аукціонах державне підприємство і буде здійснювати свої найголовніші функції, знижуючи ціни на зелену енергію, яка в даний момент є однією із самих високих у Європі.

У порівнянні із приватними підприємствами, державне підприємство з генерації альтернативної енергетики, має таку перевагу, як можливість дослідження, освоєння та впровадження нових технологій, що розробляються державними науково-дослідними установами; може стимулювати науковий та виробничий прогрес у галузі обладнання альтернативної енергетики; покращення економічної структури та покращення показників економічної та бюджетної сфери держави [68, с. 123-124].

Таким чином, можна виокремити позитивні риси, які нададуть додаткові стимули для створення державного підприємства з генерації альтернативної енергії, а саме:

- досягнення рівня генерації відновлювальної енергетики, передбаченого нормативними документами ЄС;
- збільшення конкуренції на внутрішньому ринку електричної енергії;
- створення нових робочих місць;

- посилення розвитку галузі альтернативної електроенергетики в цілому;
- можливість впровадження нових енергетичних проектів на базі підприємства;
- побічний розвиток інноваційної діяльності на базі підприємства, або за допомогою тестувальних потужностей, які можуть бути ним надані;
- покращення екологічної ситуації в країні за рахунок розширення генерації електроенергії з альтернативних джерел.

Можна говорити про необхідність створення нових суб'єктів в галузі альтернативної енергетики, а так як альтернативна енергетика виступає підгалуззю електроенергетики, то можна говорити про створення нових суб'єктів в масштабах всієї електроенергетики України.

На даний час у всьому світі збільшується кількість кооперативних суб'єктів. Значного розвитку кооперативний розвиток зазнав у Німеччині. Віддаленні села та селища, до яких вкрай трудно дістатися, особливо взимку, починають кооперуватися та створювати енергетичні кооперативи. Метою останніх є:

- мінімізація витрат на заготівлю пального;
- кооперація для опалення. Відсутність централізованого опалення є поширеним явищем, однак опалення індивідуально кожного будинку вважається економічно не обґрунтованим, особливо при відсутності такого пального, як газ. У зв'язку з чим, на кошти енергетичних кооперативів створюються котельні, які опалюють декілька приватних будинків або все селище;
- отримання прибутку. Не слід забувати про дуже важливий стимул, який реалізується переважно влітку, коли генерована енергії виробляється з надлишком. Цим стимулом є заробіток на «зеленій» енергії. Так енергетичний кооператив із спільних коштів може встановити електростанцію, що генерує електроенергію з альтернативних джерел енергії

та отримувати з цього прибуток чи забезпечувати цією енергією власні потреби.

Подібні кооперативи почали створюватись і в Україні. Так, відповідно до слів керівника енергетичного кооперативу «Сонячне місто» А. Зінченко в 2019 році планується запустити пілотний проект з будівництва сонячної електростанції (СЕС) потужністю 100-150 кВт за рахунок краудфандінгу в місті Славутич [116].

У свою чергу краудфандінг це новітнє явище в сфері інвестування, що може слугувати додатковим стимулом у галузі. Він визначається, як колективне фінансування невеликими сумами людей, їхні проекти або новітні технології за допомогою використання інформаційно-комунікаційних технологій. Суб'єктами даного процесу виступають інвестори (спонсори) та пошукувачі (реципієнти капіталу). Модель, яка застосовувалась у даному проекті передбачала, що донори вкладаючись у проект мають на меті отримання фінансовий дохід та очікують виплат протягом терміну існування фінансованого проекту, найчастіше таку модель називають мікрокредитованням [18, с. 60-61].

При визначенні терміну «енергетичний кооператив» законодавець наголошує на тому, що це юридична особа, заснована відповідно до Закону України «Про кооперацію» або Закону України «Про споживчу кооперацію» для здійснення господарської діяльності з виробництва, заготівлі або транспортування паливно-енергетичних ресурсів, а також для надання інших послуг з метою задоволення потреб його членів або територіальної громади, а також з метою отримання прибутку, відповідно до вимог законодавства [124].

А. Зінченко зазначає, що сутність енергетичного кооперативу зводиться до такого кооперативу, який створено для забезпечення потреб його учасників, пов'язаних із споживанням енергії [53].

Для того, щоб більш детально зрозуміти поняття «енергетичний кооператив» потрібно зрозуміти, що таке «кооператив» в цілому. Закону

України «Про кооперацію» визначає кооператив, як юридичну особу, що утворена фізичними та/або юридичними особами, які добровільно об'єдналися на основі членства для ведення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування.

Відповідно до характеру діяльності кооперативу та завдань, які перед ним стоять, кооперативи поділяються на: виробничі, обслуговуючі та споживчі.

Відповідно, виробничий кооператив полягає в об'єднанні фізичних осіб для досягнення спільної мети, яка полягає в одержанні прибутку, для її досягнення учасники кооперативу здійснюють спільно виробничу або іншу господарську діяльність, крім того, необхідною умовою такого об'єднання є обов'язкова трудова участь учасників кооперативу.

Обслуговуючий кооператив, у свою чергу може об'єднувати, крім фізичних осіб, також юридичних осіб, з метою надання послуг у більшості випадків учасникам кооперативу, однак з метою впровадження їх господарської діяльності кооператив може надавати свої послуги іншим особам, однак в певних обсягах. Обслуговуючі кооперативи надають послуги іншим особам в обсягах, що не перевищують 20 відсотків загального обороту кооперативу.

Споживчий кооператив (споживче товариство) – це кооператив, який утворюється шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб для організації торговельного обслуговування, заготівель сільськогосподарської продукції, сировини, виробництва продукції та надання інших послуг з метою задоволення споживчих потреб його членів.

Кооперативи мають право провадити будь-яку господарську діяльність, передбачену статутом і не заборонену законом [142].

Виходячи із визначення кооперативу, можна сформулювати деякі ознаки, які будуть властиві енергетичному кооперативу:

- здійснення господарської діяльності з виробництва електричної енергії (з перспективних альтернативних джерел енергії);
- здійснення господарської діяльності з заготівлі паливно-енергетичних ресурсів (поширено в сільській місцевості, де через великі відстані та непередбачені погодні умови можливі перебої з поставками палива);
- здійснення господарської діяльності з транспортування паливно-енергетичних ресурсів;
- отримання прибутку за продаж згенерованої енергії з альтернативних джерел.

А. Зінченко, слушно зазначає, що мета енергетичного кооперативу може бути будь-яка, але пов'язана із задоволенням власних інтересів та інтересів інших осіб щодо забезпечення енергетичними ресурсами. Основні моделі діяльності енергетичного кооперативу він виокремлює наступні: забезпечення себе електроенергією, теплом, паливом (гуртова закупівля дров, пілет, бензину; надання послуг, пов'язаних із енергоефективністю (закупівля послуг енергоаудиторів, послуг з утеплення житла чи інших об'єктів); виробництво електроенергії практично із будь-яких джерел енергії; виробництво тепла (як для членів кооперативу окремо, так і в проектах створення систем опалення для окремих вулиць чи районів у селах та містах); фінансування придбання членами кооперативу енергетичних установок (котлів, акумуляторів, сонячних батарей і т.п.) [53]. З наведеного вбачається, що мета енергетичного кооперативу це не лише генерація енергії, а ще й створення умов для заощадження, обслуговування та задоволення інших потреб пов'язаних із тепло та енергоресурсами.

Тобто підсумовуючи вищенаведені ознаки, можна говорити, що енергетичний кооператив – це об'єднання фізичних та/або юридичних осіб, для забезпечення власних потреб із забезпечення енергетичними ресурсами.

Таким чином, роблячи аналіз наведеного можна говорити, що енергетичний кооператив за формою може бути, як виробничим, так і споживчим кооперативом. Визначити форму енергетичного кооперативу

можливо за його статутом. Статут кооперативу є правовим документом, що регулює його діяльність, та в якому повинні міститись відомості щодо його мети створення і вичерпний перелік видів його діяльності [142].

Як вже зазначалось, рух по створенню енергетичних кооперативів дуже розвинутий у європейських країнах. Так у Німеччині діє кооператив «Energie-Genossenschaft Haiger eG i.G.», (м. Хайгер, 19,5 тис. жителів, земля Гессен). Його члени започаткували організацію, що у продовж кількох років успішно функціонує, забезпечуючи домогосподарства екологічно чистою електроенергією. При їх потребі в 32 млн. кВт/год. на рік, кооператив виробляє за допомогою власних сонячних, вітряних і теплових електростанцій 41 млн. кВт/год., тобто на 18 % більше необхідної, що свідчить про його потенціал. У Лондоні в районі Саутуорк встановлені вітряки прямо на дахах, а з відходів органіки виробляють біогаз [25, с. 189-190].

Крім того, у Данії понад 100 тис. сімей є членами кооперативів з використання енергії вітру. Ці кооперативи встановили близько 90 % всіх вітряних електростанцій країни і відіграють домінуючу роль у розвитку датського сектора вітроенергетики [111].

Муніципалітет Західної гавані на Мальме в Швейцарії привернув пільгове фінансування на спеціально розроблений проект під назвою «100% місцеві, відновлювальні джерела енергії». Суть проекту полягає в розселенні 10 000 чоловік в новому житловому комплексі, який оснащений чудовою інфраструктурою, яка включає в себе офіси та навіть університет. Цей новий район на 100% забезпечується місцевими генеруючими станціями, що виробляють електроенергію завдяки використанню відновлюваних джерел. Кожна технологія в системі даного проекту була випробувана і в кінцевому підсумку при завершенні будівництва ця система поєднала в собі такі відновлювальні технології, як: вітрогенератори, сонячні фотоелектричні установки, сонячні теплові установки, теплові насоси для центрального опалення і охолодження будинків. Так лише сонячні фотоелектричні

установки забезпечують близько 15% річного електроспоживання. Сонячні колектори мають загальну площу в 2 600 м², та задля економії території були розташовані на дахах і фасадах будівель і підключені до системи централізованого тепlopостачання. Крім звільнення значної території, яка могла була бути задіяна під енергетичні установки, у цьому рішенні була використана нова технологія, яка полягає у відсутності великих резервуарів для зберігання тепла в будинках, як акумуляторів та використання замість цього системи тепlopостачання [44, с. 29]. Зазначена технологія є чудовим прикладом локального балансування згенерованої електричної енергії.

Кінцева мета даного проекту полягає не лише в суто екологічній спрямованості. Зазначений проект фінансово вигідний як для споживачів, так і для держави, звільняючи останню від коштовного прокладення трубних магістралей та ліній електропередач.

Дослідивши іноземний досвід по створенню та процесу функціонування енергетичних кооперативів можна сказати, що зазначені об'єднання мають наступні переваги:

- енергетичним кооперативам дозволено будувати більш потужні електростанції з генерації електроенергії з альтернативних джерел, ніж це дозволено приватним домовласникам;
- можлива закупівля великої партії устаткування для будівництва сонячної або вітрової електростанції за оптовими цінами;
- при будівництві великих проектів виникає більша конкуренція серед підрядників, за рахунок чого при винесенні тендеру на зазначене будівництво можливо отримати найнижчу ціну на монтаж обладнання;
- встановлення електростанції вимагає менших капіталовкладень від кожного члена кооперативу, порівняно із самостійними домогосподарствами.

Досвід створення сонячних кооперативів в США показує, що кінцева вартість сонячних та вітряних електростанцій, які побудовані енергетичними кооперативами, виявляються на 20-25% менше, ніж для будівництва таких електростанцій приватними домогосподарствами [42].

На даний момент в Україні встановлений «зелений» тариф на електричну енергію, вироблену споживачами, у тому числі енергетичними кооперативами, з енергії сонячного випромінювання генеруючими установками, встановлена потужність яких не перевищує 150 кВт, за умови їх розташування на дахах та/або фасадах будівель та інших капітальних спорудах, встановлюється на рівні роздрібного тарифу для споживачів другого класу напруги на січень 2009 року, помноженого на коефіцієнт «зеленого» тарифу [124].

Тобто, законодавець шляхом встановлення заохочення для домогосподарств та для електричних кооперативів у вигляді «зеленого» тарифу вважає більш перспективним для країни будівництво сонячних електростанцій (СЕС) саме на дахах та/або фасадах будівель та інших капітальних спорудах, у зв'язку з чим можна зробити умовивід, про негативне відношення до СЕС розміщених на землі, що зумовлюється з розташуванням сонячних панелей на дахах та фасадах багатопверхових будинків, переважне розташування яких знаходиться у міській місцевості.

За повідомленням віце-прем'єр-міністра міністра регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України Геннадія Зубко: «з прийняттям 417 закону «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» кількість ОСББ зросла у 2,5 рази, та досягла, за майже 4 роки з 14 тис до 33 тисяч. Результат лише за 2018 рік — плюс 1850 ОСББ» [46].

Під ОСББ (об'єднання співвласників багатоквартирних будинків) мається на увазі юридична особа, створена власниками квартир та/або нежитлових приміщень багатоквартирного будинку для сприяння використання їхнього власного майна та управління, утримання і використання спільного майна. У свою чергу метою ОСББ є забезпечення і захист прав співвласників та дотримання їхніх обов'язків, належного утримання та використання спільного майна, забезпечення своєчасного надходження коштів для сплати всіх платежів, передбачених законодавством та статутними документами [147].

Тобто ОСББ діє, як виразник інтересів членів об'єднання. Крім того, як зазначено у рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Горраіс Лізаррага та інші проти Іспанії», «... в сучасному суспільстві, коли громадяни стикаються з особливо складними управлінськими рішеннями, звернення до колективних органів, таких як асоціації, є одним із доступних, а іноді і єдиним доступним для них, засобом, завдяки якому вони можуть ефективно захищати власні інтереси» [163, с.121-122].

Зазначене судове рішення закликає створювати асоціації, спілки, задля захисту прав та інтересів окремих категорій громадян. Одним із таких об'єднань і є «об'єднання співвласників багатоквартирних будинків». Крім того, в розрізі розглядуваної тематики вважаємо, що саме ОСББ, як сама перспективна форма кооперації співвласників багатоповерхових будинків, як це було зазначено вище, може розглядатись як базис для створення енергетичних кооперативів в умовах міського розміщення будівель.

Однак для створення енергетичних кооперативів на базі ОСББ необхідні певні державні стимули, які забезпечать інтерес співвласників багатоквартирного будинку.

Так Шут С.О. зазначає, що державний стимул – це результат впливу державних управлінських рішень на економічні інтереси суб'єктів господарювання, який полягає у виникненні потенційної можливості отримання позитивного економічного або соціального ефекту та є причиною виникнення економічних відносин [102, с. 37].

Таким чином, як засіб стимулювання співвласників багатоквартирного будинку до створення на базі ОСББ енергетичних кооперативів, вбачається доцільним зацікавлення зазначених суб'єктів шляхом надання економічних або соціальних благ. Розглянемо кожний вид заохочень окремо.

Щодо надання економічних благ співвласникам багатоквартирного будинку, то відповідно до Закону України «Про Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку», ОСББ створюється як непідприємницьке товариство [147]. Непідприємницьке товариство, у свою чергу це товариство,

яке не має на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками [194].

До непідприємницьких товариств належать юридичні особи, які відповідно до закону не мають на меті отримання прибутку. При цьому прибуток вони отримувати можуть, але цей прибуток не підлягає розподілу між його учасниками, а має спрямовуватися на фінансування діяльності цієї юридичної особи, тобто обслуговування потужностей та плати персоналу. Таким чином, критерієм розмежування виступає не можливість отримання чи неотримання прибутку, а можливість його подальшого розподілу між учасниками такого товариства.

«Зелений» тариф – спеціальний тариф, за яким закуповується електрична енергія, вироблена на об'єктах електроенергетики, зокрема на введених в експлуатацію чергах будівництва електричних станціях (пускових комплексах), з альтернативних джерел енергії. Розглядаючи «зелений» тариф необхідно визначити, що енергія вироблена з альтернативних джерел, є електричною, тепловою та механічною енергією, яка виробляється на об'єктах відновлювальної енергетики і може виступати товарною продукцією, призначеною для купівлі-продажу [124].

В свою чергу, під договором купівлі-продажу маються на увазі правовідносини, за якими одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму [194].

Таким чином, відповідно до діючого законодавства на базі ОСББ не може бути створений енергетичний кооператив, так як за визначенням діяльність з продажу електроенергії за «зеленим» тарифом є прибутковою та у зв'язку із чим поділ прибутку здійснюється між членами кооперативу відповідно до пайової долі кожного в ньому.

Однак вийти з цієї ситуації можливо. Пропонується декілька шляхів вирішення зазначеної проблеми. Для отримання економічної стимуляції

ОСББ за рахунок діяльності енергетичного кооперативу, за умови сталості та не змінності статусу ОСББ, можливо шляхом зміни формулювання у визначенні «зеленого» тарифу.

Таким чином, повертаючись до безпосередніх зобов'язань ОСББ перед співвласниками будинку, окреслена діяльність ОСББ супроводжується виконанням встановлених функцій, які забезпечують реалізацію прав співвласників на володіння та користування спільним майном співвласників, належне утримання багатоквартирного будинку та прибудинкової території, сприяння співвласникам в отриманні житлово-комунальних та інших послуг належної якості за обґрунтованими цінами та виконання ними своїх зобов'язань, пов'язаних із діяльністю об'єднання [147].

У зазначеному визначенні необхідно виокремити наступні правові категорії, як «сприяння співвласникам в отриманні житлово-комунальних та інших послуг», «отримання послуг належної якості та за обґрунтованими цінами».

Розглядаючи поняття «обґрунтовані ціни», вважаємо, що воно є спорідненим до терміну «оптимальні ціни», які за визначенням є такими, що пропонуються для купівлі-продажу, є науково обґрунтовані, підтверджені на ринку, реальні ціни товару, за якими товар може бути реалізований з одержанням оптимального прибутку чи купівлі його без зайвих витрат [180].

Таким чином, для відносин з надання окремих ресурсів необхідних для функціонування співвласників багатоквартирного будинку на основі якого створено ОСББ, вважаються оптимальними ті відносини, в результаті яких буде надаватись зазначений ресурс за найнижчою ціною.

Тому пропонується ввести винагороду для учасників ОСББ за продаж (генерацію та передання отриманої енергії) не в якості грошових прибутків, що можуть розподілятися між співвласниками багатоквартирного будинку, а в якості пропорційного ресурсу (теплоспоживання, електроенергія), який буде надаватись членам кооперативу як знижка, сума, на яку зменшується ціна і, одночасно, сума, якою продавець стимулює покупця для збільшення

збуту. Зазначена знижка буде виступати, як спеціальна знижка, яка встановлюються для постійних та ексклюзивних покупців, у яких продавець зацікавлений [112, с.31-33]. Зазначену знижку пропонується надавати пропорційно до пайового внеску кожного співвласника багатоквартирного будинку.

Підсумовуючи пропозиції, які були наведені вище, вважаємо за необхідне тлумачити визначення «зеленого» тарифу у такій формі: спеціальний тариф, за яким закуповується або на який міняється електрична енергія, вироблена на об'єктах електроенергетики, зокрема на введених в експлуатацію чергах будівництва електричних станціях (пускових комплексах), з альтернативних джерел енергії.

Таким чином, шляхом введення правовідносин з міни електроенергії на інші блага, ми стимулюємо кооперативи, та не змінюємо системи норм, що існують в системі кооперації, а лише вводимо нові категорії.

За договором міни (бартеру) кожна із сторін зобов'язується передати другій стороні у власність один товар (електричну енергію вироблену за допомогою альтернативних джерел енергії) в обмін на інший товар (теплову енергію для обігріву приміщень або електричну енергію у час, коли електростанція при кооперативі не виробляє або не достатньо виробляє електроенергію). Кожна із сторін договору міни є продавцем того товару, який він передає в обмін, і покупцем товару, який він одержує взамін. Договором може бути встановлена доплата, у випадку, коли співвласники багатоквартирного будинку споживають більше енергії, ніж електростанція встановлена на будинку, виробляє та в межах якого був встановлений ліміт [194].

Також необхідно розглянути другий соціальний стимул, який зможе надати держава для спонукання співвласників багатоквартирних будинків до створення енергетичних кооперативів на базі ОСББ.

Органами управління ОСББ є загальні збори співвласників багатоквартирного будинку, правління, ревізійна комісія об'єднання. Вищим

органом управління об'єднання є загальні збори. Для керівництва поточною діяльністю ОСББ загальними зборами обирається правління. Правління є виконавчим органом об'єднання і підзвітне загальним зборам. За рішенням загальних зборів функції з управління багатоквартирним будинком можуть бути передані (всі або частково) управителю або асоціації[147].

Діяльність управителя регламентується статтею 1029 ЦК України. Так за договором управління майном одна сторона (установник управління) передає другій стороні (управителеві) на певний строк майно в управління, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача). У свою чергу, управитель – це фізична особа - підприємець або юридична особа - суб'єкт підприємницької діяльності, яка за договором із співвласниками забезпечує належне утримання та ремонт спільного майна багатоквартирного будинку і прибудинкової території та належні умови проживання і задоволення господарсько-побутових потреб [194].

Тобто діяльність з управління багатоквартирним будинком є оплачуваною. Крім того, для утримання, реконструкції, реставрації, проведення поточного і капітального ремонтів, технічного переоснащення спільного майна у багатоквартирному будинку з співвласників багатоквартирного будинку стягуються платежі.

Як вже зазначалось, діяльність ОСББ також регулюється Законом України «Про кооперацію». Так членами кооперативу можуть бути будь-які фізичні та юридичні особи, які представлені своїми представниками, умовою участі в кооперативі є внесення вступного внеску та паю у розмірах, визначених статутом кооперативу. Після відповідності до зазначених вимог член кооперативу повинен дотримуватись вимог статуту і може користуватись правом ухвального голосу[142].

Таким чином, визначається, що всі члени ОСББ вносять певні паї, які вносяться з визначеною періодичністю (в залежності від положень закріплених в статуті ОСББ).

Тобто, оскільки ОСББ відносяться до непідприємницьких товариств, воно не повинно мати на меті отримання прибутку для поділу між співвласниками будинку. При цьому прибуток вони отримувати можуть, але цей прибуток має спрямовуватися на фінансування діяльності цієї юридичної особи.

Так для стимулювання співвласників багатоквартирних будинків пропонується надавати їм винагороду за участь у зазначеному проекті у вигляді коштів, які не розподіляється серед членів кооперативу, а йдуть на утримання ОСББ. Крім того, надлишок коштів можна спрямовувати на поліпшення стану спільних для співвласників багатоквартирних будинків об'єктів, які знаходяться на балансі кооперативу та прибудинкової території, створення елементів благоустрою, купівлю ОСББ необхідного обладнання для утримання, реконструкції, реставрації, проведення поточного і капітального ремонтів, технічного переоснащення спільного майна у багатоквартирному будинку та поліпшення загальної інфраструктури на при домовій ділянці.

Відповідно до офіційних даних, ефективно спроектований будинок з сонячною системою опалення дозволяє економити до 75% витрат на паливо майже в будь-яких кліматичних умовах. Та ж ситуація з гарячим водопостачанням (традиційно в домашньому господарстві на нагрів води витрачається від третини до половини всієї споживаної енергії) [112].

В Законі України «Про альтернативні джерела енергії» [124] та підписаних Україною міжнародних договорах, які торкаються електроенергетики, однією із цілей держави є сприяння їй у розвитку відновлювальних джерел енергії. Таким чином для підключення такої розповсюдженої форми кооперації як ОСББ та наближення цілей поставлених перед Україною щодо розвитку відновлювальних джерел енергії

та досягнення її генерації у загальному балансі встановлених потужностей до рівня 12,6 %, що наведено в енергетичній стратегії України до 2035 року [40], вважаємо за необхідне внести зміни до Закону України «Про альтернативні джерела енергії», які не будуть змінювати принципи діяльності ОСББ (принципи, викладені у Законі України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» залишаться незмінними), однак будуть сприяти розвитку енергетичних кооперативів на базі ОСББ. Як альтернативу до цього можна запровадити розроблення програми, за якою ОСББ будуть надаватись певні пільги при здійсненні діяльності, як енергетичний кооператив та державної програми, якою ОСББ буде стимульований на зазначені дії з використанням соціальних стимулів для розвитку зазначеного напрямлення.

Розглянувши основних суб'єктів, які здійснюють діяльність в сфері альтернативної електроенергетики, вбачається доцільним розглянути іншу сторону сфери відновлювальної енергетики. Таким чином вважаємо за необхідне розглянути об'єкти в сфері альтернативної енергетики.

М.М. Кузьміна розглядаючи об'єкти альтернативної енергетики класифікує їх та виділяє такі як: об'єкт енергетики, енергія та енергетичний ресурс. Таким чином науковець не визнає об'єктів альтернативної енергетики як самостійних одиниць, а зводить їх до більш комплексних об'єктів енергетики. Так об'єкт енергетики науковець визначає, як електричну станцію (крім ядерної частини атомної електричної станції), електричну підстанцію, електричну мережу, підключені до об'єднаної енергетичної системи України, а також котельні, підключені до магістральної теплової мережі, магістральні теплові мережі [78, с. 136].

На нашу думку ця класифікація не є такою, що відповідає чинному законодавству. Крім того, визначення терміну «об'єкт альтернативної енергетики» також нам надає безпосередньо Закон України «Про альтернативні джерела енергії». Таким чином, об'єкти альтернативної енергетики визначаються, як енергогенеруюче та інше обладнання, що виробляє енергію за рахунок використання альтернативних джерел енергії,

частка яких становить не менш як 50 відсотків від встановленої потужності всіх задіяних на об'єкті джерел енергії [124].

Розглядаючи об'єкти альтернативної енергетики необхідно розглянути їх ознаки. Таким чином виходячи із визначення ми можемо встановити такі ознаки, як:

- енергогенеруюче підприємство;
- обсяги згенерованої електроенергії з альтернативних джерел не менш 50 відсотків.

Енергогенеруючі підприємство, відповідно до визначення, яке надане Законом України «Про ринок електричної енергії» є господарюючими суб'єктами, що генерують, розподіляють або передають електричну енергію споживачам. Крім того, трейдерську діяльність також Закон вводить до такої господарської діяльності[154].

Розглядаючи наступну ознаку «обсяги згенерованої електроенергії з альтернативних джерел не менш 50 відсотків», необхідно зазначити положення Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС від 23 квітня 2009 року, в якій йдеться про діяльність комбінованих установок в сфері альтернативної енергетики. Так Директива враховує лише ту частку енергії, яка використовується для опалення та охолодження за допомогою комбінованих установок, які використовуються для генерації електричної енергії відновлювальні та традиційні джерела, що була видобута з відновлювальних джерел. Для обчислення такого відсотку необхідно враховувати долю кожного джерела енергії на основі його енергоємності[204]. Зазначена міра має на меті відмежувати від загальної згенерованої енергії долю відновлювальної та вторинної енергії, а також стимулюючих засобів, які надаються державою виключно за генерацію альтернативної енергії.

Так Закон України «Про альтернативні джерела енергії» встановлює, що уповноважений Кабінетом Міністрів України суб'єкт видає гарантію походження електричної енергії суб'єктам господарювання, виробникам

альтернативної енергії, для підтвердження походження електричної енергії генерованої з відновлювальних джерел енергії. У свою чергу зазначена гарантія походження є документом, що підтверджує той факт, що частка або визначена кількість електричної енергії згенерованої з альтернативної джерел є відновлювальними [124].

Таке визначення об'єкта в сфері альтернативної енергетики може бути взято за основу, однак відповідно до існуючої доктрини теорії держави та права, тобто базисної науки, поняття об'єкта є більш широким.

В.О. Котюк зазначає, що об'єктом будь-яких правовідносин є майно або товар. Відповідно до цього вона наводить, що предмети та явища навколишнього світу на які направлені суб'єктивні права та обов'язки і є об'єктом правовідносин. Науковець розрізняє, такі об'єкти навколишнього світу, як матеріальні та не матеріальні [73, с. 72].

У свою чергу О.Ф. Скакун зазначає, що об'єктом правовідносин є певні матеріальні та нематеріальні блага, з приводу яких суб'єкти правовідносин вступають у взаємодію та здійснюють свої суб'єктивні юридичні права і суб'єктивні юридичні обов'язки. Він розрізняє такі об'єкти, як предмети матеріального світу, послуги виробничого та не виробничого характеру, продукти духовної та інтелектуальної творчості, особисті не майнові блага [177].

У зв'язку із тим, що дослідження має фінансово-правову спрямованість, доцільно також розглянути визначення об'єкту фінансових правовідносин. Воно є більш вузьким поняттям ніж те, що надане в загальній теорії держави та права. Так об'єктом фінансових правовідносин є суспільні відносини, які створюються з приводу формування, розподілу, використання та контролю державних фондів, які складаються на стадії розподілу процесу відтворення і мають самостійний характер. Головний публічний фонд в Україні є державний бюджет [191, с. 7-8, 49].

Проаналізувавши наведене, ми виокремили певні ознаки об'єктів правовідносин, якими би хотіли наділити загальне визначення об'єкта в сфері альтернативної енергетики:

- предмети матеріального світу. В даному сенсі, поняття «об'єкт» може охоплювати крім генеруючих потужностей також джерело з якого буде вироблятися відновлювальна енергія та вже готовий продукт наведеної генерації, тобто енергію, яка вже є об'єктом правовідносин з купівлі-продажу;

- послуги виробничого та невиробничого характеру. О.Ф.Скакун під зазначеним має на увазі процес виконання певної роботи, обумовленої договором[177]. Законодавство в сфері альтернативній електроенергетики виділяє такі види робіт в розглядуваній сфері, як: вироблення, купівля-продаж, перепродаж (у випадку трейдінга) енергії, надання дозволів (встановлення потужностей та процедура гарантування походження енергії);

- продукти інтелектуальної творчості. Вважаємо за необхідне додати цю ознаку, оскільки сфера альтернативної енергетики перебуває у стадії стрімкого розвитку. Одним із пріоритетів державного розвитку в довгостроковій та короткостроковій перспективі є спрямування на збільшення інноваційної діяльності в сфері електроенергетики, а саме відновлювальної енергетики. Зазначене значно збільшить енергоефективність та енергетичний потенціал держави, що в свою чергу позитивно позначиться на національній безпеці України[167, с. 229-230].

Так відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» об'єктами такої діяльності є: інноваційні програми та проекти; нові знання та інтелектуальні продукти; організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і/або соціальної сфери; виробниче обладнання та процеси; інфраструктура виробництва і підприємництва; сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки [140].

- фінансові фонди. Так із визначення, яке міститься в Закону України «Про альтернативні джерела енергії», встановлено, що енергія, яка згенерована із альтернативних джерел енергії призначена для її подальшої купівлі-продажу [124]. У свою чергу за договором купівлі-продажу одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму [194]. Фінансові правовідносини – це врегульовані нормами фінансового права суспільні відносини, учасники яких виступають як носії суб'єктивних прав і юридичних обов'язків з приводу формування, розподілу (перерозподілу) і використання коштів публічних грошових фондів [191, с. 49].

Так як обіг грошових коштів має публічний характер та розподіляється гарантованим покупцем, можемо зробити висновок про доцільність використання такого об'єкта, як фінансові фонди по відношенню до альтернативної енергетики.

Проаналізувавши та систематизувавши вищенаведене, вбачається доцільним також навести розширене визначення об'єкта альтернативної енергетики з огляду на його фінансову та матеріальну складову. Так об'єкт альтернативної енергетики є комплексним явищем, яке складається із сфер матеріального та нематеріального світу. Він складається із таких компонентів, як: інноваційні винаходи, енергогенеруюче та інше обладнання в тому числі і сама енергія, яка була згенерована за рахунок використання альтернативних джерел енергії, частка яких становить не менш як 50 відсотків від встановленої потужності, правовідносини з продажу, перепродажу та надання дозволів на створення та функціонування потужностей відновлюваних джерел енергії та грошових фондів, які виникають у результаті зазначеної діяльності.

Підбиваючи підсумки слід зазначити, що потрібно визначити спочатку на доктринальному, а потім і на законодавчому рівні єдину концепцію об'єкта та суб'єкта у сфері альтернативної енергетики.

Пропонується доповнити чинне законодавство визначенням суб'єктів в сфері альтернативної електроенергетики, які необхідно охарактеризувати як суб'єкт господарювання, незалежно від їх відомчої належності та форми власності, який здійснює господарську діяльність з генерації, передачі або споживання електроенергії виробленої з альтернативних джерел енергії.

Також пропонується внести зміни до вітчизняного законодавства та регламентувати діяльність такого суб'єкта як енергетичний кооператив створений на базі ОСББ. Зазначеним рішенням можливо почати розвивати сферу альтернативної енергетики в умовах міста. При цьому розвиток цього суб'єкта необхідно пов'язувати із наданням додаткових стимулюючих засобів для розвитку самого суб'єкта.

Висновки до розділу 1

Проведено історико-правовий аналіз становлення та розвитку нормативно-правової бази, що регулює відносини пов'язані як з енергетикою в цілому, так і у сфері альтернативної енергетики. Аргументовано, що наразі здійснюється вдосконалення законодавства, що регулює відносини у сфері альтернативної енергетики. Умовно правовий розвиток України в сфері регулювання відносин пов'язаних з використанням альтернативних джерел енергії виходячи зі специфіки правових реформ можна поділити на такі категорії: 1992-2000 рр.; 2000-2009 рр.; 2009-2015 рр; 2015-2020 рр.

Державну політику визначено як певний курс або напрямок діяльності, якого додержується державна влада, який у направлений на вирішення та запобігання суспільних проблем і досягнення визначених цілей.

Державну політику в сфері альтернативних джерел енергії визначено як фінансово-економічний і адміністративно-правовий напрямок діяльності органів влади, направлений на нарощування обсягів виробництва та споживання енергії, екологічної безпеки, умов раціонального споживання та

економії енергії, виробленої з альтернативних джерел, за умови додержання законодавства всіма суб'єктами означених відносин.

Створено авторську систему принципів державної політики в сфері альтернативно енергетики. Виокремлено такі принципи: принцип стимулювання державою суб'єктів в сфері альтернативної енергетики; принцип відповідності вітчизняних норм, що регулюють відносини у сфері забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики нормам міжнародного законодавства та засадам міжнародних програм з регулювання діяльності держав у сфері альтернативної енергетики; інформаційний принцип; принцип стандартизації; принцип державного регулювання діяльності в електроенергетиці; принцип екологічності; принцип конкуренції; принцип стабільності; принцип поетапності збільшення частки відновлюваних джерел енергії; принцип державної підтримки; принцип інноваційності; принцип підтримки підприємств у сфері альтернативної енергетики; принцип обмеження монополій.

Обґрунтовано створення такого суб'єкта в сфері альтернативної електроенергетики як державного підприємства з генерації альтернативної енергії. Доведено, що державне підприємство з генерації альтернативної енергії має перевагу над іншими суб'єктами – можливість дослідження, освоєння та впровадження нових технологій, що розробляються державними науково-дослідними установами; може стимулювати науковий та виробничий прогрес у галузі обладнання альтернативної енергетики; покращення економічної структури та покращення показників економічної та бюджетної сфери держави.

Наведені пропозиції зі внесення змін до вітчизняного законодавства та регламентування діяльності такого суб'єкта як енергетичний кооператив створений на базі об'єднання співвласників багатоквартирного будинку. Обґрунтовано, що зазначеним рішенням можливо почати розвивати сферу альтернативної енергетики в умовах міста. При цьому розвиток цього суб'єкта необхідно пов'язувати із наданням додаткових стимулюючих

засобів для розвитку самого суб'єкта. Зазначено, що відповідно до діючого законодавства на базі об'єднання співвласників багатоквартирного будинку не може бути створений енергетичний кооператив, так як за визначенням діяльність з продажу електроенергії за «зеленим» тарифом є прибутковою та у зв'язку із чим поділ прибутку здійснюється між членами кооперативу відповідно до пайової долі кожного в ньому.

РОЗДІЛ II

ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕНЕРГЕТИЧНІЙ БЕЗПЕЦІ В СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

2.1. Визначення загроз державній енергетичній безпеці в сфері альтернативної енергетики в Україні.

Сьогодні Україна – це сильна, демократична, суверенна держава. Для забезпечення її цілісності, захисту державного суверенітету та національних інтересів створений комплекс мід та встановлена система засобів для подолання потенційних загроз, як внутрішніх, так і зовнішніх.

Поняття «національної безпеки України» досить широко використовують у науковій літературі, однак воно ґрунтуються на законодавчо закріпленому визначенні, яке в свою чергу, закріплено в Законі України «Про національну безпеку України» та визначається, як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [145]. Якщо виходити із наведеного поняття, то однією із складових національної безпеки є національні інтереси України, які за визначенням є життєво важливими інтересами людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробуту її громадян.

О.О. Бригінець визначає національний інтерес, як загальне поняття, яке вміщує в себе такі категорії, як інтереси держави та інтереси громадян [15, с. 19]. У свою чергу, на думку Г.В. Новицького національні інтереси – це суб'єктивне усвідомлення основних, життєво важливих потреб країни [108, с.46].

Спираючись на зазначені визначення, можна констатувати, що основний національний інтерес України може виражатись у забезпеченні стану безпеки держави та її населення.

Розглядаючи питання національного інтересу, необхідно виокремити два основні рівні її функціонування: рівень ключових зовнішньополітичних інтересів і рівень специфічних інтересів. В цьому дослідженні акцент робиться саме на першому, який пов'язаний із забезпеченням її цілісності і безпеки, як соціально-економічної, фінансової, політичної, національно-історичної та культурної безпеки держави. Так, головні інтереси держави забезпечують усіма військовими, економічними, дипломатичними ідеологічними та культурними засобами [103].

Таким чином, необхідно дослідити категорію «економічна безпека». В юридичній науці зустрічається багато поглядів та підходів для визначення економічної безпеки.

Л.І. Дмитриченко розглядає економічну безпеку, як стан держави, за якого вона має можливість створювати і розвивати ефективні умови для перспективного розвитку та зростання добробуту громадян. Основним критерієм економічної безпеки країни вважається здатність її економіки зберігати або, принаймні, швидко поновлювати рівень суспільного відтворення в умовах критичного зменшення (припинення) поставок ресурсів (товарів, послуг, технологій тощо) або кризових ситуацій внутрішнього чи зовнішнього характеру. Так саме із економічної безпеки походить енергетична безпека [36].

Зовсім іншою є модель енергетичної безпеки, яку наводить в дослідженні Л.О. Єфімцева, в якому зазначається, що така категорія, як «національна безпека» структурується з певних складових, які мають суттєве значення для підтримання суверенності, незалежності та стабільного розвитку суспільства. В цьому дослідженні відокремлюється від структури національної безпеки саме енергетична безпека, маючи при цьому критерії ємності та важливості для суспільства [45, с. 87-88]. Таким чином

енергетична безпека може розглядається не як підгалузь економічної безпеки, а як самостійна галузь національної безпеки.

Досліджуючи зазначену тематику можна дійти висновків щодо доцільності необхідності виокремлення енергетичної безпеки як підгалузі економічної безпеки. Тобто поняття економічної безпеки є багатокomпонентним, яке вміщає наступні категорії: соціальна безпека, екологічна, територіальна, правова, енергетична, інформаційна та безпека в інших сферах життя країни.

Статус енергетичної безпеки як підгалузі економічної безпеки також підтверджується концепцією діяльності органів виконавчої влади у забезпеченні енергетичної безпеки України, яка затверджена Кабінетом Міністрів України та Постановою від 19 січня 1998 року № 48, в якій зазначено, що складовою економічної безпеки є енергетична безпека України [72].

Однак, необхідно мати на увазі, що за наслідками, які можуть вплинути на державу та суспільство при порушенні цілісності національної безпеки в сфері енергетичної безпеки України, слід говорити про важливість фінансового аспекту цієї галузі.

Так В.Т. Шлемко та І.Ф. Бінько визначаючи енергетичну безпеку держави пишуть, що вона визначається через такі стани як: валютний, кредитний, фінансовий, банківський, бюджетний, податковий тощо [196, с. 99-101]. Зазначене є доказом існування тісної взаємодії таких явищ як фінансова безпека та енергетична безпека.

Виробництво та споживання енергії пов'язане з різними видами життєдіяльності людини: з обігрівом житла, приготуванням їжі, переміщенням людей та виробництвом певних благ цивілізації. На даному етапі всі джерела енергії можливо поділити на:

1. викопні (вугілля, нафта, та інше);
2. ядерна і термоядерна енергія;
3. відновлювальна енергія (енергія вітру, сонця, води та тому подібне).

Так за даними Державної служби статистики України у 2018 році було спожито в країні 10 011 794,42 тон палива, з яких 45 354 тис. т. вугілля, 31 623 793,9 т. м² природного газу, 2 469 508,1 т. нафти. Крім того, 34,3 % всієї енергії України імпортується з інших країн [34].

Перероблення такої кількості сировини негативно позначається на загальному стані екології. Спалювання викопного твердого та рідкого палива супроводжується виділенням вуглекислого, сірчистого і чадного газів, а також пилу, сажі, та інших забруднювальних речовин. Видобуток вугілля відкритим способом, як і торфорозробки, ведуть до руйнування та зміни природних ландшафтів. Розливи нафтопродуктів і нафти при видобутку і транспортуванні здатні знищити все живе на величезних територіях. Такий стан речей не кращим чином позначається на економічній ситуації країни. Через високу вартість енергоносіїв збільшується кінцева вартість продуктів, при виготовленні яких потрібна велика кількість енергії, у зв'язку з чим конкурентоздатність вітчизняних виробників знижується. Таким чином спостерігається падіння промислового виробництва та загального рівня життя населення.

Відповідно до даних Державної служби статистики України, власне виробництво енергоносіїв країни забезпечило лише 65,7% обсягів загального постачання первинної енергії. Тобто дефіцит становить 34,3 %. Крім того, за відкритими даними тієї же Державної служби статистики України, різниця між імпортом та експортом загального постачання первинної енергії складає 89 625 тис. т н.е., на користь імпорту [34]. Що створює передумови для зовнішньої загрози з боку енергетичної незалежності для цілісності суверенітету України.

Енергетична безпека гарантує захист особи, суспільства, держави від дефіциту паливно-енергетичних ресурсів, виступає як економічна, зовнішньо- та внутрішньополітична категорія. Споживання енергії є обов'язковою умовою нормального функціонування людства.

Досліджуючи загрози національної безпеки в сфері альтернативної енергетики необхідно зазначити, що логіка наукового дослідження потребує починати розгляд означеної теми з основ національної безпеки та суміжної теми – загрози енергетичної безпеки України. Адже виходячи із більш загальних тем необхідно встановити їх особливості та діючи за принципом аналогії, у зв'язку із малою кількістю досліджень по розглядуваній темі, наукове дослідження слід проводити за структурою – від загального до більш спеціального.

Таким чином, саме використовуючи понятійний апарат Закону України «Про електроенергетику» можна стверджувати, що енергетична безпека визначається, як стан електроенергетики, який гарантує технічно та економічно безпечне задоволення поточних і перспективних потреб споживачів в енергії та охорону навколишнього природного середовища[134].

Крім того, в уже в згаданій «Концепції діяльності органів виконавчої влади у забезпеченні енергетичної безпеки України» надається більш розгорнуте поняття енергетичної безпеки, яке включає такі компоненти, як: своєчасне, повне і безперебійне забезпечення якісним паливом, енергією матеріального виробництва, невиробничої сфери - населення, комунально-побутових та інших споживачів; запобігання шкідливого впливу на довкілля; транспортування, перетворення і споживання паливно-енергетичних ресурсів в умовах сучасних ринкових відносин, тенденцій та показників світового ринку енергоносіїв [72].

Таким чином встановлено, що забезпечення населення електроенергією повинно бути безперебійним, ресурс повинен бути належної якості та не завдавати шкоди екології. Крім того, задоволення потреб споживачів повинно бути безпечне для економіки країни.

Під загрозами енергетичної безпеки вважаємо необхідно розуміти певні тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть

унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів в галузі електроенергетики, а саме в забезпеченні населення електроенергією.

В науковій літературі розрізняють велику кількість загроз енергетичній безпеці. Г.І. Скорик, М.Б. Швецов та О.І. Тревого наводять наступні загрози для енергетичної безпеки України: високий ступінь політизованості, неефективна система управління, недосконала система тарифних ставок, невиконання законодавчо закріплених пріоритетів на практиці та неузгодженість їх із нормативно-правовими актами законодавства ЄС, брак інвестицій, неефективне використання наявних природних ресурсів та недостатній рівень розвитку видобувної галузі, не диверсифікованість поставок, відсутність впливу на підприємства-монополістів [178, с. 304].

Окремою загрозою має бути визначено перебої у енергопостачанні. Офіційних наукових праць, щодо визначення безперебійності енергопостачання у вітчизняній науці не існує, однак стан «безперебійності» можна визначити, як стан, що характеризується відсутністю затримок, перебоїв та перерви [179]. Виходячи із Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [40] можна виокремити, за ознакою безперебійності енергопостачання, наступні загрози для енергетичної безпеки:

1. імпортозалежність – велику залежність внутрішнього ринку держави від імпорту паливних ресурсів, енергетичного обладнання, матеріалів [40].

Необхідно враховувати, що на фоні світового технічного прогресу, споживання електроенергії в енергосистемі України зростає кожного року. Результатом цього є формування в країні дефіциту енергоресурсів. Наразі вважається, що найбільш затребуваними в Україні є викопні ресурси: природний газ і вугілля. Однак необхідно пам'ятати, що значна частка зазначених ресурсів йде на переробку в теплову або електричну енергію.

Разом з тим на ряді блоків АЕС триває ремонтна кампанія. Відповідно до даних з сайту ДП «НАЕК «Енергоатом» з 2018 року 5 енергоблоків не

діють та перспективний їх запуск намічений аж на 2020 рік [43, с. 22]. У зв'язку з чим ТЕС та ТЕЦ працюють на граничних потужностях. Таким чином, загальна картина електроенергетики має незадовільний стан.

В країні прослідковується дефіцит енергоресурсів. Результатом є енергетична залежність України від країн імпортуючих залишки енергії. Серед цих країн: Російська Федерація (яку Верховна Рада України визнала державою агресором), Білорусь, Литва, Словаччина, Угорщина та інші. Тобто зазначені держави, шляхом застосування штучного зростання ціни, чи створення дефіциту або інших методів, можуть впливати на енергетичну самостійність нашої країни, що може ставити під загрозу національну безпеку країни.

2. соціально-політичні конфлікти – вони виникають як зіткнення двох чи більше різноспрямованих сил, політичних сил, із метою реалізації їх соціальних інтересів в умовах взаємної протидії [187, с. 64]. Ця загроза впливає з попередньої та в більшості випадків існує в поєднанні із вищенаведеною загрозою.

3. дискримінаційні заходи з боку зарубіжних країн. Зазначена категорія існує як загроза прямим державним інтересам та може стосуватись також більш загальної категорії національних інтересів України. На думку А.В. Симонова інтереси держав вступають в протиріччя з інтересами інших учасників міжнародних відносин, в результаті чого зіткнення інтересів призводять до конфліктів [176, с. 128-130]. Так засобами тиску в міжнародній політиці є санкції, які виражаються шляхом повної або часткової заборони експорту товарів в ці країни, імпорту товарів із цих країн, а також в обмеженні із країнами, що застосовують санкції фінансових операцій – включаючи інвестиції та транскордонні розрахунки.

Для дослідження наступних загроз національній безпеці у сфері альтернативної енергетики необхідним є визначити поняття якісних енергоресурсів та економічної або фінансової доцільності. Спочатку необхідно визначити обсяг поняття якісних енергоресурсів. Так якісним

показником електричної енергії виступає стандартизована сукупність електроенергетичних властивостей, які визначають ступінь її придатності для використання за призначенням [198].

Економічну доцільність характеризує обґрунтованість операції із забезпечення населення електроенергією, направлені на досягнення економічного результату та відсутністю збитків для державного бюджету.

Ці дві категорії проявляються у наступних загрозах національній безпеці у сфері альтернативної енергетики:

1. неефективне використання паливних та матеріальних ресурсів. Поняття нераціонального (неефективного) використання паливно-енергетичних ресурсів містилось в Законі України «Про енергозбереження», яке згодом було виключено, однак, для визначення зазначеного поняття, вважаємо за доцільне його використання. Нераціональне або неефективне використання паливно-енергетичних ресурсів полягає в прямих втратах паливно-енергетичних ресурсів, їх марнотратному витрачанні та використанні паливно-енергетичних ресурсів понад показники, що визначені системою стандартів, крім того, до введення в дію системи стандартів, вони визначаються шляхом застосування норм питомих витрат палива та енергії [135];

2. надмірно високі ціни на паливні та матеріальні ресурси. В Україні відбувається неспинне зростання витрат на одержання первинної сировини для промислового виробництва. Останнім часом до цих факторів додається проблема ресурсної залежності України від зовнішніх джерел багатьох видів сировини [166, с. 152-153];

3. помилки та неефективна реалізація економічної політики держави. Україна має змогу використовувати всі переваги транзитної держави, оскільки має вигідне географічне розташування на перетині газо- та нафтотранспортних потоків. Проте геополітична складова цього процесу дедалі частіше стає загрозою для енергетичної безпеки України, на противагу використанню власних переваг та можливостей [178, с 305];

4. недосконала правова база. Як в Україні, так і у всьому світі дослідники даної проблематики занепокоєні швидким зменшенням або вичерпанням первинних джерел енергії. Водночас відносини пов'язані з генерацією енергії з альтернативних джерел стають все більш складними та видозмінюються, що потребує постійної модернізації нормативно-правової бази, що регулює такі відносини.

На даний час, як засіб подолання зазначених загроз Україна обрала напрямок стратегічного розвитку та розширення використання відновлювальних джерел енергії в області енергетики.

Важливими є також екологічні загрози національній безпеці у сфері альтернативної енергетики. В якості прикладу негативного впливу окремих видів генерації електроенергії з альтернативних джерел можна навести дослідження О.І. Соловей, де зазначено, що вітроустановки виробляють електричну енергію практично без забруднення довкілля, але при цьому їх негативний вплив пов'язаний з відведенням під будівництво значних площ і зміною ландшафту; загрозою гибелі птахів; металоємністю вітроустановок, що обумовлює забруднення при виробництві металу [101].

С.Д. Білоцький зазначає про відносну екологічність альтернативної енергетики у співвідношенні з традиційною. На підставі міжнародних досліджень можна дійти висновків, що говорити про ВДЕ, як про повністю екологічно чисту енергію є помилковим. Так необхідно досліджувати питання не лише на стадії генерації енергії, а ще й на стадії виготовлення обладнання, в тому числі і з видобутком сировини для його створення. При оцінці переваг та недоліків відновлювальної енергетики з точки зору екологічної безпеки істотною є також потужність установки, від якої залежить ступінь впливу на навколишнє середовище. Максимально несприятливий вплив надають об'єкти великої потужності, в свою чергу об'єкти незначної потужності практично є безпечними в екологічному відношенні [11, с. 12-13].

Недоцільне використання земельних ресурсів також є важливою загрозою для національної економіки та безпеки, що пов'язана з генерацією енергії з альтернативних джерел. Наприклад, основним недоліком вітроенергетичних станцій (ВЕС) є використання під будівництво ВЕС значних земельних ресурсів. Під потужні промислові ВЕС необхідна площа з розрахунку від 5 до 15 км²/МВт в залежності від рози вітрів і місцевого рельєфу району. Максимальна потужність, яка може бути отримана з 1 км² площі, залежить від району будівництва ВЕС, типу станції і технологічних особливостей конструкції; середнє значення отриманої потужності складає приблизно 10 МВт. Для ВЕС потужністю 1000 МВт потрібна площа в 70–200 км². Крім того, генерація сонячної енергії за допомогою наземних сонячних панелей, які з'єднуються в великі сонячні електростанції, потребують відведення також значних територій. Так, в середньому на 1 МВт баштової сонячної електростанції для слідкуючих геліостатів потрібна площа коло 0,035 км². У цілому площа, необхідна для сонячних електростанцій на 1 МВт потужності, складає по різних країнам світу 0,001–0,008 км². [101]. Тобто можна дійти висновку, що площа необхідна для розміщення значних генеруючих потужностей з використанням альтернативних джерел енергії є досить значною у порівнянні із іншими джерелами. Наприклад, Запорізька атомна станція займає близько 4 кв. км. та виробляє близько 6 000 МВт[49]. Також слід зазначити, що земля в Україні є основним національним багатством, яке перебуває під особливою охороною держави [52].

У своїй праці Є.С. Лазеба говорить про обмеженість такого природного ресурсу, як земля, у зв'язку з чим завданням держави є забезпечення ефективного використання цього ресурсу. Під ефективністю використання земель необхідно розуміти економічний результат від їх використання [83].

Отже необхідно визначити такі загрози національній безпеці у сфері альтернативної енергетики як екологічна загроза та недоцільне використання земельних ресурсів.

Розглядаючи національну безпеку в сфері альтернативної енергетики пропонується виходити із загальних категорій енергетичної безпеки, для того, щоб показати кореляційну залежність одного від іншого. Так, електроенергетична безпека була визначена у дослідженні як це різновид економічної безпеки. В свою чергу економічна безпека є часткою національної безпеки України. Тобто електроенергетична безпека є часткою більш загальної національної безпеки країни.

При цьому, розглядаючи питання національної безпеки в сфері альтернативної енергетики, необхідно мати на увазі, що електроенергетика це галузь економіки України, що забезпечує споживачів електричною енергією [154]. У свою чергу альтернативна енергетика – це сфера енергетики, що забезпечує вироблення електричної, теплової та механічної енергії з альтернативних джерел енергії [3]. Тобто ми маємо ознаки послідовності та залежності, а саме просліджується послідовність розвитку зазначених категорій: економічна безпека України, фінансова безпека України, електроенергетична безпека України, безпека в сфері альтернативної енергетики.

Електроенергетична галузь та економіка України співвідносяться, як частина та ціле. В свою чергу електроенергетична галузь та сфера альтернативної енергетики також співвідносяться, як ціле та частина. У зв'язку з чим простежується кореляційна залежність економіки України та/або електроенергетики та/або альтернативної енергетики. У сенсі «та», «або» розуміється пряме підпорядкування нижчих вищим та навпаки, у будь-якій послідовності.

Застосовуючи, цей умовивід до розглядуваної теми зазначимо, що національна безпека в сфері альтернативної енергетики є підгалуззю національної енергетичної безпеки України. Тому дослідження проблематики національної безпеки в сфері альтернативної енергетики може вирішити приховані проблеми для енергетичної безпеки, які при загальному аналізі недоступні, однак які можуть істотно впливати на національну безпеку.

Аналізуючи наведене та застосовуючи метод аналогії, можливо виокремити певні загрози для національної безпеки в сфері альтернативної енергетики:

У сфері забезпечення безперебійності енергопостачання можливо дослідити певні загрозові явища. Необхідно враховувати, що деякі джерела відновлювальної енергетики мають не лише сезонний характер але і залежність виробленої кількості кВ.г. від часу доби. Так Т.Л. Кацадзе, В.В. Ернст поділяють ВДЕ на два види: ВДЕ із слабо-керованим виробництвом енергії, тобто ті, у яких кількість згенерованої енергії залежить від часу доби та погодних умов, а це СЕС та ВЕС; ВДЕ із керованим виробництвом енергії, тобто це такі види ВДЕ, відносно яких можна встановити кількість згенерованої енергії на певний проміжок часу, до таких відносяться ГЕС [59, с. 180-182]. У сфері забезпечення безперебійності енергопостачання слід віднести наступні загрози:

1. Загроза із введення санкцій за небаланс на балансуєчому ринку електричної енергії. Таким чином виникає проблема із балансування ринку електричної енергії, адже споживання електричної енергії не збігається із можливостями її генерації, особливо це відноситься до слабо-керованих ВДЕ.

З метою врегулювання небалансів був створений балансуєчий ринок. Одним із засобів створення необхідного балансу електричної енергії була введена відповідальність за небаланс електричної енергії. Вона полягає у фінансовій відповідальності учасників ринку у разі недостатнього відпуску, продажу та купівлі, споживання електричної енергії. Так плата за небаланс для суб'єктів енергетичного ринку буде складати 10% з 2021 року та збільшуватись до 100 % у 2029 році [106].

С.К. Комова, С.А. Мехович, А.С. Колесніченко взагалі вважають негативним фактором введення альтернативних генеруючих компаній, адже електромережі зношені та застарілі, генерована енергії подається поштовхами, в певні часи збільшуючись до максимумів, а в інші швидко

зменшуючись, що негативно впливає на продуктивність та життєздатність електромереж. У свою чергу санкції, які введені за н баланс є позитивним явищем, яке гарантує проведення необхідної кількості напруги саме в ті часи, в які вони необхідні, що знімає загальну напруженість з системи електромереж [70, с. 41-42].

З іншого боку роль санкцій в такому напрямку енергетики, що бурхливо розвивається, має не лише позитивний ефект, а ще й негативний, адже більшість випадків перевантаження електромереж не залежить від прямої волі виробника, а є подію, що не залежить від його волі чи дій. Таким чином зазначений фактор може вплинути на рішення потенціального інвестора при обранні галузі, в яку він вважає необхідним вкласти кошти;

2. Загроза великих видатків на додаткове обладнання для забезпечення безперебійності системи. Як вже було зазначено вище, обслуговування потужностей відновлювальної енергетики потребує додаткового створення необхідного обладнання, такого як енергоаккамулюючі системи та маневрове обладнання. Зазначене обладнання є необхідним компонентом для балансуєчого ринку, однієї із обов'язкових структур для впровадження альтернативної енергетики. Зазначене збільшення потужностей енергоаккумулюючих систем та маневрового обладнання стане для держави додатковим фінансовим тягарем, та необхідністю включення додаткових видаткових статей до бюджету, оскільки в Україні відсутній правовий механізм створення приватних енергоаккумулюючих систем та стимулювання підприємців до їх створення.

Розглядаючи економічні та фінансові загрози в сфері альтернативної енергетики, можна їх виокремити та поділити на наступні:

1. Фінансові ризики. Однією із загроз у сфері альтернативної енергетики в фінансовій сфері можна розглядати стрімко зростаючі фінансові ризики. Так необхідно враховувати, що генерація електричної енергії за допомогою альтернативних джерел вимагає вкладення великих асигнувань. Так, фінансовий ризик є імовірністю настання певних наслідків, у свою чергу

наслідки можуть бути як негативні так і позитивні. В рамках розглядуваного питання нас цікавлять в першу чергу негативні наслідки. Ці ризики настають у наслідок вчинення певних дій або бездіяльності [65, с. 43].

2. Нестабільна державна політика. В рамках цієї проблеми ми також бажано розглянути такі загрози, які виражаються в помилках та неефективній реалізації економічної політики держави. Так геополітична складова цього процесу дедалі частіше стає загрозою для енергетичної безпеки України, на противагу використанню власних переваг та можливостей [178, с. 305];

Крім того, Ю. Кацер зазначає, що нестабільна державна політика проявляється, зокрема, у питаннях стимулювання розвитку альтернативної енергетики [60]. Так у новому Законі України «Про ринок електричної енергії» вводиться такий стимулюючий засіб, як аукціон, у зв'язку із цим невідомими стали строки окупності проектів із використанням ВДЕ та перспективність їх функціонування. Крім того, для домогосподарств гарантованим продовжує бути «зелений» тариф, однак він є гарантованим до 2030 року. На разі введення нових потужностей можливе уже з 2020 року. 10 років є малим терміном для нормальної окупності таких довгострокових проектів із відновлювальної енергетики, отже також простежується нестабільність у проведенні державної політики у цій сфері, що призводить до побоювань внутрішніх та зовнішніх інвесторів щодо інвестування коштів для розвитку галузі відновлювальної енергетики [60].

Крім того, введення нового механізму «Гарантований покупець» є новаторським засобом в енергетичній політиці, що приводить до багатьох ексцесів та нерозуміння такого статусу окремими суб'єктами, що негативно впливає на репутацію України, як стабільної держави, в діяльність якої можна інвестувати кошти та на розвиток галузі альтернативної енергетики.

Так, після впровадження діяльності гарантованого покупця були випадки несвоєчасного розрахунку між гарантованим покупцем та виробниками електричної енергії генерованої з альтернативних джерел.

Відповідно до відомостей з веб-сайту гарантованого покупця – зазначена проблема виникла через неврегульованість відносин між гарантованим покупцем та ПрАТ «НЕК «Укренерго». Зазначені спірні правовідносини були оскаржені через суд, який в свою чергу призупинив дію деяких постанов НКРЕКП. У зв'язку із зазначеним, ПрАТ «НЕК «Укренерго» мало заборгованість перед гарантованим покупцем у сумі 1,22 млрд. грн. Зазначена заборгованість в подальшому вплинула на несвоєчасність розрахунків із виробниками альтернативної енергії [23]. Цей момент вказує на недосконалість впровадження такого механізму, як «Гарантований покупець», так як вказана заборгованість спричинила значні збитки генеруючим компаніям, оскільки більшість потужностей встановлено на кредитні кошти, щомісячний платіж по яких здійснюється за рахунок прибутку, що нараховує гарантований покупець. Таким чином, відсутність грошових коштів вплинула на встановлення певних санкцій банків по відношенню до генеруючих компаній, що позначилось на всьому кліматі в альтернативно-енергетичній сфері.

3. Загроза пов'язана з неефективним використанням «зеленого» тарифу. «Зелений» тариф входить до системи стимулюючих заходів. За цим тарифом купується електрична енергія, вироблена з альтернативних джерел енергії та він встановлюється для кожного суб'єкта господарювання, який виробляє електричну енергію із альтернативних джерел, за кожним видом альтернативної енергії та для кожного об'єкта електроенергетики або для кожної черги будівництва електростанції [124].

В Україні діють декілька видів суб'єктів, які генерують електроенергію з альтернативних джерел. Вони розрізняються в залежності від потужності установок, які генерують відновлювальну енергію. Найбільш незначними з них є енергетичні кооперативи (рух, який тільки зароджується) та домогосподарства, які хоча є і поширеними, однак їх стримують в показниках виробленої потужності (не більше 50 кВт) та місцем розташування обладнання (для установки з генерації сонячного

випромінювання, більше 30 кВт, повинні розміщуватись на дахах та/або фасадах будівель та інших капітальних споруд). При визначенні переплати, або надбавки по «зеленому» тарифу, пропонується дослідити саме із надбавок незначним суб'єктам електроенергетики, а саме домогосподарствам, які генерують енергію сонячного випромінювання об'єктами електроенергетики, величина встановленої потужності яких не перевищує 30 кВт та які введені в експлуатацію з 01 січня 2017 року по 31 грудня 2019 року, так виплати їм за «зеленим» тарифом встановлені НКРЕКП в розмірі 550,21 коп/кВт·год (без ПДВ) [132].

Однак роздрібний тариф встановлений, наприклад, АТ «ХАРКІВОБЛЕНЕРГО» на електричну енергію, що відпускається для кожного класу споживачів, станом на IV квартал 2018 року, зазначається у наступних розмірах: для I класу напруги – у 178,079 коп/кВт·год (без ПДВ); для II класу напруги – у 212,776 коп/кВт·год (без ПДВ) [58]. Тобто стимулююча виплата за «зеленим» тарифом складає більше 100 відсотків від тарифу для II класу напруги.

Кожного року число станцій, які генерують відновлювальну енергію лише зростає. Це відносно позитивний ефект, адже саме на це і направлена державна політика України, крім того, зазначена ціль закріплена в енергетичній стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [40]. Однак, необхідно простежити в цьому прогресі таку негативну складову, яка зводить нанівець всі позитивні зміни, які приносять відновлювальні технології з енергетики. Так з кожним роком витрати держави на покриття витрат на «зелений» тариф буде складати все більші суми, а отже кошти, які акумулює саме державне підприємство Гарантований покупець будуть знаходитись у дефіциті.

За даними Інституту відновлюваної енергетики НАН України, у 2017 р. встановлена потужність, лише СЕС України в 740 МВт, та вже виробленої – 710 млн. кВт/год. електроенергії. У даному випадку встановлена доплата за «зеленим» тарифом складає більш як 3 млрд. грн. [56].

Хоча підприємства з відновлювальної енергетики в Україні генерують невеликий відсоток від всієї виробленої електроенергії, витрати на виплату «зеленого» тарифу становлять близько 10 % від загальної суми коштів, які державний орган (Гарантований покупець) виплачує виробникам електроенергії.

Однак серед вчених також є такі, котрі вважають, що «зелений» тариф в Україні є недостатньо високим. Так У.І. Когут, С.Б. Романишин, С.С. Садовник зазначають, що враховуючи низьку інвестиційну привабливість України та доволі великі строки окупності інвестиційних проектів у сфері альтернативної енергетики (6-12 років), а також те, що частка енергії, добутої завдяки альтернативним джерелам, в Україні становить сьогодні близько 3%, недоцільним є знижувати рівень зеленого тарифу, оскільки ця галузь в Україні перебуває ще на початковій стадії розвитку. «Зелені» тарифи в Україні мають бути вищими та використаними як інструмент підвищення інвестиційної привабливості цієї галузі, відіграючи роль додаткового стимулу для інвесторів [67, с. 14].

У свою чергу Рубан В.О. вважає, що основним негативним фактором впровадження «зелених» тарифів є підвищення цін на електроенергію для кінцевих споживачів або необхідність значного фінансування цього сектору з державного бюджету. Крім того, значним недоліком є складність прогнозування, контролю та своєчасного регулювання кількості виробників електроенергії за таким тарифом. Повільне коригування занадто високих «зелених» тарифів може мати наслідком значні витрати держави, що в свою чергу може вплинути на стабільність енергосистеми в цілому.

Застосування «зеленого» тарифу, як стимулу з генерації електроенергії з альтернативних джерел енергії є поширеною практикою у світі. Однак галузь відновлювальних джерел енергії не стоїть на місці, так витрати на сонячні електростанції зменшились, що ставить Україну у неоднозначне становище. З одного боку Україна реалізує цілі визначені у державних програмах з виробітки електроенергії з альтернативних джерел енергії, з

іншого – темпи росту є зависокі, у зв'язку із чим економіка країни, зокрема фінансова її частина, не встигає за різкими змінами в ній. Крім того, нагальність докорінних змін в законодавстві та механізмі стимуляції стає пріори том для законодавця, що призводить до невдоволення інвесторів господарюючих суб'єктів у сфері альтернативної електроенергетики, адже головною умовою для позитивного інвестиційного клімату є наявність стабільності у державній політиці по відношенню до інвестиційної сфери.

Слід зазначити, що законодавець також йде шляхом скорочення розміру «зеленого» тарифу. Так, 01 серпня набув чинності Законі України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії» яким значно зменшено розмір «зеленого» тарифу [129]. Однак на даний момент розмір компенсації все ще залишається одним з найвищих у Європі.

4. Загрози пов'язані з агресивним іноземним інвестуванням. Необхідно зазначити, що належне фінансування прискорює процес досягнення цілей того чи іншого проекту. Тобто, недостатнє інвестування або взагалі його відсутність затягує або унеможлиблює виконання проекту та досягнення його цілей. Так одним із джерел фінансування сфери альтернативної енергетики є приватні інвестиції.

Інвестування це процес вкладення майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, метою чого є отримання винагороди або прибутку [139].

У юридичній та економічній науці виробилась неоднозначна позиція, щодо впливу притоку прямих іноземних інвестицій на фінансову безпеку країни, як складову економічної безпеки. Так, Р. Бруно і Н. Кампос виявили, що 50% емпіричних досліджень виявляють позитивний вплив прямих іноземних інвестицій на економічне зростання, 11% – негативний, а в 39% досліджень виявилось, що прямі іноземні інвестиції не мають впливу на фінансову складову країни [201, с. 45].

І.М. Палка вважає, що іноземні інвестиції, це один із найефективніших інструментів для досягнення певних цілей із зростання певних галузей, що проходить за допомогою його належного фінансування зарубіжним капіталом. Так ефективна інвестиційна політика держави це гарантія великого вливання іноземних інвестицій, котрі характеризуються тим, що країни з яких походить інвестиційний капітал – переважно більш розвинуті та мають великі можливості у питаннях капіталовкладень [114, с. 45-46].

Якщо розглядати іноземне інвестування з точки зору національної безпеки приймаючої країни, то нерегульованість процесу іноземного інвестування зумовить встановлення контролю іноземних власників над галузями, шляхом отримання в них частки та/або отримання певного контролю. Оскільки галузь відновлювальної електроенергетики є однією із перспективних та ключових, та такою, що має стратегічне значення для держави з точки зору збереження та підтримки національного та економічного суверенітету, то іноземний контроль у цих видах діяльності може формувати загрозу для суверенітету держави[184, с. 31].

5.Проблеми законодавчого регулювання інвестиційної діяльності. Вважаємо за можливе також виокремити таку загрозу в сфері інвестування у галузь альтернативної енергетики в Україні. У окремих випадках виникнення конфліктів в цій сфері зумовлюється низьким рівнем специфікації прав власності. Так звуження чи порушення прав інвесторів, незалежно їх походження, може проходити за наступними пунктами: неповне та недостатнє оприлюднення інформації про діяльність емітентів на ринку; проведення додаткової емісії цінних паперів; недосконала та така, що не пристосована до умов енергетичної сфери, процедура банкрутства підприємств, санації, реорганізації та ліквідації підприємств [65, с. 179-180].

6. Загрози пов'язані з кредитуванням відновлювальної енергетики. Розглядаючи кредитування відновлювальної енергетики необхідно виходити із двох аспектів: можливість кредитування банками такого нестабільного боржника, а також можливість та доцільність взяття кредиту майбутнім

виробником альтернативної енергії. Розглядаючи пільгове кредитування альтернативної енергетики зі сторони банків, необхідно пам'ятати про минулий досвід із великими кредитними коштами, що були взяті на побудову потужностей з відновлювальної енергетики, які не повернулись у результаті анексії Криму, де були зосереджені найбільші потужності з генерації альтернативної енергії. Зазначені проекти завдали держбанкам та приватним банкам мільярдні збитки.

Також за повідомленням Укргазбанку «Банк не може фінансувати проекти потужністю понад 50-60 МВт через чинне обмеження НБУ щодо кредитування «в одні руки». Окрім цього існує ще ряд не вигідних умов, які надає банк разом із кредитними коштами, а саме: відсутність податкових канікул, необхідність додаткової застави, крім об'єктів «зеленої» енергетики під які беруться кошти та високі відсоткові ставки [104].

Розглядаючи умови кредитування відновлювальної енергетики, можливо проаналізувати пропозиції, розміщені на сайтах окремих, які узагальнені в пропозиції, що надає ProCreditBank:ProCreditBank, відповідно до даних сайту, займається наданням «зелених» кредитів та надає кредити на «зелену» енергетику, однак кредитування здійснюється у євро, має відсоткову ставку у 6 % у перший рік та 24 % у наступні, одноразова комісія 3% від всієї суми. Максимальний термін кредитування 96 місяців, що складає 8 років. Крім того, банк зазначає, що майбутні виробники альтернативної енергії повинні мати 20 відсотків власного капіталу від загальної суми інвестованого проекту [51].

Необхідно відмітити, що 6% річних за перший рік та 24% у наступні 7 років, це близько 174% від загальної суми проекту, що не можна назвати пільговим кредитуванням, крім того, існує також 3% комісії. Слід зазначити, що хоча наведено як приклад пропозицію лише одного банку, на жаль ситуація в інших банках країни за умовами надання пільгового кредитування на будівництво потужностей з генерації відновлювальної енергії не є кращою.

Користуючись зарубіжним досвідом інших країн, де стрімко розвивається галузь альтернативної енергетики, необхідно зазначити, що у Німеччині також діяла в різні періоди пільгова програма кредитування. Так на час функціонування державної програми «сто тисяч сонячних дахів» було також введено пільгове кредитування коштів на обладнання з генерації відновлювальної енергії та його встановлення. Як вже було наведено в іншому підрозділі, дана програма була спрямована на малих виробників альтернативної енергії, у зв'язку із чим стимулюючі засоби були спрямовані на генеруючі потужності невеликої кількості кВ.г. Таким чином кредитування надавалось безвідсоткове, що значно стимулювало встановлення генеруючих потужностей. На той час у Німеччині діяла менша тарифна ставка «зеленого» тарифу, однак у поєднанні із пільговим кредитуванням це дало доволі позитивний ефект. Крім того, необхідно також зазначити інший досвід Німеччини по кредитуванню, а саме – так звана програма Kfw, яка полягала у наданні 3 відсоткових кредитних позик на термін до 20 років, яка покривала 100% інвестиційних витрат, при цьому сума надавалась не більше 50 млн. євро [50, с. 10-12] Зазначений проект орієнтувався, на протипагу попередньому на середніх та крупних виробників альтернативної енергетики.

7. Значною загрозою є відсутність обов'язкового страхування ризиків у сфері альтернативної енергетики. Розглядаючи загрози на макроекономічному рівні необхідно зазначити, що всі виробники, які здійснюють діяльність, пов'язану з генерацією енергії з альтернативних джерел. починають зазначену діяльність суто на власний ризик, адже обов'язковий страховий механізм не передбачений. Однак чим більшим є виробник, тим більшими стають ризики для здійснення ним відповідної господарської діяльності. Також необхідно зазначити, що за високим відсотком по кредитуванню знаходяться побоювання кредиторів щодо нестабільності галузі та враховані тих ризиків, які слугують на випадок неналежного повернення коштів. Законодавчо-врегульована процедура

страхування мала би можливість зменшити ризики, а отже і відсотки кредитів, які закладені, як компенсаційні. Побоювання майбутніх виробників енергетики виробленої з альтернативних джерел можуть виникати через певні фактори: відсутність спеціальної процедури страхування у сфері генерації альтернативної енергії; непередбаченість природних умов; коштовність обладнання; нестабільна політика держави відносно системи стимулювання виробників ВДЕ тощо.

8. Недосконала правова база. Як в Україні так і по всьому світу здійснюється швидкий розвиток відносин, пов'язаних з генерацією та обігом енергії, виробленої з альтернативних джерел. Законодавча база України має також постійно розширюватись та вдосконалюватись, відповідно до нових відносин, що потребують належної правової регламентації. Так говорячи про недосконалу законодавчу базу можна сказати, що саме ця загроза певним чином породжує фактори, що створюють значну кількість інших загроз. Наприклад, проблема «зелених» тарифів або обов'язкового страхування існує саме через недосконалість вітчизняної нормативно-правової бази.

Україні повинна більш досконало розробляти шляхи розвитку галузі відновлювальної енергетики, адже цю практику вже не перший рік формують інші країни світу, показуючи своїм досвідом необхідний шлях. Окремі країни, зокрема Данія та Німеччина, прогнозують протягом наступного десятиріччя повністю перейти на повне задоволення внутрішніх потреб лише відновлювальною енергетикою, значно зменшивши частку традиційної електроенергетики.

Важливим є використання закордонного нормотворчого досвіду. Наприклад, ситуації із «зеленим» тарифом більшість вчених та публіцистів порівнюють шлях України та сценарій Іспанії з її занадто великими тарифами на «зелену» енергію, що майже призвело до економічного колапсу. Слід зазначити, що навіть після значного проміжку часу, після якого Іспанія відмовилась від «зеленого» тарифу, який завдавав шкоди економіки країни, вона знаходилась в категорії небажаних для інвестування країн, адже

порушила привабливий та спокійний інвестиційний клімат. Також Іспанія наразі стала учасником багатьох міжнародних судових справ з такими великими світовими корпораціями, як NextEraEnergy, Masdar тощо, при чому отримуючи негативні для Іспанії судові рішення по окремих справах [55]. Тому вкрай важливим є не тільки вирішувати певні існуючі загрози національній безпеці у сфері альтернативної електроенергетики, а також й не допускати виникнення нових.

2.2. Класифікація (систематизація) загроз національній енергетичній безпеці в сфері альтернативної енергетики.

Досліджуючи різні класифікації загроз національній безпеці в сфері альтернативної енергетики необхідно в першу чергу зазначити про недостатню розробленість цієї проблематики вітчизняними науковцями. Не зважаючи на актуалізацію досліджень у сфері правового регулювання альтернативної енергетики останнім часом, у вітчизняній науці здебільшого досліджується технічний аспект забезпечення національної безпеки та політики у сфері альтернативної енергетики. Однак вкрай важливо дослідити самий фінансово-правовий аспект класифікації загроз національній безпеці в сфері альтернативної енергетики з метою створення ефективно діючого механізму фінансово-правових засобів протидії та нейтралізації таких загроз.

Розвиток альтернативної енергетика може нести як позитивні, так і негативні наслідки для національної безпеки. До позитивних аспектів в сфері альтернативної електроенергетики можна віднести відсутність потреби в імпортних джерелах енергії (оскільки за моделлю первинного енергоспоживання Україна купує первинні енергоресурси у інших держав); вирішення ряду екологічних проблем, оскільки альтернативні технології генерації відновлювальної енергії як правило мають менше негативного впливу на навколишнє середовище, ніж генерація енергії традиційними методами; у майбутньому генерація енергії з альтернативних джерел

потенційно може стати дешевшою, ніж генерація енергії з традиційних джерел.

Однак існують й негативні аспекти, до яких можна віднести, зокрема: економічні труднощі, які пов'язані із початковим етапом переведення енергосистеми з первинної, викопної на вторинну, яка полягає у генерації енергії з використанням відновлювальних джерел; певна екологічна шкода на стадії конструювання об'єктів з генерації відновлювальної енергії та необхідність великих площ для розміщення таких потужностей тощо.

Так розглядаючи загрози для національної безпеки в сфері альтернативної енергетики було виокремлено групу загроз, які можуть загрожувати фінансовій сфері держави, а також знизити рівень загальної національної безпеки України та загальний розвиток самої галузі. Детальний аналіз наукових досліджень проблематики загроз національній безпеці в сфері альтернативної безпеки виявив відсутність єдиної загальновизнаної комплексної класифікації загроз національної безпеки в сфері альтернативної енергетики як на нормативному, так і на науковому рівнях.

О.О. Золотар, І.О. Трубін зазначають, що аналізуючи загрози національній безпеці ми сприймаємо їх цілком суб'єктивно, покладаючись на наш досвід, роль в соціальній групі, в якій ми знаходимось та пропускаючи через рівні власних інтересів та цілей. Однак необхідність об'єктивного визначення загроз національної безпеки передбачає розроблення системи параметрів та показників, які діють поза межами суб'єктивного простору та в межах окремих встановлених параметрів. Таким чином, настає необхідність виокремити групи загроз за певними формами їх прояву, що приводить до необхідності застосовувати певні класифікуючі моделі для їх означення та можливого встановлення більш повної картини всіх можливих загроз, які будуть встановлюватись в залежності від критерію пошуку, які ми будемо зазначати [54, с. 106-108]

О.А. Пугач зазначає, що при систематизації загроз національній безпеці є необхідність у групуванні таких загроз за найбільш істотними ознаками.

Істотні ознаки виокремлюються шляхом наукового аналізу певних закономірностей створення, виникнення та функціонування загроз національній безпеці. Систематизуючи зазначені загрози за різними критеріями ми зможемо вирішити проблему із встановлення їх кількісної та якісної сторони та дослідити залежності між загрозами при виникненні та їх прояві [160, с. 10-12]. Це зробить більш ефективним подальші дослідження, які зможуть шляхом опрацювання взаємозв'язків із створення, виникнення та прояву загроз національній безпеці в сфері альтернативної енергетики вивести певні закономірності для боротьби та усунення загроз.

Розглядаючи питання класифікації загроз національній безпеці в сфері альтернативної енергетики необхідно встановити гносеологічний сенс такої категорії, як «класифікація».

Н.О. Долгошея зазначає, що класифікацією вважається певна систематизація окремої галузі, або її поділ на класи, відповідно до встановлених критеріїв для встановлення взаємозв'язків між ними [38]. Так систематизуючи загрози національній безпеці в сфері альтернативної енергетики пропонується виходити саме з істотних ознак зазначених загроз.

А. Т. Мармоза у своєму дослідженні називає класифікаційні критерії – певним скупченням ознак, середніх показників та поділом за типовими рисами. Крім того, застосовуючи класифікаційні критерії необхідно враховувати велику ймовірність похибки, адже вони будуються більшою мірою на внутрішньому переконанні суб'єкта, який класифікує та є більш суб'єктивними. Однак, шляхом зміни класифікаційних критеріїв ознаки загроз будуть залишатись беззмінними, що допоможе краще зрозуміти позицію автора [91].

Розробляючи класифікацію для системи загроз економічної безпеки держави А.А. Пугач структурує критерії класифікації за такими вихідними даними, як передумови виникнення загроз та попередження їх виникнення. При цьому критерії в середині груп він зазначає наступні: за виникненням класифікація може будуватись (за діями або бездіяльністю суб'єктів

господарювання); за певними об'єктивними обставинами, які можуть настати (науковий прогрес, форс-мажорні обставини). У свою чергу попередження виникнення загроз будуються лише з об'єктивних чинників безпеки, таких як: за станом економічного становлення суб'єктів господарювання; за рівнем зайнятості та інфляції, та інше [160, с. 210].

І.В. Манжук досліджуючи класифікацію загроз енергетичній безпеці ставить на головне місце вимоги, щодо виникнення загрози, та розглядає усі можливі фактори їх виникнення, як об'єкти виникнення, а саме види енергетичної промисловості, так і суб'єкти в залежності від певної загрози, яку може своїми діями чи бездіяльністю завдати той чи інший суб'єкт [90, с. 71]. Зазначений вибір критеріїв для класифікації можливий для застосування та є важливим для наукового пізнання. Однак критерії виникнення є обмеженими, так не всі види загроз можна класифікувати за критеріями виникнення, як вже зазначалось, є певний вид загроз, які виходять із самої суті розглядуваної галузі.

Розробляючи власну класифікацію пропонується зробити комплексне дослідження факторів та ознак характерних окремим загрозам та дослідити всі визначені в дослідженні загрози. Тому після кожного блоку класифікованих загроз необхідно підводити підсумки, зазначаючи відмінності між класифікованими критеріями та роблячи на їх підставі підсумовуючий аналіз.

Для підтримання національної безпеки в сфері альтернативної енергетики необхідно враховувати зовнішні та внутрішні фактори впливу. Так зовнішні загрози пов'язані із впливом несприятливих процесів, що здійснюються за кордоном на діяльність, що виникає у середині країни та пов'язана із функціонування ВДЕ, а у окремих випадках й електроенергетики в цілому.

С.В. Васильчак та О.Р. Жидяк у своєму дослідженні виокремлюють такі загрози, як зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні [17, с. 166]. Вбачається недоцільним поділяти цей невеликий сегмент на дві

взаємозалежні групи, враховуючи тісний зв'язок економіки та політики, а також можливості існування й інших факторів, що можуть бути причиною виникнення відповідної загрози. Також поєднуючи зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні загрози в один блок зовнішніх загроз можливо спростити класифікацію та зробити її більш прозорою для дослідження.

Таким чином, можна поділити загрози національній безпеці в сфері альтернативної енергетики за джерелом походження, відповідно до якого пропонується виокремлювати зовнішні та внутрішні загрози.

До зовнішніх загроз національній безпеці в сфері альтернативної енергетики, шляхом аналізу наукової літератури та національного законодавства пропонується віднести наступні:

1. Агресивне іноземне інвестування. Як вже раніше зазначалося, низка вчених занепокоєні тенденціями впливу на головні вітчизняні галузі іноземного капіталу. Крім того, іноземне інвестування при слабкому регулюванні галузі може завдати несправні збитки, шляхом встановлення контролю інвесторами над галузями, в які були інвестовані певні кошти. Нажаль в нашій країні недостатньо розвинений механізм нагляду та обмеження потенційно ворожого іноземного інвестування.

2. Відсутність конкурентоздатного вітчизняного обладнання для генерації електроенергії з альтернативних джерел. Так шляхом аналізу вітчизняного законодавства необхідно зробити висновки, що Україна робить кроки до стимулювання вітчизняного виробника обладнання з генерації відновлювальної енергії. Про це свідчить встановлена надбавка до «зеленого» тарифу, яку законодавець передбачив для потужностей з генерації відновлювальної енергії, обладнання для яких виготовлено в Україні[124]. Однак у Податковому кодексі України зазначається, що від ввезеного мита звільняється обладнання та матеріали для генерації альтернативної енергії [121]. Таким чином вбачається недостатніми заходи з фінансово-правового стимулювання українських виробників обладнання з генерації відновлювальної енергії, оскільки водночас здійснюється підтримка

іноземного виробника. Якщо розглядати недостатню конкурентоздатність вітчизняного обладнання для генерації електроенергії з альтернативних джерел як загрозу, то можна її розділити на такі блоки:

а) відсутність стимулів для підвищення конкурентоспроможності вітчизняними товаровиробниками, що створюють обладнання для генерації електроенергії з альтернативних джерел;

б) недосконала система оподаткування для вітчизняних товаровиробників, що створюють обладнання для генерації електроенергії з альтернативних джерел;

в) недостатньо ефективні механізми конкурентного збуту виготовленої продукції;

г) відсутність правової захищеності вітчизняних товаровиробників, що створюють обладнання для генерації електроенергії з альтернативних джерел.

3. Некерований вплив за кордон інтелектуальних та трудових ресурсів. Це комплексна проблема, яка стосується не лише галузі альтернативної енергетики. Зазначена загроза проявляється у наступних напрямках:

а) вплив закордон кваліфікованих спеціалістів. У свою чергу ця загроза спричинена наступними факторами:

- відсутність належної заробітної плати;
- відсутність належних умов праці;
- відсутність кваліфікованого кадрового персоналу.

б) вплив за кордон інтелектуальних ресурсів. Розглядаючи дану тему А.І. Денисов вказує такі фактори, що можуть впливати на цю загрозу:

- відсутність належного законодавства, яке захищає інтелектуальну власність суб'єктів, як наприклад у випадку промислового шпіонажу;
- не розвиненість вітчизняних технологій;
- не достатнє стимулювання робітників науково-дослідної сфери;
- нерозвиненість державної інноваційної політики[32, с. 88-100].

4. Дискримінаційні заходи з боку зарубіжних країн. Зазначену загрозу досліджували так вчені як С.В. Васильчак та О.Р. Жидяк[17, с. 24]. З огляду на направленість зазначеної роботи вбачається доцільним погодитись з їх позицією і також визначити наявну загрозу. Вивчаючи цей вид загрози можна виокремити певні його підвиди:

- a) міжнародні санкції (дипломатичні, економічні);
- b) будь-які міжнародні примусові заходи по відношенню до третьої країни;
- c) реторсії;
- d) репресалії;

5. Світові економічні кризи. Галузь альтернативної енергетики покриває не лише відносини з генерації відновлювальної енергії, але ще й створення та виготовлення обладнання для такої генерації. Стосовно світових економічних криз необхідно зазначити, що дана загроза також зачіпає інтереси вітчизняних виробників такого обладнання. Так найбільше вітчизняне підприємство з виготовлення пластин і злитків кремнію ТОВ «Пиллар» зупинило свою роботу через падіння цін на європейському ринку, який був для підприємства основним місцем збуту. Крім того, в схожу ситуацію попало і підприємство «Квазар», яке спеціалізується на виготовленні сонячних модулів та панелей[14, с. 72].

Продовжуючи дану класифікацію можна зазначити, що внутрішні загрози обумовленні діяльністю всередині країни. Зокрема ця діяльність зводиться до хибної (помилкової) політики держави у сфері альтернативної електроенергетики.

Внутрішні загрози для національної безпеки в сфері альтернативної енергетики пов'язані в першу чергу із діяльністю всередині країни органів влади, їх законодавчою політикою, що утворює внутрішній економічний клімат, стабільність чи дисбаланс на внутрішньому ринку та створення умов, стимулюючих та обмежуючих заходів безпосередньо для виробників електроенергії.

У зв'язку із цим вважається можливим класифікувати внутрішні та виокремити такі основні їх види:

- нераціональна економічна політика в галузі енергетики, зокрема альтернативної енергетики;

- нераціональна політика стимулювання ВДЕ;

- нераціональна інвестиційна політика;

- низька інвестиційна активність. Її в свою чергу можна класифікувати також за ознаками належності інвестора до місцевості, таким чином виокремити низьку інвестиційну активність: вітчизняних інвесторів; іноземних інвесторів; інвесторів у певному регіоні; інвесторів певної галузі, інвесторів певного підприємства чи групи підприємств;

- нестабільність у суспільстві. Зазначену загрозу можна розглядати, як продовження попередніх, оскільки «низька інвестиційна активність» як правило виникає через економічні кризи та/або негативну політичну активність, що зменшує рівень інвестування та робить інвестиційний клімат в країні негативним;

- орієнтованість інвесторів на швидке отримання прибутку. Так за повідомленням веб-сайту Міністерства енергетики та захисту довкілля України, Україна із введення системи аукціонів націлена на співпрацю із інвесторами, що впроваджують довгострокове інвестування [109]. Тобто держава офіційно не підтримує потенційних інвесторів в їх бажанні отримання швидкого та короткострокового прибутку в розглядуваній галузі;

- загрози в бюджетній сфері. На даний час стимулюючі засоби для розвитку ВДЕ мають значну питому вагу у державному бюджеті. Так через існування одних стимулюючих засобів (наприклад, «зеленого» тарифу) з державного бюджету йдуть витрати на великий стимулюючий тариф, а з іншими засобами встановлені пільгові податкові режими через існування яких до бюджетів не доходить певна частина коштів у вигляді податків.

- низька конкурентоспроможність галузі. Низький технологічний рівень більшості підгалузей альтернативної енергетики, високі витрати

виробництва, низька якість продукції призводять до низької конкурентоспроможності галузі альтернативної енергетики в Україні;

- недоцільна втрата значної кількості науково-технічного потенціалу.

Слід зазначити про існування проблем зі недостатньою інноваційною діяльністю вітчизняних вчених та наукових установ та незначні позиції на важливих напрямках науково-технічного прогресу зі створення та впровадження інноваційних технологій в галузі альтернативної енергетики;

- енергетична криза. На фоні енергетичної кризи уряд намагається прискореними темпами запровадити нову технологію із генерації електроенергії, а саме галузь відновлювальної енергетики, однак впровадження зазначених технологій передбачає не лише вкладення великих коштів але також вимагає певного часу для переобладнання енергетичного сектору, звикання населення та виробників енергії та проникнення загальної ідеї перспективності зазначених проектів;

- недосконалість національного законодавства.

Необхідно зазначити, що кількісний склад внутрішніх загроз значно переважає над зовнішніми загрозами національній безпеці в сфері альтернативної енергетики, однак ступінь посилення небезпеки зовнішніх загроз в порівнянні із внутрішніми наразі все ж таки переважає. Розгляд панування одного типу загроз над іншим в даному випадку вбачається недоречним, оскільки всі загрози не є рівнозначними. Так у різний момент часу при розгляді за різними критеріями можна вбачати різний вплив тієї чи іншої загрози на стан безпеки нашої держави.

У якості прикладу, вплив такої загрози, як агресивне іноземне інвестування може мати глобальний вплив на фінансову систему України та привести до непоправних результатів, що можуть мати фатальний наслідок для всієї економіки країни, при чому досить складно протидіяти такій загрозі. Однак слідкуючи за такими внутрішніми загрозами, як неефективне використання моделі «зеленого» тарифу, неефективна законодавча політика в сфері зеленої енергетики, які також істотно впливають на загальний

економічний стан країни та можуть мати в своїй сукупності не менш знищувальні наслідки, можна зменшити рівень потенційних загроз та прогнозувати їх подальшу поведінку, що робить внутрішні загрози більш передбачуваними та контрольованими.

Отже, враховуючи динамічний вплив деяких загроз на національну безпеку в сфері альтернативної енергетики, неможливо виокремлювати певні загрози як такі, що становлять більшу чи меншу небезпеку для національної енергетичної безпеки в сфері альтернативної енергетики.

У свою чергу О.А. Пугач, зазначає, про відносну рівновагу внутрішніх та зовнішніх загроз, та зазначає, необхідним є розгляд зазначених загроз в комплексі [160, с. 213].

Враховуючи відсутність одностайного підходу до можливості класифікації загроз за рівнем небезпеки, їх комплексний характер та динамічність змін рівня небезпеки вважається недоцільним поділяти їх за цим критерієм.

У роботі Н. Матвійчук зазначається про недоцільність класифікації загроз за такими ознаками, як зовнішні та внутрішні загрози. Недоцільність такої класифікації, пояснює автор, зводяться до того, що з подальшою індустріалізацією поступово стираються межі між тими процесами, що існують всередині країни та тими, що відбуваються ззовні. Також дослідник називає більш діючою класифікацією, ту яка ґрунтується на поділі загроз за сферами їх виникнення або за сферами, в яких дані загрози проявляються [93, с.119].

Враховуючи той факт, що на даний момент часу є можливим встановити джерело походження більшості загроз, пропонується залишити класифікацію за цим критерієм. В подальшому ж, якщо джерело походження стане неможливо встановити, можливим є створення третьої групи загроз національній безпеці у сфері альтернативної енергетики – змішаних загроз.

За сферами в яких вони проявляються, можна виокремити такі групи загроз національній безпеці у сфері альтернативної енергетики:

1. Економічні. Визначення кожного із явищ можна надати шляхом встановлення головних його характеристик. У зв'язку із цим необхідно зазначити, що за економічним критерієм у врахуванні загроз національної безпеки в сфері альтернативної енергетики притаманні такі ознаки, як: умови, що створюють небезпеку; наявна загроза повинна впливати на національну безпеку в сфері альтернативної енергетики; характер даної загрози повинен бути суто економічним, тобто опиратись на діяльність між господарюючими суб'єктами з приводу розподілу, продажу та обміну альтернативним енергетичним ресурсом. Таким чином за даним критерієм можна виокремити наступні основні загрози:

- дефіцит інвестицій для розвитку галузі. Розвиток галузі потребує значної кількості нового капіталу, вкладеного у вигляді інвестицій, для встановлення нових потужностей, оптимізації та поточного функціонування вже створених. У свою чергу наука виокремлює такі види дефіциту інвестицій:

а) дефіцит зовнішніх інвестицій, що надаються міжнародними організаціями;

б) дефіцит зовнішніх приватних інвестицій;

с) дефіцит внутрішніх приватних інвестицій;

д) дефіцит внутрішніх інвестицій, що надаються державою;

е) дефіцит внутрішніх інвестицій, що надаються фондами та організаціями;

- незбалансованість виробництва та споживання альтернативної енергії. Яскравим прикладом зазначеної загрози є ситуація, яка склалася на балансуєчому ринку. Обмеженість енергоакумулюючих та маневруючих потужностей для запобігання розбалансування ринку за умови типових для ВДЕ небалансів потре додаткових капіталовкладень, що може створювати певні складності для обмеженого державного бюджету [60]. У зв'язку із наведеним вбачається доцільним розділити зазначену загрозу на підзагрози, використовуючи більш предметний критерій, за яким ми зможемо більш

конкретизувати незбалансованість виробництва та споживання альтернативної енергії, таким чином пропонується виокремити:

а) загрози пов'язані з нагальною потребою у енергоакумуючих потужностях;

б) загрози пов'язані з нагальною потребою у маневруючому обладнанні;

- відсутність обов'язкового страхування ризиків, які можуть вплинути на виробника відновлювальної енергетики;

- висока вартість позикового капіталу. Ця загроза зумовлюється занадто високими відсотками, які надаються банками для початку впровадження діяльності із генерації відновлювальної енергетики. Розмір відсотків можна простежити, шляхом застосування методу порівняння, який необхідно застосувати відносно кредитної політики в інших європейських державах, котрі займають лідерські позиції в генерації ВДЕ. Використовуючи цей метод також можна дійти висновку про збільшені відсоткові ставки на «зелений» кредит в Україні в порівнянні із Німеччиною та Данією приблизно у десять разів[50, с. 10-12].

- високі ціни на відновлювальну енергію. Високі ціни обумовлені капіталовитратністю при будівництві генеруючих потужностей. Велика коштовність обладнання з генерації відновлювальної енергії передбачає високі, порівняно з атомною енергією, відпускні ціни. Необхідно навести для прикладу тарифне порівняння, яке не одноразово зазначалось, «зелений» тариф був прив'язаний до євро та на даний час становив 12-15 центів за кіловат/годину, у свою чергу вартість атомної енергії складає лише 1,8 євроцентів [85]. Саме це було однією з причин прийняття законодавцем ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії», де розмір «зеленого» тарифу було зменшено. Розглядаючи цю загрозу ретельніше потрібно зазначити такі її причини, як: висока вартість

обладнання; висока вартість досліджень, щодо можливості та доцільності розміщення на певній місцевості альтернативних енергетичних об'єктів;

- «зелений» тариф. Зазначений тариф в розрізі загроз розглядається як загроза для економічної цілісності та фінансової незалежності, адже в Україні самий високий стимулюючий тариф в Європі, від використання якого вже відмовились більшість країн, котрі значно випереджують Україну в рівні розвитку зеленої енергетики;

- відсутність динамічного розвитку сфери альтернативної енергетики. Для країни та енергобезпеки альтернативна енергетика в такому вигляді, як вона існує на сьогодні передбачає реальну загрозу. Користуючись прикладом Німеччини, можна вивести середній кошторис за допомогою якого можна опанувати дану галузь та привести до відповідності із державними програмами та міжнародними угодами. Так на даний час Німеччина вже витратила на введення цього нового виду енергоспоживання близько 550 млрд. Євро [85]. Так для порівняння, відповідно до Державного бюджету України на 2019 рік, видатки державного бюджету всього складають 1 005 767 548,6 грн. [133], що є лише невеликою частиною на фоні загальних витрат, які передбачено зробити для переходу на енергетику, яка заснована на альтернативних джерелах. Таким чином, для України ця сума є дуже великою, особливо, якщо дивитись на швидкі темпи, які поставив перед собою уряд та зазначив їх у Енергетичній стратегії України на період до 2035 року [40]. Тому для виконання завдань, які поставлено урядом. Необхідним є динамічний розвиток даної галузі. Водночас стагнація призведе до існування витратної та неефективної системи генерації енергії.

2. Екологічно-кліматичні. Зазначену категорію також можна означити, як природні загрози, адже в попередніх розділах встановлено, що на стадії функціонування альтернативні джерела енергії, більшість з них майже не наносять шкоду навколишньому середовищу. Таким чином у дослідженні зроблена спроба класифікувати ті чинники, що навпаки, можуть завдати шкоду екології. В даній класифікації згадані також ті обставини, джерелом

походження яких є природне середовище, та які завдають шкоду ефективному функціонуванню суб'єктам, що генерують енергію з ВДЕ:

- відсутність сприятливих природних умов. Необхідно зазначити, що використання ВДЕ цілком залежить від погодних умов, так відсутність сонячної погоди або брак вітру, посушлива погода – все це може сильно впливати на генеруючі потужності та кількість згенерованих кв/г. Також довгострокова маловодність завдасть великих збитків виробникам енергії з гідро- чи приливних електростанцій та нанесе значну шкоду загальній енергетичній безпеці держави;

- стихійні лиха. Так С.В. Васильчак, О.Р. Жидяк у своїй класифікації загроз, ставлять на перше місце, саме екологічні лиха [17, с. 167], адже зазначені явища можуть спричинити значні збитки володільцям об'єктів з вироблення альтернативної енергії. Наприклад, град може спричинити збитки в галузі сонячної енергетики, повені спричиняють збитки у гідроенергетиці, так як перенавантаження також шкідливе для техніки, що використовується для генерації енергії;

- екологічні. Екологічні загрози прямо становлять загрозу екології в нашій державі. Прикладом таких загроз є зниження родючості земель, що були передані під розміщення сонячних електростанцій.

3. Політичні. Політичні загрози це одні із найбільш пріоритетних з поміж інших, оскільки потребують лише певної політичної волі для свого вирішення. Так О. Кравчук зазначає визначальну роль державної політики серед інших галузей, оскільки вона є первинною, на її основі будуються всі інші правовідносини. Вона забезпечує рівень та правила побудови соціально-економічного, екологічного та енергетичного розвитку країни, її управління та рівень підтримання взаємовідносин з іншими країнами. Автор визначаючи поняття політичних загроз робить акцент на негативному впливі явищ та процесів на всі можливі ланки державного управління та руйнацію всіх можливих прав людини, які гарантує держава [75, с. 85-87]. В свою чергу неефективно проведена політика в галузі альтернативної енергетики не лише

зробить неможливим її належний розвиток, але й завдасть шкоди іншим сферам державної політики. Розглядаючи сферу державної політики в альтернативній енергетиці можна виокремити такі основні загрози національній безпеці в сфері альтернативної енергетики, як:

- зовнішньополітичні загрози. Зовнішньополітичні загрози визначаються рівнем діяльності держави на міжнародній арені, тобто здатністю уряду до налагодження сприятливих зав'язків з іншими країнами світу, міжнародними громадськими, регіональними, приватними та загальносвітовими організаціями. Також так загрози можуть бути результатом агресивних чи ворожих дій інших суб'єктів (країн, організацій). В якості прикладу можна навести ситуацію в сфері альтернативної енергетики, що склалася з австрійською компанією ActiveSolar. На фоні негативних політичних обставин та конфлікту у 2013-2014 роках, вона втратила 407 мегаватів потужностей у зв'язку із анексією Криму Російською Федерацією[14, с. 71-72], що в свою чергу позначилось на загальному інвестиційному кліматі;

- внутрішньополітичні загрози. Цей вид загроз утворюється як правило неефективною політикою чи реалізацією політики державними установами через певні внутрішньополітичні причини.;

- відсутність інститутів здатних ефективно контролювати та здійснювати державну політику на локальному рівні у сфері альтернативної енергетики. Так необхідно вказати на відсутність політичних механізмів для забезпечення національної безпеки в сфері альтернативної енергетики. На даний момент в Україні відсутня цілісна законодавча база яка б регулювала питання державної політики в сфері національної безпеки альтернативної енергетики. Державна політика в цій сфері складається зі стратегій та державних програм, які зводяться до певного прогнозування майбутньої діяльності, засобів для забезпечення результативності дані програми та стратегії майже не містять.

Підсумовуючи викладену категорію поділу загроз національній безпеці в сфері альтернативної енергетики за сферами їх існування, можна констатувати наявність різноплановості таких загроз.

Також існує можливість класифікувати загрози національній безпеці в сфері альтернативної енергетики за ступенем ймовірності виникнення таких загроз. Пропонується поділити загрози національній безпеці в сфері альтернативної енергетики на реальні та потенційні. Зазначена класифікація означена багатьма авторами та її сутність виходить із критеріїв існування певної небезпеки або можливості її існування. Критерії для даної систематизації поділяються за ступенем ймовірності: велика ймовірність настання, ймовірне настання, існування загрози:

1. Реальні загрози. Для віднесення до цього виду загроз, така загроза має вже існувати у певний момент часу. Таким чином пропонується виокремити наступні загрози: «зелений» тариф; відсутність належного кредитування альтернативної енергетики; відсутність обов'язкового страхування ризиків, які зазнають виробники при створенні та подальшому функціонуванні генеруючих комплексів, та виробництві відновлювальної енергетики; відсутність належного та достатнього законодавчого регулювання діяльності з альтернативної енергетики; необхідно зазначити, Н. Матвійчук виокремлює також загрозу із відсутності якісної системи управління альтернативними енергоресурсами, яку пропонується також класифікувати, як реальну загрозу [93, с. 123].

2. Потенційні загрози. Для цієї категорії загроз характерним є існування ймовірності їх настання. Також необхідно зазначити, що в розрізі розгляду теми дослідження, а саме – фінансово-правового забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики, можна говорити про високу ймовірність настання майже всіх загроз, що були вказані у минулих класифікаціях, у зв'язку із чим не обов'язково зазначати всі можливі загрози, для практичності в написанні дослідження. До потенційних загроз пропонується віднести лише загрози з великим ступенем настання: загроза

агресивного іноземного інвестування галузі альтернативної енергетики; стихійні лиха; загроза недостатнього інвестування тощо. Останню загрозу можливо віднести до потенційних у зв'язку із незначними шансами її настання. Крім того, у випадку її настання необхідно зробити виправлення у формулюванні, оскільки буде лише відставання від темпів намічених у енергетичній стратегії України на період до 2035 року. Крім того, в даній класифікації також містяться загрози що несуть значну небезпеку державній економіці в цілому та галузі альтернативної енергетики, однак вони позначаються як лише ймовірні у настанні.

Також можливою є класифікація за ступенем тяжкості наслідків загрози. Такі загрози можна поділити на особливо небезпечні, небезпечні, та загрози із рівнем мінімальних наслідків. Розглядаючи дану класифікацію, на нашу думку, необхідно виходити із певних показників або об'єктів на яких повинні позначатись зазначені наслідки. Так у дослідженні ми будемо виходити із впливу наведених наслідків на економічну, фінансову, політичну та енергетичну сфери, при цьому свідомо убираючи екологічну, оскільки альтернативні джерела енергії не несуть великої небезпеки для екологічної безпеки, а у разі включення цього критерію – всі наведені загрози були б із задалегідь мінімальними наслідками. Таким чином, розглянемо наступні загрози:

1. Особливо небезпечні загрози. Радіус ураження має бути направлений не на одну сферу життєдіяльності держави чи суспільства та час прогнозованого усунення наслідків повинен бути істотним. Сюди пропонується віднести наступні загрози:

- неефективне використання моделі «зеленого тарифу». Як вже було зазначено вище, це обтяжливий тариф для економіки України, наслідки використання якого є непередбачуваними завдяки безперервному зростанню технічного рівня обладнання виробників, які встановлюють генеруючі потужності та відповідно для підтримки яких встановлено цю стимулюючу виплату. Дія «зеленого» тарифу (як і наслідки неефективного використання

моделі) розповсюджується на фінансову, бюджетну, енергетичну, політичну та інші сфери;

- агресивне іноземне інвестування. Про зазначену загрозу вже було зазначено раніше. Поки що говорити про її існування наразі не можна, однак потенційно вона становить значну небезпеку національній безпеці в цілому. Ступінь настання даної загрози вважається лише можливим, однак розмір іноземних вкладів в головні стратегічні галузі України є значним, у зв'язку із чим ризик втрати контролю над такими ключовими галузями також є великим. У зв'язку із тим, що сфера альтернативної енергетики в перспективі може стати основним джерелом для забезпечення країни енергією, а електрична енергія – це одна із ключових сфер розвитку та життєдіяльності суспільства, то вважаємо цю загрозу такою, що може завдати вкрай негативні наслідки для всіх сфер державного розвитку;

- нераціональна політика держави, яка направлена на запровадження реалізації альтернативного енергетичного ресурсу. Дану загрозу ми розцінюємо, як особливо небезпечну, адже нераціональна політика може призвести до знищення або занепаду альтернативної енергетики як галузі. Оскільки від політичного курсу державних установ залежить рівень розвитку відновлювальної енергетики та загальний рівень можливості настання, подолання чи нейтралізації більшості інших загроз національній безпеці у сфері альтернативної енергетики, то вкрай важливим є виокремлення нераціональної політики держави, яка направлена на запровадження реалізації альтернативного енергетичного ресурсу як окремої особливо небезпечної загрози;

- недосконале національне законодавство, яке регулює правовідносини в сфері функціонування комплексу альтернативної енергетики. Так співвідношення законодавчого регулювання та державної політики на нашу думку проявляється, як причина та наслідок. Тобто важливість ефективного та далекоглядного законодавчого регулювання також необхідно ставити на перше місце.

2. Небезпечні загрози. Зазначена категорія проявляється найбільшою кількістю загроз, що згруповані враховуючи існування значної небезпеки для сфери альтернативної енергетики як окремої галузі національної економіки, що говорить про вплив більшості загроз в значній мірі на здоровий клімат в сфері альтернативної енергетики. До цієї групи пропонується віднести такі загрози:

- низька конкурентоздатність продукції вітчизняних виробників обладнання для генерації відновлювальної енергетики;
- світові економічні кризи;
- незбалансованість генерації та споживання альтернативної енергії;
- відсутність обов'язкового страхування ризиків;
- відсутність пільгового кредитування з низькими відсотками для суб'єктів генерації енергії з використанням ВДЕ.

3. Загрози із мінімальним рівнем наслідків. Цей вид загроз характеризується відносно невеликою небезпекою наслідків їх настання для галузі альтернативної енергетики. Ця категорія характеризується слабким впливом на зовнішні відносини, слабким позначенням наслідків певних загроз на сферах життєдіяльності держави та можливим подоланням цих загроз навіть без особливих зусиль зі сторони держави. У окремих випадках для подолання таких загроз потрібен лише час для їх самоліквідації. Так пропонується виокремити такі загрози із мінімальним рівнем наслідків:

- низька інвестиційна активність. Зазначена загроза лише знижує темп розвитку альтернативної енергетики в Україні та не впливає на загальну цілісність та незалежність, як держави, так і альтернативної енергетики як галузі. Однак низька інвестиційна активність загрожує виконанню стратегічних планів України, зокрема тих, що містяться в енергетичній стратегії України до 2035 року [40];
- слабе інформаційне забезпечення привабливості та економічної доцільності інвестування у відновлювальну енергетику. Ця загроза також не несе загрози галузі в цілому, а лише знижує обсяги інвестування;

- нерозвиненість механізму підтримки обміну досвідом використання об'єктів з генерації відновлювальної енергетики. Ця загроза знижує ефективність використання окремих об'єктів з генерації енергії з альтернативних джерел, однак при цьому прямо не загрожує існуванню галузі альтернативної енергетики;

- високі ціни на обладнання. Зазначену загрозу необхідно розглядати, як таку, що здатна самоліквідуватись, оскільки з кожним роком ціни на обладнання, потрібне для генерації енергії з альтернативних джерел знижуються. Один із таких поштовхів на динамічне зниження ціни було завдано китайським ринком, після того, як вони стали експортувати відносно дешеве обладнання. Крім того, необхідно мати на увазі технічний прогрес, який постійно рухається та винаходяться більш дешеві заміники більш дорогим матеріалам. Однак важливо наголосити, що хоча ця загроза і стає менш актуальною із часом, однак все одно держава має покладати зусилля для ліквідації такої загрози національній безпеці у сфері альтернативної енергетики.

Подібну класифікацію пропонує також Т.Ю. Феофілова. Однак вона поділяє загрози за рівнем збитків, які певна загроза може завдати при відсутності дій щодо її ліквідування, що співвідноситься із запропонованою вище класифікацією. У такому випадку вона поділяє загрози на: 1. Загрози із неістотними збитками; 2. Загрози із збитками, що мають істотне значення; 3. Загрози, які стали наслідками істотних збитків [188, с.105-106]. Зазначена класифікація є умовною, адже істотність збитків важко прогнозувати спираючись лише на їх прогнозований радіус ураження певних сфер життєдіяльності держави. Крім того, враховуючи той факт, що альтернативна енергетика в Україні знаходиться у процесі розвитку – відсутня можливість посылатись на певні ситуації, які вже відбулись, для проведення потенційного підрахунку завданих збитків національній безпеці в сфері альтернативної енергетики внаслідок існування чи активізації таких загроз.

Відповідно до праці А. Т. Мармози по наведеній класифікації можна говорити про загальні ознаки всіх загроз, тобто групування за певними ключовими класифікаціями, котрі групуються за певними класифікаційними критеріями. Таким чином, при подальшій науковій діяльності, а саме пошуку шляхів подолання тих чи інших загроз, можна посилатись на той чи інший класифікаційний критерій, підбираючи при цьому засоби для подолання, котрі є можливими для застосування не локально, а з оглядом на цілі груп загроз. При застосуванні такого підходу можна вести мову про ліквідацію певних явищ саме на основі ознак, на які були направлені класифікаційні критерії[91].

Можливим є групування загроз національній безпеці у сфері альтернативної енергетики у рамках ще однієї класифікації, сутність якої виходить із рівня впливу держави на ту чи іншу загрозу. За можливістю впливу державою на джерело загрози, їх можна поділити на:

1. Керовані загрози. Вони позначаються мірою їх регулювання державою через закони, стратегії та плани. Таким чином, шляхом аналізу чинного законодавства можна встановити ті загрози, які держава встановила та працює над подоланням чи ліквідацією. У цій групі пропонується виокремити наступні загрози:

- «зелений» тариф. Держава визначає певні слабкі сторони використання моделі вказаного тарифу. Після реформування енергетичного ринку України, а саме після прийняття Закону України «Про ринок електричної енергії», держава стала на шлях зміни стимулюючої моделі для ряду підприємств. Наслідком цих змін стало впровадження аукціонів та квотування. Також неможливо не відзначити прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії» яким держава знизила «зелений» тариф [129];

- неналежне пільгове кредитування альтернативної енергетики. Так уряд спільно із Європейським Банком Реконструкції та Розвитку та іншими

європейськими та міжнародними фінансовими установами розвивають пільгове кредитування в Україні. Слід зазначити, що ряд вітчизняних банків також беруть участь у цій програмі [159]. Однак для ефективного розвитку даної галузі відсотки є занадто високими в порівнянні із іншими європейськими країнами, в яких також надаються подібні кредити;

- слабе інноваційне стимулювання в галуззі альтернативної енергетики. У багатьох країнах світу ефективно діють спеціальні програми по наданню грантів та створенню систем стимулювання, які заохочують на створення та покращення комплексів, що виробляють енергії за допомогою ВДЕ. Однак потрібно констатувати, що на локальному рівні Україна майже не надає стимулюючих засобів для, як заохочення створення інноваційних проектів в галуззі альтернативної енергетики.

2. Некеровані загрози. Щодо цього виду загроз, слід констатувати відсутність державної можливості впливу на їх розвиток та подолання, або такі можливості є слабкими та неповними. Пропонується надати приблизний перелік тих загроз, на які держава або не має можливості вплинути або має скорочені, усічені можливості впливу на ту чи іншу загрозу:

- економічні кризи. На жаль нашу державу також зачіпають світові кризи., Значно від них потерпають суб'єкти в сфері альтернативної енергетики – вітчизняні суб'єкти підприємницької діяльності, які створюють обладнання та його комплектуючі, мають справи із іноземними ринками збути, у зв'язку із чим світові кризи значно відображаються на таких виробниках [14, с. 72];

- екологічні або природні загрози. Ці загрози виокремлюються в окрему групу, яка включає такі природні загрози, які можуть нашкодити нормальному функціонуванню національного комплексу з генерації відновлювальної енергії. В якості прикладу можна скористатися геліоенергетикою. Так для неї несуть пряму загрозу такі природні лиха та аномальні природні явища, як: град, який може розбити коштовне

обладнання, а саме сонячні панелі; дощі, які супроводжуються хмарною погодою та заважають генерації встановленого обсягу електроенергії тощо.

І.В. Манжук у своїй роботі говорить про такий критерій для класифікацій, як тривалість загроз [89, с. 48], тобто встановлення суб'єктивних часових проміжків між настанням загрози та закінченням дії її негативних наслідків. Можна виокремити такі загрози:

- короточасні або раптові – до них можна віднести природні загрози, викликані надзвичайними природними умовами;

- тимчасові або періодичні. До зазначеної класифікації, на наш погляд, підходять, зокрема, загрози, які викликані недосконалою політикою з регулювання альтернативної енергетики та недосконалість законодавчої бази, які є періодичними та залежними від таких факторів, як законотворчість та загальний політичний курс країни у окремій галузі;

- постійні загрози. Прикладом є агресивне іноземне інвестування. зазначений вид загроз необхідно віднести саме до постійних, адже інвестування з інших країн здійснюється постійно та є одним з базисів забезпечення невинного розвитку галузі альтернативної енергетики. Для усунення зазначеної загрози необхідним є певний час та структурована політична, законодавча та інвестиційна політика.

Також можливо запропонувати класифікацію, що представлена зарубіжними вченими, яка заснована за критеріями причини виникнення загрози. Вона поділяє загрози на:

- 1) загрози, які є наслідком діяльності людини (група політичних загроз та економічних загроз);

- 2) загрози, пов'язані із недоліками в технологіях (здебільшого пов'язані із слабкою інноваційною та технічною стороною альтернативних технологій);

- 3) загрози, утворені умовами генерації енергії (загрози, які виходять із місцевості на якій розташовані об'єкти з генерації альтернативної енергії);

4) загрози, які виникають через природні умови (загрози, причиною яких є природні катаклізми та надзвичайні ситуації природного характеру) [200, с. 15].

Виходячи із наведеного дослідження, всі загрози, які були розподілені за різними критеріями так чи інакше впливають на національну безпеку в сфері альтернативної енергетики. Всі зазначені загрози необхідно досліджувати, та навіть якщо держава не може безпосередньо вплинути на ту чи іншу загрозу, вона завжди зможе побудувати необхідний рівень та умови державної політики та законодавчої бази, яка зможе в перспективі здолати цю загрозу або створити необхідний бар'єр, який буде здатний зменшити вплив цієї загрози та мінімізувати її наслідки.

Як було визначено та виділено прикладами у дослідженні, найбільшу загрозу національній безпеці в сфері альтернативної енергетики в Україні завдають такі загрози, як нераціональна державна політика в сфері альтернативної енергетики та неефективне законодавче регулювання цієї сфери. Зазначені загрози доповнюють одна одну, однак без системного регулювання та впровадження системи ефективних фінансово-правових засобів, які будуть виражені на законодавчому рівні, не можливо ефективно подолати існуючі загрози національній безпеці в сфері альтернативної енергетики.

Вбачається нагальна необхідність законодавчого закріплення системи класифікації загроз національній безпеці в сфері альтернативної енергетики на рівні закону. Введення розгалуженої класифікації на законодавчому рівні стане базисом для подальшої розробці на цій основі системи фінансово-правових засобів подолання та нейтралізації цих загроз. Шляхом аналізу наведеної класифікації можна виокремити ряд ознак, які притаманні окремим загрозам та на які є сенс звернути увагу при розробці стратегії їх подолання. Це дозволить встановити в законодавстві дієвий механізм, який би сприяв ефективному функціонуванню галузі альтернативної енергетики та

розробити короткострокові та довгострокові заходи протидії відповідним загрозам.

Висновки до розділу 2

Визначено національну безпеку у сфері альтернативної енергетики як складову частину енергетичної та економічної безпеки держави. Визначено загрози енергетичній безпеці як певні тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів в галузі електроенергетики, а саме в забезпеченні населення електроенергією.

Виявлено наступні основні загрози національній безпеці у сфері альтернативної енергетики за ознакою безперебійності енергопостачання: імпортозалежність, соціально-політичні конфлікти, дискримінаційні заходи з боку зарубіжних країн.

За ознакою якості енергоресурсів та економічної або фінансової доцільності виокремлено наступні основні загрози національній безпеці у сфері альтернативної енергетики: неефективне використання паливних та матеріальних ресурсів, надмірно високі ціни на паливні та матеріальні ресурси, помилки та неефективна реалізація економічної політики держави, недосконала правова база.

Аргументовано існування таких загроз національній безпеці у сфері альтернативної енергетики як екологічна загроза та недоцільне використання земельних ресурсів.

У економічній та фінансовій сфері виокремлено такі основні загрози національній альтернативній енергетиці: фінансові ризики, нестабільна державна політика, неефективне використання моделі «зеленого» тарифу, агресивне іноземне інвестування, недостатньо ефективне законодавче регулювання інвестиційної діяльності, загрози пов'язані з кредитуванням

відновлювальної енергетики, відсутність обов'язкового страхування ризиків у сфері альтернативної енергетики; недосконала правова база.

Аргументована необхідність поділу загроз національній безпеці у сфері альтернативної енергетики залежно від джерела походження на зовнішні та внутрішні. Наголошено на важливості розгляду такого виду загроз національній безпеці у сфері альтернативної енергетики як змішані, що не мають чіткого джерела походження. До зовнішніх загроз національній безпеці в сфері альтернативної енергетики віднесено: агресивне іноземне інвестування, відсутність конкурентоздатного вітчизняного обладнання для генерації електроенергії з альтернативних джерел, некерований вплив за кордон інтелектуальних та трудових ресурсів, дискримінаційні заходи з боку зарубіжних країн, світові економічні кризи.

За сферами в яких вони проявляються, зроблено поділ загроз національній безпеці у сфері альтернативної енергетики на такі групи: економічні, екологічно-кліматичні, політичні.

Запропоновано класифікацію загроз національній безпеці в сфері альтернативної енергетики в залежності від ступеня ймовірності виникнення та поділ загроз на реальні та потенційні.

За ступенем тяжкості наслідків загрози виокремлено такі загрози національній безпеці в сфері альтернативної енергетики: особливо небезпечні, небезпечні, загрози із мінімальним рівнем наслідків.

В залежності від рівня впливу держави на ту чи іншу загрозу, виокремлено такі загрози національній безпеці в сфері альтернативної енергетики: керовані та некеровані.

Основні загрози національній безпеці у сфері альтернативної енергетики було віднесено до відповідних груп по наданих автором класифікаціях.

Обґрунтовано необхідність законодавчого закріплення системи класифікації загроз національній безпеці в сфері альтернативної енергетики на рівні закону.

РОЗДІЛ III.

ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

3.1 Фінансово-правові засоби подолання та нейтралізації загроз у сфері забезпечення енергетичної безпеки в сфері альтернативної енергетики України.

Проблема національної енергетичної безпеки стає гострішою з кожним роком. Одним із засобів для подолання загроз у сфері енергетичної безпеки є широке впровадження альтернативної енергетики.

У вересні 2010 року був підписаний Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного співтовариства, який у подальшому ратифікований Законом України «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства» від 15 грудня 2010 р. Згідно із зазначеним Законом з 1 лютого 2011 р. Україна стала повноправним членом Енергетичного Співтовариства [153].

У жовтні 2012 року ухвалено Рішення Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства D/2012/04/MC-EnC «Про впровадження Директиви 2009/28/EC і внесення змін до Статті 20 Договору про заснування Енергетичного Співтовариства» [144].

Директивою 2009/28/EC, передбачено, що до 2020 року частка використання відновлюваних джерел енергії в країнах-членах ЄС повинна бути 20% від загального об'єму енергопостачання [204]. Проте, процес виробництва «зеленої» енергії є доволі складним, а проекти у сфері альтернативної енергетики потребують значних капіталовкладень та докорінного реформування існуючого ринку електричної енергії.

Однак, таке докорінне реформування енергетичного ринку та впровадження зазначених технологій з генерації відновлювальної енергії

вимагають значних інвестицій (розмір інвестування приблизно можна підрахувати, шляхом використання такої формули: встановлення 1 МВт потужності сонячної електростанції складає 3 млн. євро. За даними Державної служби статистики України, загальне споживання первинної енергії, станом на 2017 рік, дорівнюється 89 625 МВт) [41]; відповідної законодавчої бази; належного інформування населення про доцільність цього реформування. Таким чином реалізація таких масштабних енергетичних проектів, як перетворення енергетичного ринку України із споживанням первинних, викопних ресурсів на ринок із споживанням відновлювальної енергії, може реалізовуватися лише при підтримці держави [175, с. 200].

Розглядаючи в даному дослідженні інші загрози виникає потреба для запровадження нових підходів до розроблення і запровадження механізмів забезпечення реалізації державної політики у сфері альтернативної електроенергетики.

У підручнику «Фінанси» за редакцією С.І. Юрія, В.М. Федосова зазначено, що забезпечення фінансової безпеки держави базується на механізмі, який є системою організаційних та інституційно-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз для фінансової безпеки держави [190].

У попередніх розділах було розглянуто певні загрози, які можуть вплинути на нормальне функціонування та плановий розвиток енергетичного ринку, що передбачений національною стратегією України, а також енергетичної галузі в цілому. Таким чином, розглядаючи фінансово-правові засоби подолання загроз в сфері альтернативної енергетики вважаємо за необхідне зупинитись переважно на фінансовій спрямованості загроз, які загрожують національній безпеці в сфері альтернативної енергетики. Так ми можемо окреслити певні напрямки можливого застосування фінансово-правових засобів, за допомогою яких стане можливим подолати та/або стримати вже наведені загрози.

Так як в літературі відсутні визначення терміну «фінансової безпеки держави в сфері альтернативної електроенергетики». Пропонується діяти з використанням методу аналогії, у зв'язку із чим зазначити, що забезпечення фінансової безпеки держави в сфері альтернативної електроенергетики базується на механізмі забезпечення безпеки в розглядуваній галузі, яка складається з системи організаційних та інституційно-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз.

Так досліджуючи вказані загрози потрібно їх розглядати саме із позиції пошуку кращих можливостей для попередження, нейтралізації та/або ліквідації наведених загроз національній безпеці у сфері альтернативної енергетики. Так для комплексного подолання встановлених загроз національній безпеці у сфері альтернативної енергетики потрібно не лише наводити фінансово-правові засоби для подолання конкретно встановлених загроз, а встановлювати більш загальні за своєю природою фінансово-правових засобів, які є комплексними та направленими для подолання широкого спектру загроз та забезпечення національної політики у сфері альтернативної енергетики.

Так розглядаючи тему загроз національній безпеці в сфері альтернативної енергетики необхідно мати на увазі складний процес прямого фінансування інфраструктури у цій сфері. Для його реалізації держава створює певний фінансовий механізм, за допомогою якого здійснюється державне регулювання окремими галузями, що мінімізує її витрати з бюджету, створює сприятливі умови для розвитку та забезпечує виконання зобов'язань державою.

Л. Лазебник полягає, що фінансовий механізм – це комплекс дій органів управління, які діють шляхом застосування фінансових інструментів, важелів, стимулів, санкцій, методичних засобів та техніки фінансового планування, організації, регулювання та контролю [84, с. 61].

С.Д. Білоцький використовує категорію «політичні заходи стимулювання» в галузі альтернативної енергетики. Він виокремлює: фіскальні стимули; регуляторні стимули; механізми державного фінансування. В свою чергу регуляторними є заходи, що включають пільгові тарифи, квоти, пріоритетний доступ до мережі, будівельні правила та норми, вимоги до частки ВДЕ. До фіскальних стимулів відносить податкову політику, прямі державні виплати (знижка, позика). Державне фінансування включає такі засоби, як кредитування та гарантування (подібно до відносин пов'язаних з «зеленим» тарифом) [2, с. 13-14] .

Розглядаючи джерела інвестиційної діяльності, які впливають на нормальний розвиток альтернативної енергетики, необхідно зазначити, що фінансове забезпечення діяльності суб'єктів, які генерують відновлювальну енергію, здійснюється з наступних джерел: фінансування особою, яка займається діяльністю з генерації відновлювальної енергетики; державна підтримка із коштів державного, місцевого бюджетів; кредитних коштів вітчизняного та закордонного походження; інвестування, яке можна поділити на зовнішнє, внутрішнє та змішане.

У свою чергу державна підтримка зводиться до надання певних стимулюючих засобів. О.П. Кириленко під економічними (фінансовими) стимулами розуміє, певні заохочення зацікавлених суб'єктів господарювання, які надаються з метою досягнення певних фінансових результатів. До них належать заохочувальні фонди, які утворюються з прибутку, бюджетне фінансування ефективних напрямів розвитку господарюючих суб'єктів (в тому числі дотації підприємствам, діяльність яких має важливе значення для економіки) та інше [61].

У свою чергу С. Батіщева розглядає фінансовий стимул як певну дію та зазначає, що фінансовий стимул є основною причиною вступу суб'єкта господарювання у фінансові відносини [7, с. 155].

Аналізуючи світову практику можна констатувати, що держави застосовують різні правові механізми, що допомагають стимулювати та

підтримувати альтернативну енергетику на національному рівні. Такі програми представлені такими засобами, як «зелений» тариф, «зелені» сертифікати, інвестиційна допомога, звільнення або зменшення податкового тягаря, відшкодування певних майнових витрат направлених на генерацію енергії з альтернативних джерел тощо.

Вбачається доцільним розібрати кожну із окреслених загроз національній безпеці у сфері альтернативної енергії у фінансово-правовому контексті та винайти можливі шляхи їх подолання. Потрібно враховувати не лише існуючу вітчизняного систему державного стимулювання, але й нормотворчу практику зарубіжних країн світу, які досягли певних результатів з регулювання відповідних відносин.

Починати розгляд загроз пропонується загрози відсутності балансу. Так вважається за доцільне дослідити окремою ланкою балансує систему, яка покликана забезпечити безперебійне постачання альтернативної електроенергії. Необхідно знайти ефективні фінансово-правові засоби для подолання загроз в сфері безперебійності енергопостачання на ринку електричної енергії.

Так, як вже було зазначено в попередніх розділах – обслуговування потужностей відновлювальної енергетики потребує додаткового створення необхідного обладнання, такого як енергоакумуляуючі системи та маневрове обладнання, що через значну вартість, стане для держави додатковим фінансовим тягарем, а отже – виникне необхідність включення додаткових видаткових статей до бюджету. Також було встановлено факт повної відсутності фінансово-правового механізму створення приватних енергоакумуляуючих систем та стимулювання підприємців для їх створення.

У свою чергу законодавством надається визначення балансуєчому ринку електричної енергії, яке містить наступні ознаки: суб'єкт, який проводить діяльність із балансування є оператор системи передачі електричної енергії; його метою є забезпечення достатнього рівня енергії необхідного для споживання у визначений час доби; балансування

проводиться в реальному часі; діяльність проводиться в об'єднаній електричній мережі; здійснюється фінансове врегулювання небалансів серед виробників; виробники відповідальні фінансовими ресурсами за небаланс перед оператором системи передачі [154].

Систематизувавши матеріал зазначеного спрямування, вважаємо за доцільне ввести певні законодавчі зміни, які полягають у розробленні та введенні нових суб'єктів на ринку електричної енергії, які також будуть здійснювати діяльність із балансування, однак їх форма власності повинна бути суто приватна, що пояснюється необхідністю залучення додаткових потужностей із акумуляування та маневрування електричною енергією, яка згенерована та яку необхідно розподілити відповідно до потреб споживання, у відповідності до часу доби.

Для більш глибокого розуміння необхідності встановлення маневруючих потужностей, розглянемо досвід Бразилії у використанні відновлювальної енергії. Так, у Бразилії 83% енергії генерується за рахунок відновлювальних джерел. Однак існує велика частка енергії, яка видобувається із таких джерел, як сонце, вітер, котрі мають нестабільну генерацію енергії протягом доби. Бразилія компенсує недобаланс, потужностями із гідроелектростанцій, обсяг у загальній генерації енергії яких складає 67,6%. Однак із урахуванням збільшення споживання електроенергії збільшується необхідність у створенні нових генеруючих потужностей, а саме із вітрової та сонячної енергії, у зв'язку із чим проблема із балансування збільшується. Бразилія планує у найближчому майбутньому закупити 2 ГВт маневрових потужностей газової генерації, крім того, деякі маневрові потужності переведені у приватне користування, що знижує навантаження на державу [119].

В Данії проблема із балансування вирішується шляхом надання додаткового фінансового стимулювання для виробників альтернативної електроенергії, які також здійснюють балансування у цій галузі, так для покриття витрат на балансування виробникам виплачується 3,7

дол./МВт/година. В Швеції з 2015 року держава стимулює приватні та комунальні організації, шляхом державного субсидіювання у розмірі 6 млн. дол. на рік, на дослідження технологій із зберігання електроенергії, та 1,2 млн. дол. країна витрачає на розвиток розумних мереж або «Smartgrid» [20, с.106].

Зазначені мережі є також інноваційною моделлю із маневрування, а саме вони використовуються для збору даних про генерацію електричної енергії та енергоспоживання та дозволяють збільшувати надійність та економічну вигоду енергопостачання. Зазначена технологія допомагає пристосуватися до локальних умов генерації відновлювальних технологій, що збільшує їх відсоток КПД [4, с. 32-33].

Таким чином простежуються в край негативні явища, які ставлять перед державою безліч завдань, для вирішення котрих необхідні великі капіталовкладення. Порівнюючи Україну та Бразилію необхідно вказати, що у нашій державі відсутні в такій кількості додаткові потужності у вигляді великої кількості гідроелектростанцій. У зв'язку із цим Україні доведеться додатково встановлювати маневрові потужності або пристосовувати попередньо збудовані, та такі, що потребують переоснащення, потужності теплових електростанцій у випадку виникнення проблем з балансуванням. Також можливий варіант із акумулювання отриманої електроенергії від альтернативних джерел, однак це обладнання також потребує великих капіталовкладень та видатків з державного бюджету.

Таким чином, для зменшення навантаження на Державний бюджет України пропонуються внести певні зміни в державній політиці, яку необхідно конструювати для динамічного та оптимального розвитку сфери альтернативної енергетики наступним чином:

- надати можливість акумулюючі та маневрові потужності встановлювати приватним особам та комунальним підприємствам, які за допомогою здійснення такої діяльності будуть отримувати певні прибутки, що зменшить фінансове навантаження на державу;

Шляхом зниження податкового навантаження можливо не лише розвинути дану галузь, а також збільшити дохідну частину бюджету. Так в Австрії виробники електроенергії із відновлювальних джерел звільняються від оподаткування, та в повній мірі компенсують залучені на будівництва генеруючих потужностей кошти. Однак звільнення від податкового навантаження є строковим, приблизно через 13-15 років, в залежності від кількості згенерованої електроенергії, дія пільгового податкового та стимулюючого тарифу закінчується та виробник починає сплачувати відсотки від одержаних із генерації коштів у державний бюджет [20, с. 23]. Тобто пропонується зменшити чи звільнити від певних податків виробників альтернативної енергії, що є стратегічними для нашої держави на певний строк. Так діючи за аналогією Україна зможе не лише вирішити проблему із маневруванням потужностями та акумулюванням електроенергії виробленої із відновлювальних джерел, а ще і збільшити інвестиційну привабливість країни. Крім того, це також довгострокова інвестиція і для України, адже після встановленого строку на окупність проектів Україна також почне отримувати дохід із зазначених проектів у вигляді податків та зборів. Однак необхідно відмітити, що зазначені податки все одно повинні бути пільгові, щоб не відлякати ті організації та підприємства, що здійснюють інвестування у сферу альтернативної енергетики;

- також необхідно відмітити такі ефективні засоби для боротьби із такою загрозою, яку несе балансуєчий ринок, як зелені сертифікати та квотування. За своєю сутністю зазначений механізм, є інструментом обліку та моніторингу виробництва відновлювальної енергії. Так виробники енергії з альтернативних джерел отримують спеціальні зелені сертифікати, тобто документи, які підтверджують той факт, що джерела згенерованої енергії справді є «відновлювальні» і вони можуть продати на ринку певний її обсяг. Випускають такі сертифікати спеціальні органи. Кількість випущених сертифікатів прив'язана до обсягу необхідної енергії [181, с.57-58].

Квоти – це певні зобов'язання, які виходять із попиту для забезпечення надання деякого об'єму енергії з альтернативних джерел в обсязі загального споживання. Органом державного регулювання встановлюється розмір квоти, який вводиться на ринок електроенергії шляхом надання зелених сертифікатів. Виробники енергії з відновлювальних джерел продають два види продуктів: енергію, яка продається та купується на ринку електричної енергії; зеленими сертифікатами, які впроваджуються на ринку зелених сертифікатів [2, с. 264-265].

Сутність такого інструмента, як зелений сертифікат можна також визначити, як встановлення регулятором певної мінімальної частки «зеленої» електроенергії, яка має бути в загальній структурі електроенергії. При цьому регулятор накладає зобов'язання за яким виробники повинні продати певний обсяг «зеленої» електроенергії відповідно до встановлених квот. Система таких квот у більшості країн поєднується з таким механізмом «торгових» сертифікатів на електроенергію з відновлювальних джерел. За такою системою стимулюючих засобів фінансової підтримки виробників держава забезпечує зазначені засоби за рахунок штрафних платежів, які сторони сплачують у разі недотримання правил ринку. Найбільш вдалим прикладами застосування систем квотування серед країн світу є Швеція і Норвегія. Як було зазначено вище, в названих країнах, механізм квотування використовується разом з «зеленими» сертифікатами на електроенергію з відновлювальних джерел як додатковий засіб стимулювання виконання зобов'язань за квотами. Органом державного регулювання видається відповідний «торговий» сертифікат виробнику, який розрахований на певний обсяг генерованої альтернативної енергії. Якщо ж виробник може генерувати більший обсяг «зеленої» енергії, ніж передбачено в зеленому сертифікаті, виробник може продати надлишкову енергію іншому суб'єкту у якого не вистачає «зеленої» енергії для виконання квоти [110].

Таким чином, за межами встановленими у «зелених» або «товарних» сертифікатах, у другому розглядуваному випадку, виробник має можливість

продавати згенеровану «зелену» електроенергію за цінами, що встановлені як для звичайної енергії. Однак ці ціни на порядок нижчі, ніж встановлені квотою. Це дозволяє частково компенсувати надлишково вироблені кВт/год. Крім того, в системі «зелених» сертифікатів також практикують перепродаж розглядуваних квот, що дозволяє покривати різницю між витратами на виробництво/амортизацію «зелених» об'єктів та продажем згенерованої енергії. Зазначений ринок зелених сертифікатів є відокремленим від загального ринку електричної енергії. Існування цього ринку базується на тому факті, що не до постачання електричної енергії в рамках виданої квоти карається певними санкціями[2, с. 264-265];

- передбачити механізм пільгового кредитування для встановлення енергоакумулюючих систем;

- шляхом аналізу зарубіжного законодавства та зарубіжних досліджень, можливо зробити певні корегування у енергетичній стратегії України на період до 2035 року. В стратегії передбачається стале розширення галузі по всій території країни. В свою чергу енергетична стратегія – це документ в якому зазначені стратегічні орієнтири розвитку паливно-енергетичного комплексу [40]. Так В.В. Харченко в своєму дослідженні зазначає, що у країнах в яких існують великі міста, та в яких йде розвиток альтернативної енергетики, не є належним місцем для встановлення подібних станцій поруч із такими містами. Альтернативні джерела енергії грають велику роль в енергетичному забезпеченні держави, однак їх найбільш ефективно використання є у населених пунктах віддалених від великих міст, де кількість населення не є великою, а прилегла територія є значною. Крім того, значно підвищує ефективність використання відновлюваних джерел енергії у поєднанні декількох джерел, що зводить до мінімуму необхідність маневрування [192, с. 22-23]. Таким чином вважається за можливе змінити градацію розширення альтернативної енергетики по країні. Пропонується зробити акцент на розвиток альтернативної енергетики у малих населених пунктах та сконцентруватись на енергетичному постачанні в замкнутому

циклі. А вже із зростанням потужностей та можливістю надлишкової генерації енергії поступово включати в енергетичну систему великі міста.

У зв'язку із означеними проблемами та із частковою монополізацією ринку великими підприємствами з генерації відновлювальної енергії необхідно звернути увагу на необхідність розвитку малих та середніх суб'єктів, які виробляють з альтернативних джерел електроенергію та продають її за «зеленим» тарифом. Так С.В. Ратнер, Т.Д. Аксюк називають даний феномен «мікрогенерацією відновлювальних джерел енергії» та зазначають, що цей феномен корисний для держави як економічно, так і технічно (розшарування об'єктів альтернативної енергетики по всій території країни, знижує природний вплив на обладнання електричної генерації, мінімізує збитки та втрати держави в електроенергії). Також це значно підтримує політику енергозбереження, адже домогосподарства продають лише надлишки від спожитої ними самими енергії [161, с. 106-108]. Це вписується у модель державної політики, направленої на локальне зростання генерації альтернативної енергії, яку необхідно починати з віддалених міст, сіл, селищ, хуторів, які знаходяться на значному віддаленні від великих міст та від об'єктів, генеруючих електроенергію із первинних джерел.

При цьому, необхідно також виходити із основ державної політики України, яка направлена на сприяння державного розвитку малого та середнього бізнесу, про що свідчать державні програми та законодавчі акти. Наприклад, Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [155]. Таким чином, продовжуючи курс державної політики із стимулювання малих та середніх підприємств у сферу генерації альтернативної електроенергії, держава, окрім інших позитивних факторів, які виникнуть при переході від первинних джерел енергії до вторинних, виконує свої зобов'язання та дотримується своєї політики з розвитку малого і середнього підприємництва.

Також для зазначеного кола підприємств пропонується знизити тарифну ставку «зеленого» тарифу. Закон України «Про альтернативні

джерела енергії» визначає «зелений» тариф, як єдиний фінансовий стимул для господарюючих суб'єктів.

Як одну із загроз для фінансової безпеки України в сфері альтернативної електроенергетики необхідно виділити «зелений» тариф. У свою чергу «зелений» тариф визначається, як спеціальний тариф, за яким закуповується електрична енергія, вироблена на об'єктах електроенергетики, зокрема на введених в експлуатацію чергах будівництва електричних станцій (пускових комплексах), з альтернативних джерел енергії. В Україні існує різниця в тарифікації суб'єктів за «зеленим» тарифом, так чим більше об'єкт з генерації відновлювальної енергії, тим нижчим є тариф. Крім того, розмір тарифу також залежить від виду джерела енергії з якої об'єктом електроенергетики буде вироблена електроенергія [124]. Зазначений тариф характеризується наступними ознаками:

- завищена ціна закупівлі у виробників відновлювальної електроенергії, так підприємства альтернативної енергетики в Україні генерують близько двох відсотків від всієї виробленої електроенергії, однак витрати на виплату «зеленого» тарифу становлять близько 10 відсотків від загальної суми коштів, які державне підприємство виплачує виробникам електроенергії [94, с. 96];

- велика вірогідність встановлення монополії певних компаній на генерацію відновлювальної енергетики. Крім того, спільнота занепокоєна «приватизацією» відновлювальної електроенергетики великими підприємствами [170].

В даний час виникає таке явище, як псевдоефективні інвестиції, які виникають із взаємопроникненням (диз'юнкцією множин) спекулятивного капіталу та ефективних інвестицій. Зазначені інвестиції характеризуються отриманням значних обсягів прибутків без великих та тривалих у часі інвестицій [184, с. 33].

Термін псевдоефективні інвестиції найбільш точно відображає дійсність, яка складається на фоні зависокого «зеленого» тарифу, який діє в

Україні. Це відмінний засіб для привернення до необхідної галузі великих капіталовкладень, однак чим більше інвестицій – тим більше згенерованих кіловат енергії, у свою чергу, за кожний кіловат енергії Українському бюджету необхідно сплатити зазначену надбавку, що негативно позначається на його балансі.

В ході пошуку фінансово-правових засобів для подолання зазначеної загрози є доцільним звернутись до практики інших країн. Аналізуючи заходи, які використовують в країнах ЄС для стимулювання розвитку альтернативної енергетики, можна говорити про те, що більшість прогресивних країн світу у розвитку альтернативних джерел енергії використовують модель знижених та короткочасності «зелених» тарифів, або взагалі відмовились від них.

Крім того, європейська практика із стимулювання сфери альтернативної енергетики розрізняє декілька видів «зеленого» тарифу: «зелений» тариф (feed in tariff) та преміум «зелений» тариф (feed in premium), які зводиться до незалежності від ринкової ціни на електроенергію або навпаки залежності від неї.

Так «зелений» тариф (feed in tariff) можна визначити наступним чином – це фіксований в законодавстві тариф на електроенергію вироблену з альтернативних джерел енергії, який є вищим за звичайну ринкову ціну електроенергії [81, с. 87]. Зазначена модель тарифікації є однією із найбільш поширених в Європі. Нею користуються 20 із 27 країн ЄС, три з 27 країн використовують цей тариф диференційовано для окремих технологій з генерації відновлюваної енергії. Крім того, цю систему тарифікації також використовують для основного та додаткового стимулювання у Великобританії [2, с. 261].

Преміум «зелений» тариф (feed in premium) – це визначена законодавчо надбавка до ринкової вартості електроенергії [81, с. 87].

Необхідно зазначити, що модель тарифікації «feed» має на меті встановлення певних зобов'язань для постачальників, операторів ринку або

споживачів по купівлі електроенергії, яка вироблена з альтернативних джерел. В більшості випадків, зазначені зобов'язання покладаються на операторів розподільних та магістральних мереж. Так зроблено в Словаччині, Естонії та Нідерландах. Ця модель враховує або весь обсяг електроенергії згенерованої за допомогою використання відновлюваних джерел енергії, або лише обсяг мережевих втрат [2, с. 261-262].

У Німеччині діють паралельно дві стимулюючі системи таких тарифів:

- з 1999 року був прийнятий новий закон, щодо ВДЕ – ART, яким введено диференційований «зелений» тариф, або як його називають деякі науковці – просунутий тариф. ART відрізняється від звичайного «зеленого» тарифу тим, що в ньому вказані фактичні ціни, які будуть виплачені за виробництво електроенергії відповідно до кожної з відновлювальних технологій. Таким чином, простежується вплив держави на розвиток більш перспективної технології з генерації відновлювальної енергії, тобто введення диференційованих тарифів та надбавок впливає на градацію розвитку того чи іншого джерела альтернативної енергетики. Тариф має тенденцію до зниження з роками, тобто країна виконує свої зобов'язання по «зеленому» тарифу також для «старих» станцій, суб'єктів, які зробили інвестицію у галузь у час дії «зеленого» тарифу [27, с. 261];

- для нових інвесторів, які бажають розробляти галузь альтернативної електроенергетики, пропонуються стимулююча модель аукціонів. Вітрові та сонячні електростанції потужністю від 750 кВт та електростанції з генерації електроенергії з біомаси від 150 кВт, а також вже існуючі електростанції з генерації електроенергії з біомаси повинні брати участь у тендерних процедурах [115, с. 4].

У зв'язку із цим вважається доцільним наразі залишити «зелений» тариф для більш слабкого, не розвинутого малого та середнього бізнесу з виробництва альтернативної електроенергії, а поступово повністю його відмінити. Крім того, держава повинна додержуватись своїх обіцянок та гарантій, у зв'язку із чим великі підприємства які вже діяли можуть певний

період продовжувати продавати електроенергію генеровану з альтернативних джерел енергії за «зеленим» тарифом, однак з поступовим зменшенням зазначеного тарифу та подальшою перспективою їх переведення на систему аукціонів та тендерів. В свою чергу великі підприємства, які тільки починають підключення потужностей з генерації альтернативної енергетики мають відразу залучатись до системи аукціонів та тендерів. Також потрібно використовувати систему податкових пільг, яка має бути диференційована відповідно до виду альтернативної енергії, яку генерує суб'єкт.

Важливо зазначити, що при різкому переході із системи «зеленого» тарифу на іншу може постраждати репутація держави як стабільного інвестиційного партнера.

Розглядаючи інші засоби для стимулювання альтернативної енергетики вважаємо за доцільне звернути увагу на таке:

Останнім часом схема «зелених» тарифів та вже названих «зелених» сертифікатів вичерпує свої можливості. Так, італійська система «зелених» сертифікатів (введена в 2001 році) в 2013 році була замінена схемою тендерів для великих електростанцій, в той час як генерація меншого масштабу отримує пільгові тарифи.

Все більше і більше країн використовують систему аукціонів, при цьому експериментуючи зі схемами проведення торгів. Так, в Голландії система аукціонів відкрита для більшості технологій альтернативної енергетики, однак менш розвинуті та більш дорогі технології, такі як офшорна вітроенергетика, не мають великих шансів отримати «зелену» надбавку [182, с. 67].

В Україні також з 2019 року вводяться аукціони. Так в Законі України «Про альтернативні джерела енергії» визначається, що аукціон з розподілу квоти підтримки – це спосіб визначення суб'єктів господарювання, які набувають право на підтримку у виробництві електричної енергії з альтернативних джерел енергії (крім доменного та коксівного газів, а з

використанням гідроенергії - вироблену лише мікро-, міні- та малими гідроелектростанціями) [124].

Крім того, ефективність системи аукціонів вже підтверджується прикладом окремих країн. Так, в 2015 році у Великобританії на аукціоні перемогла заявка з будівництва нової наземної вітроелектростанції із запропонованим обсягом капітальних вкладень на 11% нижче, ніж при системі зеленних сертифікатів. У Німеччині в 2015 році на аукціоні перемогли заявки по введенню нових фотоелектричних сонячних електростанцій з контрактною ціною на 7,5% нижче, ніж при «зеленому» тарифі [182, с. 68].

Вбачається, що механізм державного стимулювання сфери альтернативної енергетики у вигляді аукціонів та тендерів є вкрай позитивним та інноваційним фінансово-правовим засобом державного стимулювання. Таким чином, можна наголосити, що українське законодавство досить прогресивне та слідкує за світовими нововведеннями в галузі альтернативних джерел енергії.

Пропонується розглянути можливість використати іноземний досвід із поступовою відмовою від такого неефективного правового стимулюючого засобу як «зелений» тариф та заміною його більш ефективними аукціонами та тендерами.

Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [40] цілком направлена на залучення іноземних інвестицій. Однак дослідження таких вчених як В.О. Татарульєвої та О.Б. Василиця надають неоднозначні висновки щодо позитивного впливу іноземних інвестицій на діяльність держави. Так, О.Б. Василиця зазначає, що іноземні інвестиції – це такий вид інвестування, які залучаються у високоприбуткові галузі економіки і не посилюють конкурентних позицій країни на світових ринках, як наслідок відсутність сприяння в соціально-економічному розвитку держави [16]. Тобто зростання від зазначених капіталовкладень національної економіки не спостерігається.

Якщо розглядати агресивне іноземне інвестування з точки зору економічної безпеки країни в яку надходять інвестиції, то недостатня урегульованість процесу іноземного інвестування зумовить встановлення контролю іноземних власників над ключовими галузями держави. Якщо галузі, куди залучаються прямі іноземні інвестиції, мають стратегічне значення для держави з точки зору збереження та підтримки національного та економічного суверенітету, то іноземний контроль у цих видах діяльності формуватиме загрозу для суверенітету держави [184, с. 31].

Однак, необхідно наголосити на тому, що виробництво та створення генеруючих потужностей це дуже затратний процес. Крім того, він має довгий період окупності вкладених коштів, що знижує інвестиційну зацікавленість та привабливість для інвесторів, та може зменшити інвестиційну активність у разі відсутності стимулюючих виплат зі сторони держави.

Розвиток вітчизняного інвестування альтернативної енергетики вимагає значної державної участі в інвестиційній політиці держави. Тому необхідна різка зміна направленості України по відношенню до іноземних інвестицій. Можна сформувати загальні риси необхідної політики, що направлена на зменшення впливу іноземного інвестування галузі альтернативної енергетики, а саме: здійснення регулятивної та стимулюючої політики, направленої на вітчизняних інвесторів; здійснення посиленого контролю за діяльністю з функціонування та створення енергетичних потужностей в Україні; проведення аудиту; можливе створення комісії, яка б контролювала походження інвестиційних грошових фондів всіма учасниками інвестиційної діяльності.

Розглядаючи можливу модель національної політики вбачається за можливе більш широко дослідити засоби для зменшення впливу агресивних іноземних інвесторів з одночасним розширенням та стимулюванням вітчизняного інвестування в проекти альтернативної електроенергетики:

1. Можливо розглянути систему пільгового кредитування господарств, які мають бажання здійснювати генерацію електроенергії з альтернативних джерел енергії. В деяких областях вже застосовуються подібні заходи, однак вони ще недосконалі, у зв'язку із чим ефективність даних засобів дуже низька.

Деякі держави використовують систему кредитування галузі альтернативної енергетики з більш довгим періодом погашення кредитних коштів та із застосуванням більш низької відсоткової ставки.

Програми по енергозбереженню в Україні у більшості випадків фінансуються банками на загальних умовах, оскільки немає надійних економічних стимулів, які б сприяли здешевленню фінансування, як зі сторони кредитних установ, так і зі сторони потенційних позичальників [86, с. 91].

В Данії механізм бюджетного кредитного гарантування становить 10 млн. данських крон (приблизно 1,34 млн. євро). Кожна гарантія покриває більшу частину необхідного фінансування. Максимальний розмір кредитної гарантії – 500 000 данських крон (приблизно 67,6 тис. євро) на проект. Зазначені гарантії надаються на будівництво одного або більше об'єктів альтернативної енергетики для асоціацій власників об'єктів з альтернативної енергетики або інших локальних ініціативних груп, які у своєму складі мають не менше 10 членів. Окрім того, більшість членів повинні бути резидентами території, на якій планується будівництво об'єктів з генерації альтернативної енергії або необхідно жити в межах 4,5 км від місця її будівництва [93, с. 17]. Тобто можна спостерігати дію територіального принципу розміщення об'єктів альтернативної енергетики. Таким чином кредитування підвищує потенціал країни в енергозбереженні та у впровадженні нових відновлюваних джерел енергії.

Досліджуючи кредитні правовідносини, як шлях до стимулювання відновлювальної електроенергії, був розглянутий проект Німеччини під назвою «сто тисяч дахів» - кредитування зазначеного проекту проходило під

нульовий відсоток, що значно збільшило кількість бажаючих взяти участь у його впровадженні. Крім того, виплати по кредиту починались із третього року користування сонячними панелями, що зумовило додатковий інтерес інвесторів, а строк кредитування дорівнював десять років, що було часом повної окупності енергетичного комплексу [50, с. 10-12].

Окремо необхідно проаналізувати діяльність банку Бразилії BNDES, який спеціалізується на довгостроковому кредитуванні комерційних та промислових фірм. Бразилія законодавчо стимулює вітчизняні підприємства використовувати в своїй діяльності місцеві комплектуючі. Банк на цьому фоні здійснює діяльність із підтримки наведених підприємств, що відповідає лінії державної політики, та надає кредити даним підприємствам на умовах придбання комплектуючих місцевого походження за спеціальною низькою процентною ставкою. Великі підприємства банк також фінансує, однак, у зв'язку із тим, що банк є державним, він висуває вимогу пайової участі держави у даному комерційному проекті, за рахунок чого організація або підприємець отримує майже безвідсоткові кошти, але має надати певний відсоток акцій державі. Ця модель також є дієвою та забезпечує не лише розширення галузі, однак і вплив держави на приватний ринок серед великих енергетичних підприємств, що позитивно впливає на умови монополізму в галузі [76, с. 23-26].

Для великих компаній у ЄС система кредитування склалася дещо по іншому. Для їх розвитку відкриті кредитні лінії великих підприємств. Зазначені кредити надають Європейські фінансові організації, діяльність яких направлена на розвиток відновлювальної енергетики, серед таких банків та організацій: програма фінансування Clean Technology Fund (Фонду Чистих Технологій) з можливістю кредитної лінії у 20 млн. дол. та Європейський Банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) з можливістю кредитної лінії 50 млн. дол.

Досліджуючи зазначене питання, вважаємо, що Україні необхідно застосувати такі фінансово-правові засоби, які б допомогли розвитку

кредитних правовідносин з надання кредитів для будівництва малих та середніх електростанцій з генерації відновлювальної енергії, а саме:

- визначення єдиного державного банку, який може надавати пільгові кредити на спеціальних умовах;
- встановлення кредитного ліміту по відношенню до кожної позики;
- встановлення загального ліміт кредитів на рік;
- підвищення доступності кредитів на будівництво потужностей з генерації відновлювальної енергетики шляхом надання кредитів під мінімальні відсотки, з огляду на практику іноземних банків – це близько 2-3 відсотків річних;
- спрощення процедури одержання кредиту;
- запровадження процедури проведення обов'язкового аудиту місця та можливості встановлення енергетичних потужностей з генерації відновлювальної енергії;
- зниження відсотків по кредиту для середнього бізнесу за допомогою додаткової умови, щодо отримання державною відсоткової долі при функціонуванні майбутнього проекту.

2. Виходячи з вищенаведеного, пропонується для нових об'єктів проведення енергетичного аудиту на предмет доцільності встановлення потужностей відновлювальної електроенергетики саме в даній місцевості. Цей захід є дієвим також і тому, що він зменшує ризики, як для виробників альтернативної енергетики, так і для кредитних структур, в необхідності яких виробних може мати потребу на початкових стадіях будівництва генеруючих потужностей.

Проаналізувавши визначення енергетичного аудиту наданого В.В. Джеджулою, є необхідність пристосувати його до правовідносин, які досліджуються в даному розділі. Таким чином енергетичний аудит до початку будівництва генеруючих потужностей з альтернативної енергії можна визначити як техніко-економічне обстеження місцевості де буде встановлені генеруючі потужності відновлювальної енергетики, обстеження

спрямовується на можливість підключення, величину витрат та можливість окупності проекту з точки зору економічного обґрунтування технічних, суто економічних, організаційних шляхів доцільності встановлення наведених потужностей, що дозволять суб'єкту отримувати вигоду у вигляді енергії для власного забезпечення та продажу із можливістю виплати із проданої електроенергії потрачених кредитних або компенсування власних коштів [35, с. 123-124].

Досліджуючи питання енергетичного аудиту можна спостерігати ряд проблем, які можуть виникнути при впровадженні даного інструменту. Таким чином є доцільним наголосити на наступних моментах:

- перше питання, яке необхідно вирішити, це оплата послуг спеціаліста. В сфері енергоефективності загальноприйнятим є відсоткова оплата від кількості зекономленої енергії, однак у нашому випадку є доцільним зробити фіксовану плату за проведення даної діяльності;

- наступне немаловажне питання – визначення суб'єкта, який повинен оплачувати послуги спеціаліста. Виходячи із суті справи, можна наголосити на таких суб'єктах: безпосередньо особа, у якої проведений аудит, однак виходячи із принципів економії коштів та доступності встановлення об'єктів генерації альтернативної енергії, зазначена позиція є спірною; банківська установа, для задоволення потреб якої і служить такий інструмент, як енергетичний аудит – однак в цьому разі спостерігається необхідність для банківської установи у компенсації витрат на оплату послуг такого спеціаліста; держава, яка зацікавлена у розвитку галузі та малого бізнесу із генерації відновлювальної енергії.

- відсутність стандартів та нормативної бази за якою будуть діяти аудитори.

3. Проведення інформаційно-освітніх заходів для спрямування та формування у суспільства світогляду направлено на доцільність інвестування в альтернативні джерела енергії. Цей пункт є комплексним та

включає такі складові як задовільні інформаційної та економічної направленості політичної діяльності.

У свою чергу І.О. Клопов зазначає, що інформаційні заходи вкрай важливі для повноцінного розвитку галузі альтернативної енергетики, а саме необхідно впроваджувати такі заходи, як: створення позитивного іміджу альтернативної енергетики; підвищення інформаційного оснащення населення щодо роботи ВДЕ; залучення представників бізнесу, які повинні надавати вказівки, щодо позитивного досвіду використання ВДЕ; збирання та поширення інформації, щодо фінансової привабливості ВДЕ [63]. Із зазначеним переліком заходів, які необхідно впровадити в інформаційній сфері необхідно погодитись та зазначити, що це комплексна міра, яка не може зробити позитивним рівень вітчизняного інвестування окремо від всіх інших засобів забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики.

Інформація про ВДЕ – це відомості та/або дані, які розкривають кількісні, якісні, характеристики ВДЕ, сповіщають про їх привабливість та необхідність для нормального подальшого розвитку та становлення енергетики держави.

Підбиваючи підсумки можна виокремити низку головних причин низької активності малих приватних інвесторів у сфері альтернативної енергетики, які можна узагальнити як недовіру населення до державної політики в сфері ВДЕ та фінансову нестабільність на ринку альтернативної енергетики.

Виходячи із зазначеного можна констатувати, що інвестиційна політика держави по відношенню до залучення вітчизняного капіталу повинна містити наступні риси:

- стабільність та постійність – зазначені фактори полягають у достатньо плавному політичному маневруванні, що забезпечує можливість та привабливість стійкого та довгострокового планування для інвесторів, які можуть не лише окупити вкладені інвестиції, а й отримати додаткові

дивіденди із вкладених коштів. Також необхідно враховувати, що кардинальні зміни у регулюючих заходах підтримки повинні використовуватися тільки до нових проектів та бути з метою надання проектам, які знаходяться у стадії розробки, можливості планування;

- довгострокова перспектива інвестиційних заходів, яка полягає у законодавчому закріпленні можливості отримання дивідендів від вкладених коштів в галузь та полягає в подальшій перспективі інвестиційного проекту для інвестора;

- визначення фонду для фінансування стимулюючих засобів. Пропонується виходити з двох моделей підтримки, які продемонстровані нідерландською та німецькою політичними стратегіями зі стимулювання відновлювальної енергетики. У першому випадку, стимулюючі виплати йдуть із коштів державного бюджету. У другому випадку, стимулюючі засоби направлені на споживачів електроенергії, тобто надбавки до енергії вже включені у тариф на енергію;

- ще однією умовою належного функціонування комплексу з відновлювальної енергетики вважається довжина державної підтримки. Д.С. Сидорова зазначає, що державна підтримка не повинна бути необмеженою. Вона повинна обмежуватись строками лише окупності інвестиційного проекту [175, с. 202].

Виходячи із вищенаведеного можна встановити, що головні джерела фінансових ресурсів інвестування розвитку інноваційної діяльності та загального розвитку відновлювальної енергетики в Україні становлять:

- 1) державний та місцевий бюджети;
- 2) банки та міжнародні організації;
- 3) венчурні фонди та компанії;
- 4) приватні інвестори.

К.М. Врублевська у своєму дослідженні виокремлює такі форми інноваційного інвестування: 1) інноваційне інвестування в корпоративній формі; 2) інноваційне інвестування в капітал унітарного підприємства в

речовій формі; 3) інноваційне інвестування в договірно-зобов'язальній формі; 4) інституційне інноваційне інвестування (венчурні фонди)[21].

Проаналізувавши дослідження вищенаведеного автора можливо пристосувати класифікацію джерел інноваційного інвестування за формами до галузі альтернативної енергетики, таким чином можна виокремити такі форми інвестування в сферу альтернативної енергетики:

- інвестування в сферу альтернативної енергетики в корпоративній формі, що полягає у інвестиційній діяльності одного або декількох інвесторів, які приймають безпосередню участь в діяльності підприємства (координація діяльності підприємства, представництво інтересів та отримання прибутку)[13, с. 55];

- інвестування в унітарне підприємство у натурально-речовій формі. Даний різновид полягає в участі в діяльності підприємства із унітарною формою управління та вкладення інвестицій у грошовій формі, фінансовій (інші фінансові засоби: акції, облігації та тому інше), інвестування матеріальних цінностей (територія, транспорт, обладнання) та інших нематеріальних активів;

На нашу думку договірно-зобов'язальне інвестування не відноситься до сфери альтернативної енергетики, оскільки це може бути лише стадією одного із процесів у будь-якій іншій формі інвестування.

- Венчурне інвестування. Ця ідея схожа із моделлю кредитування, яке банк Бразилії BNDES ввів для великих клієнтів, а саме – надання коштів у проект під гарантії участі кредитора або інвестора в діяльності фірми або надання певного відсотку акцій.

4. Обов'язкове страхування ризиків виробників альтернативної енергії. Однак відповідно до Закону України «Про страхування», страхування фінансових ризиків відноситься до категорії добровільного страхування, тобто даний вид страхування не є обов'язковою передумовою для реалізації відповідної діяльності [157]. Реалізація підприємницької діяльності із генерації альтернативної електроенергії є дуже ризиковою діяльністю,

більшість із ризиків для підприємця не залежать від нього самого. При реалізації цього заходу вбачається необхідним страхування саме тих ризиків, які відносяться до непередбачуваних виробником альтернативної енергетики. Зазначений засіб не лише збільшить довіру банківської сфери до цього виду діяльності та зможе зменшити відсоткову ставку на кредитування, але і зменшить тягар відповідальності за обставини, що не залежать від волі виробника енергії.

Крім введення ознаки обов'язковості такого роду страхування, доцільним є розширення законодавчої бази у сфері страхування. Також необхідно забезпечити її необхідним понятійним апаратом, що дозволить більш конкретизовано вирішувати питання, зокрема щодо ролі та порядку передбачення фінансових ризиків у тому числі ризиків у сфері альтернативної енергетики.

3.2. Пропозиції, щодо удосконалення законодавства у сфері фінансово-правового забезпечення національної політики в сфері альтернативної енергетики

Відповідно до положень, наведених у попередніх розділах пропонується внести зміни до всієї системи законодавства, що регулює відносини у сфері альтернативної енергетики з метою ефективного фінансово-правового забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики.

Основною метою внесення таких змін є забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики як фінансово-економічного та адміністративно-правового напрямку діяльності органів влади, направленому на нарощування обсягів виробництва та споживання енергії, екологічної безпеки, умов раціонального споживання та економії енергії, виробленої з альтернативних джерел за умови додержання законодавства всіма суб'єктами означених відносин. Для цього необхідним є перш за все створення

забезпечення функціонування запропонованих у дисертації нових суб'єктів відносин у сфері альтернативної енергетики, визначення основних понять у сфері альтернативної енергетики, систематизація загроз національній безпеці у сфері альтернативної енергетики та створення ефективно діючого механізму фінансово-правових засобів подолання та нейтралізації таких загроз.

Для цього для з метою підвищення ефективності правового регулювання відносин, пов'язаних з забезпеченням державної політики у сфері альтернативної енергетики потрібно внести зміни у Податковий кодекс України, Закони України «Про альтернативні джерела енергії», «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів», «Про інвестиційну діяльність», «Про кооперацію», «Про національну безпеку України», «Про національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг», «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку», «Про ринок електричної енергії», «Про режим іноземного інвестування» та інших нормативно-правових актів. Також необхідним вбачається створити новий спеціальний нормативно-правовий правовий акт у формі Закону України «Про національну безпеку у сфері альтернативної енергетики», що регулював би відносини, пов'язані з забезпеченням національної безпеки у сфері альтернативної енергетики та містив би норми, що забезпечують ефективне функціонування механізму забезпечення енергетичної безпеки у сфері альтернативної енергетики.

Виходячи з визначених в дисертації положень щодо альтернативної енергетики, суб'єктів відносин у сфері альтернативної енергетики, фінансово-правових засобів забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики, загроз національній безпеці у сфері альтернативної енергетики та засобів їх подолання, та інших факторів – пропонуються наступні зміни до національного законодавства, що регулює відносини у сфері альтернативної енергетики:

Внести зміни до статті 1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» змінивши визначення об'єктів альтернативної енергетики з «енергогенеруюче та інше обладнання, що виробляє енергію за рахунок використання альтернативних джерел енергії, частка яких становить не менш як 50 відсотків від встановленої потужності всіх задіяних на об'єкті джерел енергії» на «інноваційні винаходи, енергогенеруюче та інше обладнання в тому числі і сама енергія, яка була згенерована за рахунок використання альтернативних джерел енергії, частка яких становить не менш як 50 відсотків від встановленої потужності, правовідносини з продажу, перепродажу та надання дозволів на створення та функціонування потужностей відновлюваних джерел енергії та грошових фондів, які виникають у результаті зазначеної діяльності».

Доповнити Закон України «Про альтернативні джерела енергії» та «Про ринок електричної енергії» нормою, що містила би визначення суб'єктів альтернативної енергетики та містила б їх перелік. Зокрема, пропонується законодавчо закріпити таке визначення суб'єкту альтернативної енергетики – господарюючий суб'єкт, незалежно від його відомчої належності та форми власності, який здійснює господарську діяльність з генерації, передачі або споживання електроенергії виробленої з альтернативних джерел енергії. Також пропонується створити та закріпити на законодавчому рівні поняття двох нових суб'єктів альтернативної енергетики – енергетичного кооперативу на базі об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (можливим є також закріплення цього терміну у Законах України «Про кооперацію» та «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку») та державного підприємства з генерації альтернативної енергії.

Внести зміни до ст. 9, 9¹, 9², 9⁴ Закону України «Про альтернативні джерела енергії», виключивши з переліку засобів стимулювання виробництва та споживання енергії, виробленої з альтернативних джерел «зелений» тариф у зв'язку з його неефективністю як засобу стимулювання та високими

витратами, пов'язаними зі застосуванням цього засобу. Натомість внести посилення на відповідну статтю Податкового кодексу України, що містить повне або часткове строкове звільнення від певних видів оподаткування суб'єктів, що здійснюють виробництво енергії, виробленої з альтернативних джерел.

Внести зміни до Податкового кодексу України, передбачивши в окремій статті повне або часткове строкове звільнення від певних видів оподаткування суб'єктів, що здійснюють виробництво енергії, виробленої з альтернативних джерел. Пропонується не використовувати повністю закордонний досвід наведений у роботі (у зв'язку зі значним технічним прогресом надання спеціального податкового режиму на 13-15 років вбачається завеликим), водночас обмеживши строк повного або часткового звільнення від податків 3-5 роками. Також на рівні окремого нормативного акту необхідно встановити механізм такого повного або часткового строкового звільнення від певних видів оподаткування суб'єктів, що здійснюють виробництво енергії, виробленої з альтернативних джерел, а також створити вичерпний перелік технологій виробництва альтернативної енергії, що надає можливість користуватися повним чи частковим звільненням від окремих видів податків.

Вказані заходи дозволять, по-перше, виключити малоефективний «зелений» тариф з переліку правових засобів забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики, а по-друге, створить новий ефективний засіб забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики, що довів високу ефективність у країнах ЄС – повне або часткове строкове звільнення від певних видів оподаткування суб'єктів, що здійснюють виробництво окремих видів енергії, виробленої з альтернативних джерел.

З метою уникнення колізій вбачається доцільним внести зміни у весь масив законів та підзаконних актів з метою уникнення одночасного вживання термінів «альтернативні», «нетрадиційні» і «відновлювальні» до джерел

енергії. Пропонується використовувати лише один термін – альтернативні джерела енергії. Це дозволить уникнути неправильного розуміння суб'єктами правових норм та сприятиме виконанню законодавством інформаційної функції.

Внести зміни до статті 1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії», доповнивши його визначенням державної політики у сфері альтернативних джерел енергії. Причиною цього є той факт, що хоча у статті 3 цього Закону містяться основні засади державної політики у сфері альтернативних джерел енергії, однак саме визначення такої політики не наведене. Тому необхідно доповнити статтю 1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» таким пунктом: «Державна політика у сфері альтернативних джерел енергії – фінансово-економічний і адміністративно-правовий напрямок діяльності органів влади, направлений на нарощування обсягів виробництва та споживання енергії, екологічної безпеки, умов раціонального споживання та економії енергії, виробленої з альтернативних джерел, за умови додержання законодавства всіма суб'єктами означених відносин».

Необхідним є також закріплення вичерпного переліку загроз національній безпеці у сфері альтернативної енергетики та чіткого механізму засобів протидії та ліквідації таких загроз. Пропонується закріпити відповідні норми у Законі України «Про національну безпеку у сфері альтернативної енергетики» макет якого подано в додатках. У разі ж якщо подібний Закон не буде прийнятий, вбачається доцільним закріпити відповідні положення у Законі України «Про національну безпеку України», доповнивши її двома нормами.

Перша норма має містити основні загрози національній безпеці у сфері альтернативної енергетики. Пропонується прийняти її у такій формі:

«основними загрозами для національної безпеки в сфері альтернативної енергетики є:

- загроза із введення санкцій для виробників альтернативної енергії за небаланс на балансуєчому ринку електричної енергії;

- великі фінансові ризики у галузі;
- нестабільна державна політика.
- неефективне застосування моделі «зеленого» тарифу.
- агресивне іноземне інвестування;
- неефективна модель страхування у сфері альтернативної енергетики;
- недосконалість нормативної бази в сфері альтернативної енергетики».

Створення норми, що містила б перелік основних загроз для національної безпеки в сфері альтернативної енергетики дозволить відповідним державним органам більш ефективно виявляти прояви цих загроз, а згодом і протидіяти їм, що позитивно вплине на забезпечення національної безпеки та суверенітету.

Також необхідним є зазначення у тому ж нормативному акті переліку основних засобів забезпечення національної безпеки у сфері альтернативної енергетики. Пропонується закріпити такі засоби у подібній формі:

«основними засобами подолання та нейтралізації загроз національній безпеці безпеки у сфері альтернативної енергетики є:

- підтримка державою створення балансуєчих потужностей із акумулювання та маневрування альтернативної електроенергії приватної форми власності;
- створення системи квотування у сфері генерації електроенергії з альтернативних джерел;
- «зелений» тариф;
- зелений та торговий сертифікати;
- аукціони у сфері альтернативної енергетики;
- тендери у сфері альтернативної енергетики;
- аудит та обмеження доступу для здійснення інвестицій окремих категорій іноземних інвесторів у сфері альтернативної енергетики;

- стимулювання кредитування суб'єктів, що здійснюють чи мають намір здійснювати генерацію енергії з альтернативних джерел».

Можливим є закріплення також інших засобів забезпечення національної енергетичної безпеки у сфері альтернативної енергетики, яких законодавець вважатиме потрібними. Створення такого переліку засобів забезпечення національної енергетичної безпеки у сфері альтернативної енергетики значно підвищить ефективність забезпечення цієї сфери національної безпеки та надасть відповідним державним органам дієвий апарат для впливу на відносини у сфері альтернативної енергетики.

Також пропонується внести зміни у Закони України «Про інвестування» та «Про режим іноземного інвестування». Зокрема необхідно ввести поняття «агресивне іноземне інвестування» та передбачити основні правові засоби подолання цієї загрози національній безпеці. Також на рівні окремого нормативного акту необхідно визначити правовий механізм забезпечення протидії агресивному інвестуванню. Пропонується виокремити такі основні правові засоби протидії – проведення перевірки іноземних інвесторів, недопущення окремих інвесторів до інвестування у стратегічні об'єкти та недопущення всіх іноземних інвесторів до інвестування у стратегічні об'єкти альтернативної енергетики. Важливо також визначити який державний орган має здійснювати контроль у сфері протидії агресивному іноземному інвестуванню. Пропонується надати такі повноваження Службі безпеки України. Для цього вбачається доцільним внести відповідні зміни до закону України «Про Службу безпеки України» надавши Службі додаткові повноваження. Хоча пункт 8 статті 24 згаданого закону і містить повноваження здійснювати відповідно до законодавства профілактику правопорушень у сфері державної безпеки, однак у даному випадку мова йде не про правопорушення. Тому пропонується доповнити цю статтю наступним пунктом «здійснювати передбачені законодавством заходи із підтримки державної безпеки». Такий пункт значно розширить можливості

застосування особистого складу Служби безпеки України для вирішення низки питань у сфері забезпечення національної безпеки.

Також враховуючи важливість захисту енергетичної системи в цілому, пропонується відобразити це, закріпивши захист енергетичної безпеки як одне з завдань Служби безпеки України». Пропонується внести зміни до статті 2 Закону України «Про Службу безпеки України» та викласти частину першу у такій редакції: «На Службу безпеки України покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного, енергетичного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці».

Також вбачається корисним доповнити пункт 1 ст. 24 цього Закону положенням щодо обов'язків Служби безпеки України забезпечувати захист національної безпеки України у сфері енергетики, виклавши його у наступній редакції: «здійснювати інформаційно-аналітичну роботу в інтересах ефективного проведення органами державної влади та управління України внутрішньої і зовнішньої діяльності, вирішення проблем оборони, соціально-економічного будівництва, науково-технічного прогресу, енергетичної сфери, екології та інших питань, пов'язаних з національною безпекою України».

Пропонується також внести зміни та доповнити чинне адміністративне та кримінальне законодавство України з метою надання відповідним правоохоронним органам механізмів правового забезпечення національної безпеки у сфері альтернативної енергетики.

Пропонується розглянути можливість створити центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення національної безпеки у сфері альтернативної енергетики. Для цього потрібно спочатку сформулювати єдину наукову позицію щодо питання чи потрібно створювати новий державний

орган, або розширити перелік прав та обов'язків вже існуючого державного органу. У разі прийняття рішення щодо доцільності створення центрального органу виконавчої влади з питань забезпечення національної безпеки у сфері альтернативної енергетики необхідно буде розробити та прийняти Положення про центральний орган виконавчої з питань забезпечення національної безпеки у сфері альтернативної енергетики. Пропонується визначити, що такий орган має бути підконтрольним Кабінету міністрів України. Однак існують і певні аргументи щодо корисності саме розширення переліку прав та обов'язків вже існуючого державного органу та надання йому повноважень з питань забезпечення національної безпеки у сфері альтернативної енергетики. Так, це дозволить зменшити ризик конфлікту компетенції та допоможе запобігти бюрократизації.

Також пропонується внести зміни у основний програмний документ у сфері енергетики – Енергетичну стратегію України на період до 2035 року. Потрібно погодитись з думкою І. Мілейко про необхідність закріплення у державних програмних документах та концепціях розвитку чіткого плану дій зі шляхів розвитку національного законодавства [98, с. 22]. Тому пропонується закріпити у цій Стратегії не тільки декларативні положення, а реальні правові засоби (в тому числі – фінансово-правові) забезпечення національної енергетичної політики та політики у сфері альтернативної енергетики. Також необхідно, щоб Енергетична стратегія України на період до 2035 року встановлювала загальні засади законодавчої політики в енергетичній сфері та сфері альтернативної енергетики. Зокрема, пропонується закріплювати у програмних документах приблизний перелік законодавчих актів, що планують прийматися у відповідний період.

Також доцільним вбачається більш активне створення регіональних стратегій. Створення стратегій на рівні регіонів є основним засобом підтримки інноваційного розвитку у країнах ЄС [57, с. 144]. Тому враховуючи інноваційний характер сфери альтернативної енергетики,

пропонується зробити основними програмними документами у цій сфері Енергетичні стратегії окремих областей.

Вкрай важливим є створення центрального програмного документу з питань забезпечення національної технологічної безпеки України – Стратегії національної технологічної безпеки України. Вона має бути прийнята Президентом України та періодично оновлюватись, виходячи з потреб держави та сьогоденних реалій.

Пропонується прийняти новий нормативно-правовий акт у формі Закону України «Про національну безпеку у сфері альтернативної енергетики» та визначити у ньому основні положення у сфері забезпечення національної політики та безпеки у сфері альтернативної енергії. Зокрема, визначити основні терміни у сфері альтернативної енергетики, основні принципи здійснення державної політики у сфері альтернативної енергетики, зазначити суб'єкти та об'єкти в сфері альтернативної енергетики, визначити основні загрози національній безпеці у сфері альтернативної енергетики та засоби подолання та нейтралізації таких загроз Пропозиції щодо такого Закону викладені у Макеті, який наведено у Додатках.

Висновки до 3 розділу

Підбиваючи підсумки можна зазначити, що фінансово-правовий механізм забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики потребує певного вдосконалення.

Доцільним є створення нового суб'єкту на ринку електричної енергії, що дозволить підвищити маневрову та балансуєчу складові – приватні балансуєчі підприємства. Також необхідним є державне стимулювання підприємств усіх форм власності до додаткового встановлення маневрових потужностей або пристосовування попередньо збудованих та таких, що потребують переоснащення для уникнення загроз небалансу балансуєчого ринку.

Запропоновано широке використання таких механізмів забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики як зелені сертифікати, квотування, аукціони, тендери, часткове чи повне звільнення від певних видів оподаткування окремих видів суб'єктів, які здійснюють виробництво окремих видів альтернативної енергії. Ефективність використання саме таких правових засобів забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики доведено досвідом зарубіжних країн.

Доцільно розглянути можливість припинення застосування такого правового засобу забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики як «зелений» тариф, враховуючи його високу вартість для державного бюджету та дискусійний вплив на енергетичну систему України в цілому. Для цього необхідним є виключення відповідних норм з масиву законодавства.

Державне законодавство, що регулює відносини, пов'язані з забезпеченням національної політики у сфері альтернативної енергетики потребує певного вдосконалення. Враховуючи взаємопов'язаність сфери альтернативної енергетики, енергетичної та безпекової сфер, необхідним є також внесення змін до відповідних галузей законодавства.

Також доцільним є зміна підходу до формування Стратегій у сфері енергетики. Так, пропонується закріплювати у державних програмних документах та концепціях розвитку чіткого плану дій зі шляхів розвитку національного законодавства, реальні правові засоби (в тому числі – фінансово-правові) забезпечення національної енергетичної політики та політики у сфері альтернативної енергетики та встановлювати у Стратегіях загальні засади законодавчої політики в енергетичній сфері в цілому та у сфері альтернативної енергетики. Також доцільним є зміна акценту з прийняття стратегічних документів у сфері альтернативної енергетики на державному рівні на прийняття таких документів на регіональному рівні, враховуючи позитивний досвід країн ЄС.

Важливим є створення нового центрального органу виконавчої влади з питань забезпечення національної безпеки у сфері альтернативної енергетики або розширення повноважень вже існуючого державного органу з метою більш ефективного забезпечення національної безпеки у сфері альтернативної енергетики та національної політики у цій сфері. У разі прийняття рішення щодо доцільності створення центрального органу виконавчої влади з питань забезпечення національної безпеки у сфері альтернативної енергетики необхідно прийняти Положення про центральний орган виконавчої з питань забезпечення національної безпеки у сфері альтернативної енергетики та визначити його основні права, та обов'язки, питання компетенції, підконтрольності, відповідальності тощо.

Для більш ефективного забезпечення національної політики у сфері альтернативної енергетики потрібно прийняти новий нормативно-правовий акт у сфері забезпечення державної безпеки – Закону України «Про національну безпеку у сфері альтернативної енергетики».

ВИСНОВКИ

Отримані в результаті проведення дослідження результати вирішують конкретне наукове завдання та мають значне значення для подальшого розвитку фінансово-правового забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики. На основі проведеного дослідження сформулювати такі основні висновки:

1. Історія правового розвитку України у сфері регулювання відносин пов'язаних з використанням альтернативних джерел енергії складається з таких періодів: 1) 1992-2000 роки – створення основних понять у сфері альтернативної електроенергетики та закріплення загальних принципів, початок законотворчої діяльності у сфері регулювання відносин пов'язаних з альтернативною енергетикою, прискорений розвиток відносин, пов'язаних з використанням ВДЕ у європейських країнах, створення міжнародних нормативних актів у сфері боротьби із загрозами, які несуть первинні джерела енергії та їх переробка; 2) 2000-2009 роки – створення основоположної правової бази для регулювання відносин, пов'язаних з генерацією альтернативної енергетики, законодавча підтримка політики європейських держав та підтримання загальної тенденції у розвитку ВДЕ, відсутність сталого механізму важелів та стимулів розвитку та впровадження джерел альтернативної електроенергетики, створення понятійного апарату у сфері альтернативної енергетики, який закріплено у діючих законах про електроенергетику, залучення України до участі у окремих міжнародних організаціях, метою яких є встановлення єдиного дієвого механізму із збереження екологічного середовища та стабілізації фінансової сфери держав, які постраждали через паливну кризу; 3) 2009-2015 роки – створення дієвого механізму з регулювання правовідносин у сфері відновлювальної енергетики, створення у державі дієвого механізму стимулів та противаг у сфері альтернативної енергетики, прийняття значної кількості законів про оподаткування та митний режим, що надало поштовх у реалізації програм з розвитку відновлювальної енергетики; 4) 2015-2020 роки – докорінне

реформування всієї галузі електроенергетики країни, в тому числі альтернативної енергетики, реформування ринку електричної енергії.

2. Визначено основні принципи державної політики в сфері альтернативної енергетики: принцип стимулювання державою суб'єктів в сфері альтернативної енергетики; принцип глобалізації; інформаційний принцип; принцип стандартизації; принцип державного регулювання діяльності в електроенергетиці; принцип екологічності; принцип конкуренції; принцип стабільності; принцип поетапності збільшення частки відновлюваних джерел енергії; принцип державної підтримки; принцип інноваційності; принцип підтримки підприємств у сфері альтернативної енергетики; принцип обмеження монополій.

3. Визначення суб'єкта електроенергетики надане шляхом наведення переліку є неефективним. Надано наступне визначення суб'єкта електроенергетики – це суб'єкт господарювання, незалежно від їх відомчої належності та форми власності, який здійснює господарську діяльність з генерації, передачі або споживання електроенергії виробленої з альтернативних джерел енергії.

4. Розроблено класифікацію загроз національній безпеці у сфері альтернативної енергетики за певними ознаками. За ознакою безперебійності енергопостачання можливо виокремити такі загрози: імпортозалежність, соціально-політичні конфлікти, дискримінаційні заходи з боку зарубіжних країн. За ознакою якості енергоресурсів та економічної або фінансової доцільності виокремлено основні загрози національній безпеці у сфері альтернативної енергетики: неефективне використання паливних та матеріальних ресурсів, надмірно високі ціни на паливні та матеріальні ресурси, помилки та неефективна реалізація економічної політики держави, недосконала правова база. У економічній та фінансовій сфері виокремлено такі основні загрози національній альтернативній енергетиці: фінансові ризики, нестабільна державна політика, неефективне використання моделі «зеленого» тарифу, агресивне іноземне інвестування, недостатньо ефективно

законодавче регулювання інвестиційної діяльності, загрози пов'язані з кредитуванням відновлювальної енергетики, відсутність обов'язкового страхування ризиків у сфері альтернативної енергетики; недосконала правова база. За джерелом походження загрози національній безпеці у сфері альтернативної енергетики поділено на зовнішні, внутрішні та змішані. За сферами прояву загрози національній безпеці у сфері альтернативної енергетики поділено на: економічні, екологічно-кліматичні, політичні. В залежності від ступеня ймовірності виникнення загрози національній безпеці у сфері альтернативної енергетики поділено на реальні та потенційні. За ступенем тяжкості наслідків загрози національній безпеці в сфері альтернативної енергетики поділено на: особливо небезпечні, небезпечні, загрози із мінімальним рівнем наслідків. В залежності від рівня впливу держави на загрози, виокремлено керовані та некеровані виникнення загрози національній безпеці у сфері альтернативної енергетики.

5. Для подолання загрози небалансу енергетичного ринку доцільно створити новий суб'єкт на ринку електричної енергії, що дозволить підвищити маневрову та балансуєчку складові – приватне балансуєчку підприємство. Стимулювання розвитку приватних балансуєчких підприємств дозволить державі без проведення значних капіталовкладень вирішити проблему балансу енергії на ринку та стимулюватиме розвиток приватного сектору підприємництва.

6. Необхідно змінити підхід до формування стратегічних документів у сфері енергетики та альтернативної енергетики. Доцільно закріплювати у державних програмних документах та концепціях розвитку чіткий план дій зі шляхів розвитку національного законодавства, реальні правові засоби (в тому числі – фінансово-правові) забезпечення національної енергетичної політики та політики у сфері альтернативної енергетики та встановлювати у стратегічних документах загальні засади законодавчої політики в енергетичній сфері в цілому та у сфері альтернативної енергетики. Важливою зміною акценту з прийняття стратегічних документів у сфері альтернативної

енергетики на державному рівні на прийняття таких документів на регіональному рівні, враховуючи позитивний досвід країн ЄС. Тому потрібно є прийняття та розробка цілого ряду регіональних, обласних, міських стратегій з розвитку альтернативної енергетики.

7. Доцільним є створення нового центрального органу виконавчої влади з питань забезпечення національної безпеки у сфері альтернативної енергетики. Крім того, потрібно прийняти Положення про центральний орган виконавчої з питань забезпечення національної безпеки у сфері альтернативної енергетики та визначити його основні права, та обов'язки, питання компетенції, підконтрольності, відповідальності тощо.

8. Необхідно прийняти такий прогресивний фінансово-правовий засіб забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики як звільнення від певних видів оподаткування суб'єктів, що здійснюють виробництво енергії, виробленої з альтернативних джерел. Це дозволить застосовувати цей новий ефективний засіб забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики, що довів високу ефективність у країнах ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика: монографія / Г.Л. Азоев // *Центр економіки и маркетинга*. – Москва, 1996. – 208 с.
2. Альтернативна енергетика енергетична безпека в міжнародному і національному праві [Текст] : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. «Роль міжнародного права в розвитку екологічної альтернативи сучасній енергетиці» (Київ, 25 квітня 2012 р.) / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин, Каф. міжнар. права [та ін.] ; [за ред.: О. В. Задорожнього і В. І. Олещенко]. - К. : Фенікс, 2012. - 297 с.
3. Альтернативна енергетика: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / М.Д. Мельничук, В.О. Дубровін, В.Г. Мироненко, І.П. Григорюк, В.М. Поліщук, Г.А. Голуб, В.С. Таргоня, С.В. Драгнев, І.В. Свистунова, С.М. Кухарець. // К: «Аграр Медіа Груп», 2012. – 244 с.
4. Анисимов С.П. Умная сеть и «зеленая» экономика / С.П. Анисимов // *Економіка. Налоги. Право*. – 2014. - № 6. – с. 32-35.
5. Барановська А.А. Інноваційна стратегія в системі забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств альтернативної енергетики [Електронний ресурс] / А.А. Барановська, Н.С. Кубишина // Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/22475/1/3_4_Baranovska.pdf – Загл. с екрана.
6. Барановська Т.М. Функції сучасної держави у сфері розвитку місцевого самоврядування. [Електронний ресурс] / Т.М. Барановська // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. – 2015. - № 11. - Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=924> – Загл. с екрана.

7. Батіщева С. Класифікація фінансових стимулів соціально-економічного розвитку / С. Батіщева // *Вісник Національної академії державного управління*. – вип. 2. - 2011. - С. 152 – 160.

8. Башинська Ю.І. Організаційно-економічні засади використання потенціалу відновлюваної енергетики в регіоні дис. ... канд. економічних наук: 08.00.05/ Юлія Іванівна Башинська ; Нац. акад. прав. наук України, ДУ Інст. рег. досл. М.І. Долішнього; наук. керівник П.В. Жук. – Львів, 2017. – 221 с.

9. Бенедик Я. Міжнародне енергетичне агентство в організаційному механізмі співробітництва держав у сфері відновлювальної енергетики / Я. Бенедик // *Підприємництво господарство і право*. – 2016. - № 3. – С. 171-176.

10. Берназюк І. Визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики як напрям стратегічної правотворчості Верховної Ради України [Електронний ресурс] / І. Берназюк // *Підприємство, господарство і право* № 2. – 2017. - Електрон. текст. дані. – Режим доступу до ресурсу: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2017/2/35.pdf>. – Загл. с екрана.

11. Білоцький С.Д. Роль міжнародного права у розвитку екологічної альтернативи сучасній енергетиці. / С.Д. Білоцький // *Збірка матеріалів Міжнародної наукової конференції «Роль міжнародного права в розвитку екологічної альтернативи сучасній енергетиці»*. – Київ. - 2012. – с. 11-130

12. Божко В. Б. Аналіз співвідношення змісту термінів “засада” і “принцип” крізь призму правових позицій конституційного суду України / В. Б. Божко // *Вісник Львівського університету*. – 2011. – Вип. 54. – С. 124–132. – (Серія: юридична).

13. Бойчик І.М Економіка підприємства: підручник. / І.М.Бойчик – Київ: Кондор - Видавництво, 2016. – 378 с.

14. Боровик Ю.Т. Проблеми та перспективи розвитку альтернативної енергетики в Україні / Ю.Т. Боровик, Ю.В. Єлагін // *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. - № 65. – с. 68-75.

15. Бригінець О.О. Правове регулювання фінансової безпеки України: монографія / О.О. Бригінець ; Державна фіскальна служба України, Універ. ДФС України. – Ірпінь, 2016. – 364 с. – (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 68).
16. Василиця О.Б. Іноземне інвестування: загрози економічній безпеці України / О.Б. Василиця // *Економіко-правовий часопис*. – 2010. – Вип. 1. – С. 12–22.
17. Васильчак С.В. Загрози енергетичній безпеці – загрози сталому світовому розвитку / С.В. Васильчак, О.Р. Жидяк// *Науковий вісник НЛТУ України*. – 2014. – вип. 24.10. – с. 164-168.
18. Васильчук І. Краудфандінг і краудінвестінг як фінансові інновації / І.Васильчук // *Корпоративні фінанси*. – 2013. - №11-12. – С. 59-67
19. Ведерніков Ю.А., Папірна А.В. Теорія держави і права: Навч. посіб. / Ю.А. Ведерніков, А.В. Папірна — Київ: Знання, 2008. — 333 с. — (Вища освіта ХХІ століття).
20. Воробьев Ю.Н. Финансово-экономическая оценка уровня развития возобновляемой энергии в странах ЕС / Ю.Н. Воробьев, Д.В. Абдурешитова // *Азимут научных исследований: экономика и управление*. – 2018. – Т. 2. - № 2(23). – с. 105-109.
21. Врублевська К.М. Основні правові форми інвестування інноваційного продукту / К.М. Врублевська // *Економічна теорія і право*. – 2016. – № 3 (26). – с. 188–201.
22. Гайдаєнко І. Альтернативна енергетика в Україні: стан та перспективи розвитку / І. Гайдаєнко // *Наукові записки з української історії*. - 2014. - Вип. 34. - С. 146-151.
23. Гарантований покупець продовжує виплати виробникам електроенергії за «зеленим» тарифом. [Електронний ресурс]. ДП «Гарантований покупець». 2019. веб-сайт. - Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.gree.com.ua/main/news?id=182> – Загл. с екрана.

24. Гелету́ха Г.Г. Аналіз енергетичних стратегій країни ЄС та світу і ролі в них відновлюваних джерел енергії. / Г.Г. Гелету́ха, Т.А. Железна, А.К. Праховнік // *Біоенергетична асоціація України*. – 2015. – С. 35.
25. Герасименко В.В. Енергетична кооперація: перспективи використання досвіду провідних країн світу в українській практиці. / В.В. Герасименко // *Інституційний розвиток соціально-економічних систем: національна економіка у глобальному середовищі* : збірник наукових праць за матеріалами VIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції – Полтава ПУЕТ. – 2016. - с.188-192.
26. Голенко В. Суб'єктний склад генерування електричної енергії з енергії вітру. / В. Голенко // *Підприємство, господарство і право*. – 2016. - № 4. – С. 25-30.
27. Голікова С.В. Системи підтримки відновлювальних джерел енергії в ЄС та Україні. / С.В. Голікова // *Збірка матеріалів Міжнародної наукової конференції «Роль міжнародного права в розвитку екологічної альтернативи сучасній енергетиці»*. – Київ. - 2012. – с. 260-270.
28. Гончарук Т.І. Конкуренція: сучасна економічна характеристика та особливості / Т.І. Гончарук // *Актуальні проблеми економіки*. - 2004. - № 2. - с. 130-146.
29. Господарський кодекс України : від 16 січ. 2003. р. № 436- IV // *Відомості Верховної Ради України*. – 2003. – №№ 18–22. – Ст. 144.
30. Дай, Томас Р. Основи державної політики : Пер з англ. Г.Є. Краснокутського; наук. Ред. З.В. Балабаєв / Томас Р. Дай.– Одеса: А.О. Бахва, 2005. – 468 с.
31. Дем'янчук О.П. «Державна політика» та «публічна політика» варіант перехідного періоду / О.П. Дем'янчук // *Наукові записки. Том 18. Політичні науки*. 2000 р . с. 31-36.
32. Денисов А.І. Господарсько-правове забезпечення технологічної безпеки держави : монографія / А.І. Денисов– Харків : Юрайт, 2017. – 232 с.

33. Денисова А.В. Співвідношення контролю і нагляду [Електронний ресурс] / А. В. Денисова // Адміністративне право і процес. 2013. № 2 (4). - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-pomeriv/2-4-2013> – Загл. с екрана.

34. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] - : офіц. вебсайт. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/energ.htm - Назва з екрана.

35. Джеджула В.В. Енергетичний аудит як засіб забезпечення ефективності енергоспоживання промислових підприємств /В.В. Джеджула // *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*. – 2013.- т. 18. – Вип. 3/1. - с. 123-125

36. Дмитриченко Л. И. Государственное регулирование экономики: методология и теория : монография / Л. И. Дмитриченко. — Донецк: УкрИТЭК, 2008. — 330 с.

37. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства від 25.10.2005 року. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_926 - Назва з екрана.

38. Долгошея Н.О. Страхування в запитаннях та відповідях: Навч. посіб. / Н.О. Долгошея// Центр учбової літератури. – Київ. - 2010. - 318 с.

39. Енергетична стратегія України на період до 2030 року: схвалено розпорядж. Каб. Міністрів України від 24.07.2013 р № 1071-р // *Урядовий кур'єр*. – 2014. – № 17.

40. Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність», схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 року № 605-р [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-p> – Назва з екрана.

41. Енергетичний баланс України. Архів [Електронний ресурс]. Державна служба статистики України. - 2017. - веб-сайт. - [Електронний ресурс].
Режим доступу:

- http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/energ/en_bal/arh_2012.htm – Назва з екрана.
42. Енергетичні кооперативи [Електронний ресурс]. Energy.ua. 2019. - веб-сайт. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://eenergy.com.ua/baza-znan/energetychni-kooperatyvy/> – Назва з екрана.
43. Енергоатом Україна. Видання національної атомної енергогенеруючої компанії «Енергоатом» - № 1 (46) - 2018.- с.67.
44. Ермоленко Г.В. Справочник по возобновляемой энергетике Европейского союза. / Г.В. Ермоленко, И.С. Толмачева, И.Ю. Ряпин и др. // Высшая школа экономики Национальный исследовательский университет. – Москва, 2016. – 94 с.
45. Єфімцева Л.О. Енергетична безпека в Україні: суть, походження та перспективи. / Л.О. Єфімцева // Історія аграрної економічної думки. - 2014. - № 5. – с. 85-92.
46. За 4 роки кількість ОСББ зросла у 2,5 рази, до 33 тисяч – Зубко [Електронний ресурс]. Міністерство розвитку, громад та територій України. Електрон. текст. дані. Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/press/news/za-4-roki-kilkist-osbb-zroslo-u-2-5-razi-do-33-tisyach-zubko/> – Назва з екрана.
47. Задихайло Д.В. Державна економічна політика та завдання правового регулювання / Д. В. Задихайло // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія та право : зб. наук. пр. – Харків, 2014. – № 1. – С. 138–147.
48. Загороднюк Ю. Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л.В. Озадовська, Н.П. Поліщук (наукові редактори); І.О. Покаржевська (художнє оформлення). — Київ: Абрис, 2002. — С. 706. — 742 с.
49. Запорізька АЕС [Електронний ресурс]: підрозділу НАЕК «Енергоатом» : офіц. вебсайт. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.npp.zp.ua/uk> - Назва з екрану.

50. Зарубіжний досвід стимулювання відновлювальних джерел енергетики (досвід Німеччини та Австрії) / [підгот. А.Іващенко, за ред В.М. Мазурчука]. – Київ. Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України. - 2017. – 40 с.

51. Зелене фінансування [Електронний ресурс]. ProCreditBank. - веб-сайт. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.procreditbank.com.ua/business-clients/loans/green-finance/> – Назва з екрана. (дата звернення 10.05.2020).

52. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2008 р. № 2768-III // *Відомості Верховної Ради України*. – 2002. – ст. 3–4.

53. Зінченко А. Енергетичні кооперативи: можливість для цілої країни [Електронний ресурс] / А. Зінченко // ЕнергоКооператив. 2016. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://energycoperative.org.ua/2016/10/24/intro/> – Назва з екрана.

54. Золотар О.О. Класифікація загроз інформаційній безпеці. / О.О. Золотар, І.О. Трубін// *Інформація і право*. - 2013. - № 3 (9). – с. 105-112.

55. Испанию будут судить в США за тарифы в сфере энергетики [Электронный ресурс] // русская Испания. 2019. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://russpain.com/news/energia/ispaniju-budut-sudit-v-ssha-za-tarify-v-sfere-energetiki/> – Назва з екрана.

56. Ільєнко Б. Переваги застосування відновлюваних джерел енергії не такі однозначні. [Електронний ресурс] / Б. Ільєнко // Інтернет видання ZN,UA - Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://www.dt.ua/energy_market/navischo-y-komu-mi-oplachuyemo-zeleniy-tarif-287103_.html – Назва з екрана.

57. Інноваційна політика: європейський досвід та рекомендації для України. – Київ : Фенікс, 2011. – Т. 1: Ключові особливості інноваційної політики в якості основи для розробки заходів сприяння інноваціям, що спрямовують Україну до заснованої на знаннях конкурентоспроможної економіки – порівняння ситуації в ЄС і Україні. – 214 с.

58. Інформація щодо роздрібних тарифів на електричну енергію, що відпускається для кожного класу споживачів, крім населення, на території України, на IV квартал 2018 року. [Електронний ресурс] Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. – 2018. - офіц. вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua/?id=34869> - Назва з екрана.

59. Кацадзе Т.Л. Джерела розподільчої генерації в електричних мережах. [Електронний ресурс] / Т.Л. Кацадзе, В.В.Ернст // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://jour.fea.kpi.ua/article/viewFile/130315/125963> – Назва з екрана.

60. Кацер Ю. Почему инвесторы боятся альтернативной энергетики [Електронний ресурс] / Ю. Кацер // Экономическая правда. – 2018. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2018/05/2/636414/> - Назва з екрана.

61. Кириленко О.П. Фінанси (Теорія та вітчизняна практика): Навч. посібник. / О.П. Кириленко // Тернопіль: Економічна думка. - 2000. - с. 212.

62. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних націй про зміну клімату від 11.12.1997 року. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. вебсайт. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801 - Назва з екрана.

63. Клопов І.О. Концепція державного регулювання розвитку відновлювальної енергетики [Електронний ресурс] / І.О. Клопов// Ефективна економіка. – 2017. - № 12. - Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6012> - Назва з екрана.

64. Клопов І.О. Теоритичні аспекти класифікації енергетичних ресурсів. / І.О. Клопов // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск №7, частина 2. 2016 рік. С. 10-14.

65. Коваленко В.В. Фінансові ризики та шляхи їх мінімізації (правовий аспект): монографія / В.В. Коваленко // Знання. – Київ, 2011. – 319 с.

66. Ковбасюк Ю.В. (голова), Ващенко К.О. (заст. голови), Сурмін Ю. П. (заст. голови) [та ін.]. Державна політика : підручник / Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін – Київ: Національна академія державного управління при президентові України, 2014. – 448 с.
67. Когут У.І. Альтернативна енергетика в Україні: стан, фінансово-інституційне забезпечення та перспективи розвитку. / У.І. Когут, С.Б. Романишин, С.С. Садовник // *Науковий вісник НЛТУ України*. Серія економічна. – 2017. – Вип. № 27. - № 2. – С. 11-16.
68. Кокорина О.А. Особенности государственных корпораций / О.А. Кокорина // *Вестник Челябинского государственного университета*. – 2009. – .Вип. 17. – С. 123-126.
69. Колодій А.М. Принципи права України / Колодій А. М. – Київ. Юрінком Інтер, 1998. – 208 с.
70. Комова С.К. Теоретико-методологічні підходи у дослідженні поняття небаланси оптового ринку електричної енергії України // *ГП Енергоринок*. – 2011. - №4(86). – С. 39-45.
71. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р. № 254к/96–ВР // *Відомості Верховної Ради України*. – 1996. – № 30. – С. 141.
72. Концепція діяльності органів виконавчої влади у забезпеченні енергетичної безпеки України [Електронний ресурс] : затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 19 січня 1998 року № 48 // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/48-98-%D0%BF#Text> – Назва з екрана.
73. Котюк В.О. Основи держави і права: навчальний посібник. – 3-тє вид., доп. і перероб / В.О. Котюк// К.: Атіка. – 2001. – 432 с.
74. Кравцова Т.М. Дослідження видів функцій державного управління та їх значення у процесі державно-управлінської діяльності / Т.М. Кравцова, Г.В. Калініченко // *Форум права*. – 2011. – С. 522-527.

75. Кравчук О. Особливості політичної безпеки України. / О. Кравчук // *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. – 2011. – вип. № 23. – С. 85-89.

76. Кричевська Т.О. Можливості підвищення ефективності грошово-кредитного стимулювання економіки (досвід Бразильського банку розвитку) / Т.О. Кричевська // *Економіка України*. – 2014. - №3(628). – С. 20-41.

77. Круглов В.В. Розвиток альтернативної енергетики з використання механізмів державно-приватного партнерства / В.В. Круглов // *Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку*. – 2015. - №3 (50) – С. 127-131.

78. Кузьміна М.М. Поняття та види енергії з альтернативних джерел / М.М. Кузьміна // *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. – 2013. - №3(14). – С. 134-141.

79. Кузьміна М.М. Систематизація законодавства у сфері відновлюваної енергетики. [Електронний ресурс] : Економічна теорія та право № 2 (25) 2016 р. – Режим доступу: <https://www.cceeol.com/search/viewpdf?id=647875> - Назва з екрана.

80. Кулик Д.Є. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату та її міжнародно-правовий розвиток. / Д.Є. Кулик // *Порівняльно-аналітичне право* – 2017. - № 5. - С. 382-385.

81. Кулик О. Способи стимулювання використання альтернативних джерел енергії за законодавством України та Європейського Союзу. / О. Кулик // *Підприємництво господарство і право* - 2018. - № 4 - С. 86-91.

82. Курцова Е.С. Обґрунтування перспективних напрямів розвитку та популяризації сонячної енергетики на рівні домогосподарств. / Е.С. Курцова // *Економічні інновації*. – 2015. – книга № 3. – вип. № 60. – С. 119-128.

83. Лазеба Є.С. Підвищення ефективності використання земель сільського господарського призначення в Україні. [Електронний ресурс] / Є.

С. Лазеба. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3062> – Назва з екрана.

84. Лазебник Л. Щодо теорії фінансової політики: дослідження в координатах організаційно-економічних відносин / Л. Лазебник // *Актуальні проблеми економіки*. – 2006. – № 9 (63). – С. 51-64.

85. Лосєв А. Безвуглицева енергетика – вітер у кишенях споживача або ядерне заощадження [Електронний ресурс]. / А. Лосєв // Інформаційне агентство УНІАН. – 2019. - Електрон. текст. дані. - Режим доступу: <https://www.unian.ua/economics/energetics/10477752-bezvugleceva-energetika-viter-u-kishenyah-spozhyvacha-abo-yaderne-zaoshchadzhennya.html> - Назва з екрана.

86. Лукашенко А.О. Розвиток фінансування альтернативної енергетики в Україні та світі / А.О. Лукашенко // *Фінанси, облік і аудит*. - 2013. - Випуск 2. - № 22 – С. 86-94.

87. Майстро С. Механізм державного регулювання розвитку альтернативної енергетики. / С. Майстро, О. Волошин // *Ефективність державного управління*. – 2015. – Вип. № 43. – С. 36-43.

88. Маляренко В. А. Конспект лекцій з дисципліни «Технологія виробництва електроенергії» (для студентів 1, 2 курсів денної, 2 курсу заочної форм навчання за напрямом підготовки 6.050701 "Електротехніка та електротехнології" та слухачів другої вищої освіти зі спеціальності «Електротехнічні системи електроспоживання») / В. А. Маляренко, С. І. Доценко, І. О. Темнохуд; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова.– Харків : ХНУМГ, 2014. – 164 с.

89. Манжул І.В. Дослідження зарубіжними авторами поняття загрози енергетичній безпеці / І.В. Манжул // *Розбудова держави і права: питання теорії та конституційної практики*. – 2015. - № 6. – С. 44-49.

90. Манжул І.В. Загрози енергетичній безпеці України. / І.В. Манжул// *Науковий вісник Херсонського державного університету*. – 2015. – вип. № 4. – том. № 1. – С. 68-72.

91. Мармоза А. Т. Теорія статистики [текст] підручник / А. Т. Мармоза- 2-ге вид. перероб. та доп . - Київ: «Центр учбової літератури», 2013. - 592 с.
92. Маслак О.О. Необхідність застосування міжнародних стандартів обліку (IAS)в умовах економічної інтеграції України з ЄС / О.О. Маслак, О.С. Лега // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. – 2014. – № 797 – С. 263-268.
93. Матвійчук Н. Загрози енергетичній безпеці України / Н. Матвійчук // *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. – 2018. – розділ № IV. - № 1. – С. 118-125. (Регіональна економіка та економіка природокористування).
94. Матвійчук Н.М. Фінансове стимулювання енергозбереження в Україні./ Н.М. Матвійчук // *Науковий вісник НЛТУ України*. – 2015. - Вип. 25.7 - С. 94-100.
95. Машков А.Д. Теорія держави і права: підруч / А.Д. Машков. – Київ: ВД «Дакор», 2015. – 492 с.
96. Мица Н. В. Принципи державної політики енергозбереження в Україні [Електронний ресурс] / Н. В. Мица. – 2012. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/3334/1/ПРИНЦИПИ%20ДЕРЖАВНОЇ%20ПОЛІТИКИ%20ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ%20В%20УКРАЇНІ.pdf>. – Назва з екрана.
97. Мица Н.В. Сутність та проблеми енергозбереження в Україні / Н.В. Мица // *Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки»*. -2011 - № 4. - С. 40-47.
98. Милейко И. Структурно-отраслевая политика государства: правовые аспекты реализации / И. Милейко // *Підприємництво, господарство і право*. – 2005. – № 3. – С. 21-24.
99. Мусієнко Т. В. Принципи державного управління у сфері альтернативної енергетики України [Електронний ресурс] / Тетяна Володимирівна Мусієнко // *Альманах права*. – 2012. – Електрон. текст. дані. –

Режим

доступу:

[http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63933/87-](http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63933/87-Musiienko.pdf?sequence=1)

[Musiienko.pdf?sequence=1](http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63933/87-Musiienko.pdf?sequence=1). – Назва з екрана.

100. Нараєвський С. В. Класифікація традиційних та альтернативних джерел і технологій отримання енергії. / С. В. Нараєвський. – Луцьк: Луцький національний технічний університет, 2012. – 255 с.

101. Науково-пізнавальне видання «Енергетика: історія, сучасність і майбутнє» [Електронний ресурс]: Книга 5. Електроенергетика та охорона навколишнього середовища. Функціонування енергетики в сучасному світі. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://energetika.in.ua/ua/books/book-5> – Назва з екрана.

102. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України / [Ю.В. Амірова, Е.М. Багач, Н.В. Безсмертна та ін.]. – К.: DVD – вид-во ІАЦ «Ліга», ТОВ «ЛІГА: ЗАКОН», 2012.

103. Національні інтереси. Довідник з політології [Електронний ресурс]. Інтернет видання SLOVNIK.com.ua - [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://slovník.com.ua/?grupa=3&id_sl=127 – Назва з екрана.

104. НБУ стримує кредитування «зеленої» енергетики, - банкіри. [Електронний ресурс]: FINBALANCE. – 2017. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://finbalance.com.ua/news/NBU-strimu-kredituvannya-zeleno-enerhetiki-bankiri> – Назва з екрана.

105. НКРЕКП інформує про розвиток сектору ВДЕ у I кварталі 2019 року. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. 2019. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua/?news=8890> – Назва з екрана.

106. Нова рубрика «Про новий ринок електричної енергії в Україні» тема № 7 «Оператор системи розподілу» [Електронний ресурс] ТОВ «ЕНЕРДЖІ 365». 2018. - Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://energy365.com.ua/uk/news/28>– Назва з екрана.

107. Новий тлумачний словник сучасної української мови : [25 000 слів та словосполучень з дод. та доп.] / уклад і голов. ред. В. Т. Бусел. – К., Ірпінь: Перун, 2009. – 1736 с.

108. Новицький Г.В. Теоретико–правові основи забезпечення національної безпеки України: Монографія / Г.В. Новицький. – К. : Інтертехнологія, 2008. – 496 с.

109. Норвезькі інвестори мають наміри інвестувати в українську відновлену енергетику [Електронний ресурс]. Міністерство енергетики та захисту довкілля України. – 2018. - офіц. вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245285451&cat_id=35109– Назва з екрана.

110. Оберкович С. Альтернативна енергетика: міжнародний досвід, проблеми та перспективи в Україні [Електронний ресурс]/ С. Оберкович. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA009783– Назва з екрана.

111. Олесен Г. Поставки энергии в Дании и их демократическое регулирование [Електронний ресурс] / Г. Олесен, Ю. Слески – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: www.inforse.dk/europe/word_docs/Kompendium_rus.doc– Назва з екрана.

112. Олійник Я.Б. Основи Екології: Підручник /Я.Б. Олійник, П.Г. Шищенко, О.П. Гавриленко // Знання. – 2012. – 558 с.

113. Павлик І. Відмінність понять «Державний контроль» і «Державний нагляд» : нормативно-правовий аспект [Електронний ресурс] / І. Павлик // Науковий вісник «Демократичне врядування». – 2017. – Вип. № 20. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://doi.org/10.33990/2070-4038.20.2017.151020> – Назва з екрана.

114. Палка І.М. Фінансування міжнародними інституціями інвестиційних проектів в Україні. / І.М. Палка // *Економіка та інноваційний розвиток національного господарства*. – 2015. - № 4 (59). – С. 45-48.

115. Паршикова А. Механізм стимулювання розвитку відновлювальних джерел енергетики (формування «зелених» тарифів та використання «зелених» аукціонів). / А. Паршикова // Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. - Електронний ресурс. - Режим доступу:<http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29501.pdf>– Назва з екрана.

116. Первый энергетический кооператив «Сонячнемисто» планирует запустить пилотный проект по строительству СЭС [Електронний ресурс] Финансовые рынки fixugen. 2018. - Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.fixugen.ua/news/20181024/pervyj-energeticheskij.html>– Назва з екрана.

117. Переліків державних підприємств, установ, організацій та об'єднань, що належать до сфери управління Міненерговугілля України, та господарських товариств, щодо яких Міненерговугілля України здійснює управління корпоративними правами держави [Електронний ресурс] : затв. наказом Міненерговугілля від 20 бер. 2018 р. № 172 // Міністерство енергетики та вугільної промисловості України. - Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/publish/article?art_id=245293003 – Назва з екрана

118. Петренко І. Сутність державної політики та державних цільових програм. [Електронний ресурс] : І. Петренко // Віче 10. 2011. - Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://irbis-nbuv.gov.ua>– Назва з екрана

119. Петрик И. Маневрировать профессионально: опыт Бразилии для украинской энергетики [Електронний ресурс] / И. Петрик // Экономическая правда. – 2019. - - Електрон. текст. дані. – Режим доступу:<https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2019/08/6/650122/> - Назва з екрана.

120. Петришин О. В. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський. – Харків: Право, 2014. – 368 с.

121. Податковий кодекс України : від 02 грудня 2010 року № 2755-VI // *Відомості Верховної Ради України*. – 2011. -№ 13-14, № 15-16, № 17. - ст.112.

122. Про альтернативні види палива: Закон України від 14 січня 2000 року № 1391 XIV. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2000. – № 12. – Ст. 94.

123. Про альтернативні види рідкого та газового палива : Закон України» від 14 січня 2000 року № 1391 XIV. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2000. – №12.– ст. 94.

124. Про альтернативні джерела енергії :Закон України від 20 лютого 2003 року № 555 - IV // *Відомості Верховної Ради України*. –2003. – № 24. – ст. 155.

125. Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення «зеленого» тарифу : Закон України від 25 вересня 2008 року № 601-VI. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2009 – № 13.– ст. 155.

126. Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підтримки літакобудівної промисловості України: Закон України від 20 січня 2010 року № 1814-VI. // *Відомості Верховної Ради України*– 2010 – № 10. – ст. 101.

127. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії: Закон України від 25 квітня 2019 року № 2712-VIII. // *Відомості Верховної Ради*. – 2019. - № 23. – ст. 89.

128. Про внесення змін до деяких законів України щодо сприяння виробництву та використання біологічних видів палива: Закон України від 21 травня 2009 року № VI. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2009 – № 40. – ст. 577.

129. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії: Закон України від 21 червня 2020 року. № 810-IX /*Офіційний вісник України*. – 2020. – №63. – ст. 11.

130. Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» щодо стимулювання використання альтернативних джерел енергії: Закон України від 01 квітня 2009 року № 1220-VI. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2009. – № 32-33. – ст. 496.

131. Про внесення змін до Закону України «Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів» щодо ставок податку : Закон України від 05 березня 2009 року № 1075-VI. // *Відомості Верховної Ради України*. 2009. – № 30 . – ст. 420.

132. Про встановлення «зелених» тарифів на електричну енергію для приватних домогосподарств. [Електронний ресурс]: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 23 березня 2019 року № 447 - Електрон. текст. дані. – Режим доступу:<http://www.nerc.gov.ua/?id=39687> - Назва з екрана.

133. Про державний бюджет України на 2019 рік : Закон України від 23 листопада 2018 року № 2629-VIII // *Відомості Верховної Ради України*. – 2018. - № 50. – ст. 400.

134. Про електроенергетику : Закон України від 16.10.1997 року №575/97-ВР // *Відомості Верховної Ради України*. – 1998. – №1. – ст. 1.

135. Про енергозбереження: Закон України від 01.07.1994 року № 74/94-ВР // *Відомості Верховної Ради України*. – 1994. - № 30 - ст.283.

136. Про засади функціонування ринку електричної енергії України: Закон України від 23 жовтня 2013 р. № 663 – VII // *Відомості Верховної Ради України*. – 2014. - № 22. - ст.781.

137. Про затвердження Положення про Міністерство енергетики та вугільної промисловості України: Постанова Каб. Міністрів України від 29

березня 2017 року № 208 // *Офіційний вісник України*. – 2017 – № 29. – ст. 861.

138. Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів: Закон України від 09 липня 2010 року № 2480-VI // *Відомості Верховної Ради України*. – 2011. – № 1. – ст. 1.

139. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560 – XII // *Відомості Верховної Ради України*. – 1991. - № 47. – ст. 646.

140. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04 липня 2002 року № 40 – IV // *Відомості Верховної Ради України*. – 2002 – № 36, – ст. 266.

141. Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного потенціалу: Закон України від 05 квітня 2005 року № 2509-IV. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2005. – №20.

142. Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 року № 1087-IV // *Відомості Верховної Ради України*. – 2004. – № 5. – ст.35.

143. Про ліцензування певних видів господарської діяльності : Закон України від 01 червня 2000 року № 1775-III. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2000. - № 36.

144. Про Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.10.2004 року № 902. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/902-2014-%D1%80#Text> - Назва з екрана.

145. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469- VIII // *Відомості Верховної Ради України*. –2018. – № 31. –Ст. 241.

146. Про національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : Закон України від 22 вересня 2016 року № 1540-VIII. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2016. – № 51. – ст. 833.

147. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 20 листопада 2001 року № 2866- III // *Відомості Верховної Ради України*. – 2002. – № 10. – ст. 78.

148. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1995.

149. Про плату за землю: Закон України від 03 липня 1992 року № 2535 - XII // *Відомості Верховної Ради України*. – 1992. – № 8.- ст. 560.

150. Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів : Закон України від 11 грудня 1991 року № 1963-XII // *Відомості Верховної Ради України*. – 1992. – № 11.

151. Про податок на додану вартість: Закон України від 03 квітня 1997 року № 168/97-ВР. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1997. – № 21. – ст. 156.

152. Про ратифікацію Кіотського протоколу до Рамкової Конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату: Закон України від 04 лютого 2004 року № 1430-IV. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2004. – № 19. – ст. 261.

153. Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства від 15 грудня 2010 року № 2787 –VI// *Відомості Верховної Ради України*. – 2011. – № 24. – ст.170.

154. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13 квітня 2017 року 2019 – VIII. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2017. – № 27-28. – ст. 312.

155. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22 березня 2012 року № 4618-VI // *Відомості Верховної Ради України*. – 2013. – № 3. – ст.23.

156. Про стандартизацію: Закон України від 5 червня 2014 року № 1315 – VII // *Відомості Верховної Ради України*. – 2014. – № 31. – ст. 1058.

157. Про страхування: Закон України від 07 березня 1996 року №85/96-ВР // *Відомості Верховної Ради України*. – 1996. – № 18. – ст. 78.

158. Програми відповідності операторів системи розподілу [Електронний ресурс]. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. - Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua/?id=40986> – Назва з екрану.

159. Програми фінансування альтернативної енергетики [Електронний ресурс]. Управління проектами енергетики ІКNET: офіційний веб-сайт. - Електрон. текст. дані. - Режим доступу: <https://iknet.com.ua/uk/articles/useful-to-know/funding-programs/> - Назва з екрану.

160. Пугач О.А. Класифікація та систематизація загроз економічній безпеці держави в системі національної безпеки. / О.А. Пугач // *Економіка і організація управління*. – 2014. - № 1 (17) – 2 (18). – С. 209-217.

161. Ратнер С.В., Аксюк Т.Д. Зарубежный опыт стимулирования микрогенерации на основе возобновляемых источников энергии: организационно-экономические аспекты / С.В. Ратнер, Т.Д. Аксюк // *Научно-технические ведомости СПбГПУ. Экономические науки*. - 2017. - Том 10. - № 4. –С. 104-113.

162. Рекова Н.Ю. Інструменти регулювання конкуренції на ринках електричної енергії: досвід ЄС та перспективи впровадження в Україні / Н.Ю. Рекова, Ю.О. Біленька // *Економіка та управління підприємствами*. – 2017. – №1 (01) – С. 48-55.

163. Рішення Європейського суду з прав людини щодо доступу до інформації / за заг. редакцією Шевченко Т.С., Розкладай І.Є. – К.: Москаленко О.М., - 2014. – 200 с.

164. Рожко А.О. Економічне співробітництво України та ФРН у сфері відновлюваних та нетрадиційних джерел енергії : монографія /А.О. Рожко. – Тернопіль : ТНЕУ. – 2011. – 311 с.

165. Ромат Е.В. Реклама: ученик для вузов. / Е.В. Ромат. – 7 изд. – СПб: Питер, 2008. – 512 с.

166. Рябець К. А. Екологічне право України: Навчальний посібник./ К.А. Рябець // К.: Центр учбової літератури. - 2009. – 438 с.
167. Рязанова Н.О. Пріоритетні напрямки розвитку інноваційної складової в енергетиці / Н.О. Рязанова // *Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property.* – 2017. - №16. – С. 226-234
168. Савенко М.Д. Принципи Конституції / М. Д. Савенко // *Наукові записки.* – 2006. - Том 53. – С. 13-16
169. Савицький О. Україна та Енергетичне Співтовариство. Критерії відповідності енергетичної політики України вимогам Договору про заснування Енергетичного співтовариства. Аналітична доповідь / О. Савицький // *Національний Екологічний Центр України.* К. 2014. 32 с.
170. Савицький О., Ключ С. Сонячна енергетика: фінансова бульбашка? [Електронний ресурс] : *Інтернет видання «Економічна правда»* – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/04/3/635638/> - Назва з екрана.
171. Саламова Н.В. Возобновляемые источники энергии в Испании / Н. В. Саламова // *Энергетика за рубежом.* – 2002. – Вып. 3. – С. 37–38.
172. Самойлов М. В. Основы энергосбережения: Учеб. пособ. [Текст] / М. В. Самойлов, В. В. Паневич, А. Н. Ковалев. – Мн.: БГЭУ, 2002. – 198 с.
173. Санжарук Т.О. Поняття «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин»; питання розмежування / Т.О. Санжарук // *Актуальні проблеми держави і права.* - 2003 – Вип. 21 - с. 91-95.
174. Сивокінь Т. «Мета», «Ціль», «Завдання» – спробуємо розібратися [Електронний ресурс] / Тетяна Сивокінь. – 2015. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://21tsmay.wixsite.com/acupofthins/single-post/2015/09/29/МЕТА-ЦІЛЬ-ЗАВДАННЯ-СПРОБУЄМО-РОЗІБРАТИСЯ.> – Назва з екрана.
175. Сидорова Д.С. Проблеми та перспективи розвитку альтернативної енергетики в світі / Д.С. Сидорова // *Актуальні проблеми міжнародних відносин.* – 2014. – вип. № 122 (частина І). - С. 198-207.

176. Симонов А.В. Внешнеполитические интересы в политической теории и практике. [Электронный ресурс] / А.В. Симонов // Социология власти. - 2008. - №2 – Электрон. текстовые данные. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnepoliticheskie-interesy-v-politicheskoy-teorii-i-praktike> - Назва з екрану.

177. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / О.Ф.Скакун // Харків Консум. – 2001. – 656 с.

178. Скорик Г.И., Швецова М.Б., Тревого О.И. Энергетическая составляющая экономической безопасности Украины: состояние и перспективы развития / Г.И.Скорик, М.Б.Швецова, О.И.Тревого // *Науковий вісник НЛТУ України*. – 2014. – вип. № 24. (4) – С. 303-310

179. Словник Української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980) [Електронний ресурс]: Електрон. текстові дані. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/bezperebijnyj> - Назва з екрану.

180. Словопедія [Електронний ресурс]. Економічна енциклопедія. 2007 – Електрон. текстові дані. – Режим доступу: <http://slovopectia.org.ua/38/53414/385587.html> – Назва з екрану.

181. Сорокин М.А. «Зеленые» сертификаты как инструмент перекрестного субсидирования в электроэнергетике / М.А. Сорокин // Проблемы учета и финансов – 2015. – № 1 (17) –С. 56-66

182. Справочник по возобновляемой энергетике Европейского Союза. [Электронный ресурс]: Институт энергетики НИУ ВШЭ 2016. – Электрон. текстовые данные. – Режим доступа: <https://www.hse.ru/data/2016/12/21/1112025400/Справочник%20ВИЭ%20в%20ЕС.pdf> – Назва з екрану.

183. Старчук О. В. Щодо поняття принципів права / Оксана Володимирівна Старчук. // Часопис Київського університету права. – 2012. 40 с.

184. Татарульєва В.О. Вплив іноземного інвестування на економічний розвиток країни / В.О. Татарульєва // *Причорноморські економічні студії*. – 2016. – вип. № 4. – С. 29-34.

185. Україна стала повноправним членом Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії (IRENA). [Електронний ресурс]: Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України: Урядовий портал. офіц. вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/ukrayina-stala-povnopravnim-chlenom-mizhnarodnogo-agentstva-z-vidnovlyuvanih-dzherel-energiyi-irena> - Назва з екрану.

186. Україна та Енергетичне співтовариство. [Електронний ресурс]: Національний Екологічний Центр України - Електронний ресурс. Режим доступу: http://necu.org.ua/wp-content/uploads/EN_COM_analys_V222.pdf – Назва з екрана.

187. Федірко І.П. Соціально-політичні конфлікти як об'єкт дослідження. / І.П. Федірко // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Філософія. Політологія. – 2005 – №73-75 – С. 63-65.

188. Феофилова Т.Ю. Проблемы теории экономической безопасности / Т.Ю. Феофилова// *Проблемы современной экономики*. – 2009. – № 4. – сС. 103–106.

189. Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л.В. Озадовська, Н.П. Поліщук (наукові редактори); І.О. Покаржевська (художнє оформлення). — Київ: Абрис, 2002. —742 с.

190. Фінанси. Підручник. [Електронний ресурс] / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова – К.. Знання, Ф59 - 2008. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/16631116/finans/mehanizm_sistemi_zabezpechennya_finansovoyi_bezpeki_derzhavi Назва з екрану.

191. Фінансове право : підручник / за заг. ред. О. П. Гетманець ; [Бандурка О. М., Гетманець О. П., Жорнокуй Ю. М. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків. - 2017. – 392 с.
192. Харченко В.В. Микросети на основе ВИЭ: концепция, принципы, построения, перспективы использования / В.В. Харченко // *Энергия: экономика, техника, экология*. – 2014. – № 5. – с. 20-27.
193. Хаустова М. Суб'єкт права як елемент правової системи суспільства / М. Хаустова // *Вісник Академії правових наук України*. – 2009. – № 3. – с. 29-38
194. Цивільний кодекс України : від 16 січ. 2003 р. № 435-IV // *Відомості Верховної Ради України*. – 2003. – № 40–44. – ст. 356.
195. Шкрабак І.В. Економічні засоби стимулювання диверсифікації джерел енергопостачання у промисловості. [Електронний ресурс] / І.В.Шкрабак, О.С.Харченко // *Економічна ефективність*. – 2016. - № 11. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_11_13. – Назва з екрану.
196. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення: монографія / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько[Текст]; НІСД. – Київ. - 1997. – 144 с.
197. Юридичний словник: большой юридический словарь / за ред. А. Я. Сухарева, В. Е. Крутских; ИНФРА-М, - 2000. - 594 с.
198. Якість електричної енергії. [Електронний ресурс]: Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: офіц. вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: Режим доступу:<http://www.nerc.gov.ua/?id=19529> – Назва з екрана.
199. Якубовский Г.С. Топливо-энергетический комплекс Испании: тенденции развития, основные проблемы и пути их решения. / Г.С. Якубовский // *Вестник финансового университета*. – 2014. - №5. - с.106-117
200. Barrett, M. et al. Energy Security in a Multi-polar World [Electronic resource] // М. Barrett / - Electronic text data. – Access mode:

https://www.exeter.ac.uk/energysecurity/documents/Energy_Security_in_a_Multipolar_World_Discussion_Paper.pdf – Title screen.

201. Bruno R. Reexamining the conditional effect of foreign direct investment / R. Bruno, N. Campos // IZA Discussion Paper. – 2013. – № 7458. – P. 1–60.

202. De Beni G. Private and public sector initiatives: How to encourage private and public parties to invest in our common future? [Electronic resource] - De Beni G. // Electronic text data. – Access mode: http://www.dii-eume-na.com/fileadmon/Daten/AC_2011/Presentations/3b%20Finance/Dii_Cairo_%202011_De%20Beni_Finance.pdf – Title screen.

203. Decision of the Council establishing an International Energy Agency of the Organisation of November 15, 1974 The Delegates for Finland, France and Greece abstained [Electronic resource], Electronic text data. – Access mode: <https://iea.blob.core.windows.net/assets/ba8c3ef8-f5b3-45db-86d2-719502e8d4ef/decesionofthecouncil.pdf> – Title screen.

204. Directive 2009/28/EC of the European Parlment and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewablesources [Electronic resource], Electronic text data. – Access mode: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32009L0028> – Title screen.

205. Energy for the Future: Renewable Sourcesof Energy. White Paperfor a Community Strategy and Action Plan. Bruxelles, 1997. [Electronic resource]. - Electronic text data. – Access mode: <https://ec.europa.eu/jrc/en> – Title screen.

206. Energy Technology Initiatives 2014. Implementation through Multilateral Co-operation. – Second edition. – OECD/IEA, 2014. – 41 p. – [Electronic resource]– Electronic text data. – Access mode: https://www.die-gdi.de/uploads/media/DP_26.2014.pdf – Title screen.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Молдованов Д. В. Фінансово-правові засоби стимулювання розвитку альтернативної енергетики. *Право і суспільство*. № 5. 2019. С. 198-204.
2. Молдованов Д.В. Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, як суб'єкт ринку альтернативної енергетики. *Прикарпатський юридичний вісник*. № 2. 2019. С. 103-107.
3. Молдованов Д.В. Правовий досвід Європейського союзу в сфері стимулювання розвитку альтернативної енергетики. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 3. 2019. С. 180-183.
4. Молдованов Д.В. Загрози національній безпеці в сфері альтернативної електроенергетики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. С. 173-175.

Статті у зарубіжних періодичних наукових виданнях

1. Молдованов Д. В. Визначення загроз національній безпеці України в сфері електроенергетики. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 5. С. 119-124.

Тези доповідей:

1. Молдованов Д. В. Фінансово-правові засоби розвитку альтернативної електроенергетики. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994–2019 рр.)* : зб. тез доп. на міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя створення ун-ту. 2019. С. 314-315.
2. Молдованов Д.В. Шляхи розвитку правового регулювання правовідносин в сфері альтернативної енергетики. *«25 років становлення*

Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ: славетна історія та горизонти майбутнього»: міжнародна науково-практична конференція. 2020. С. 124-125.

Макет закону «Про національну безпеку у сфері альтернативної енергетики»

Розділ I. Загальні положення.

Стаття 1. Визначення термінів.

Наведені в цьому законі терміни вживаються в такому значенні:

державна політика в сфері альтернативної енергетики – фінансово-економічний і адміністративно-правовий напрямок діяльності органів влади направлений на нарощування обсягів виробництва та споживання енергії, екологічної безпеки, умов раціонального споживання та економії енергії, виробленої з альтернативних джерел за умови додержання законодавства всіма суб'єктами означених відносин.

енергетичний кооператив – це об'єднання фізичних та/або юридичних осіб, для забезпечення власних потреб із забезпечення енергетичними ресурсами.

забезпечення фінансової безпеки держави в сфері альтернативної електроенергетики – механізм, який складається з системи організаційних та інституційно-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз

об'єкти в сфері альтернативної енергетики – інноваційні винаходи, енергогенеруюче та інше обладнання в тому числі і сама енергія, яка була згенерована за рахунок використання альтернативних джерел енергії, частка яких становить не менш як 50 відсотків від встановленої потужності, правовідносини з продажу, перепродажу та надання дозволів на створення та функціонування потужностей ВДЕ та грошових фондів, які виникають у результаті зазначеної діяльності.

суб'єкти в сфері альтернативної електроенергетики – суб'єкти господарювання, незалежно від їх відомчої належності та форми власності,

які здійснюють господарську діяльність з генерації, передачі або споживання електроенергії виробленої з альтернативних джерел енергії.

Стаття 2. Принципи реалізації державної політики в сфері альтернативної енергетики.

Державна політика в сфері альтернативної енергетики будується за принципами:

- стимулювання державою суб'єктів в сфері альтернативної енергетики;
- глобалізації;
- інформаційним принципом;
- стандартизації;
- державного регулювання діяльності в електроенергетиці;
- екологічності;
- конкуренції;
- стабільності;
- поетапності збільшення частки відновлюваних джерел енергії;
- державної підтримки;
- інноваційності;
- підтримки підприємств у сфері альтернативної енергетики;
- обмеження монополій.

Стаття 3. Правова основа фінансово-правової безпеки в сфері альтернативної безпеки

Правову основу у сфері національної безпеки України становлять Конституція, цей Закон, Закони України «Про ринок електричної енергії», «Про альтернативні джерела енергії», «Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу», «Про енергозбереження», «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів», міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання законів інші нормативно-правові акти.

Розділ II Суб'єкти та об'єкти в сфері альтернативної енергетики.

Стаття 4. Суб'єкти в сфері альтернативної енергетики, які здійснюють регулюючу функцію

1. Президент України в сфері національної безпеки альтернативної енергетики займається забезпеченням державної незалежності, національної безпеки; представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України; підписує закони, прийняті Верховною Радою України.

2. Верховна Рада України в сфері національної безпеки альтернативної енергетики приймає закони; затверджує видатки в сфері альтернативної енергетики, що закріплені в Державному бюджеті України; визначає засади внутрішньої і зовнішньої політики зазначеної сфери.

3. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі НКРЕКП) в сфері національної безпеки альтернативної енергетики займається розробленням та затвердженням нормативно-правових актів в сфері ВДЕ; бере участь у підготовці проектів міжнародних договорів України; погоджує/схвалює інвестиційні програми (плани розвитку) суб'єктів, діяльність яких регулюється НКРЕКП, у випадках, встановлених законом; затверджує і публікує умови надання послуг з балансування; встановлює державні регульовані ціни і тарифи, зокрема «зелений» тариф.

Стаття 5. Суб'єкти в сфері альтернативної енергетики, які здійснюють контрольно-наглядову функцію

1. Верховна Рада України в сфері національної безпеки альтернативної енергетики також здійснює парламентський контроль у межах, визначених Конституцією та законами України;

2. Кабінет міністрів України в сфері національної безпеки альтернативної енергетики займається розробкою та реалізацією державної політики; координацією діяльності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади у сфері розробки державних (міждержавних, регіональних)

цільових програм розвитку альтернативної електроенергетики та довгострокового прогнозування споживання енергії; організацією здійснення контролю та обліку в цій сфері; виданням гарантій походження електричної енергії суб'єктам господарювання, виробникам альтернативної енергії, для підтвердження походження електричної енергії генерованої з відновлювальних джерел енергії; встановленням тарифів на електроенергію вироблену на об'єктах з генерації відновлювальної енергетики; всебічною підтримкою та заохоченням дослідно-конструкторських та науково-дослідницьких робіт, діяльності раціоналізаторів і винахідників, спрямованих на розвиток альтернативних джерел енергії.

3. Міністерство енергетики та вугільної промисловості України в сфері національної безпеки альтернативної енергетики забезпечує формування державної політики у сфері нагляду (контролю) у галузі; визначає пріоритети розвитку комплексу ВДЕ; формує та затверджує баланс електричної енергії об'єднаної енергетичної системи України; забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, формує, здійснює заходи та контроль за станом охорони праці на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери електроенергетики; забезпечує створення галузевих страхових фондів документації на підприємствах відновлювальної енергетики; організовує та контролює в межах повноважень, передбачених законом, охорону об'єктів ВДЕ, у випадках визначених у законодавстві.

4. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг в сфері національної безпеки альтернативної енергетики забезпечує здійснення контролю виконання операторами систем передачі та розподілу, їхніх зобов'язань відповідно до закону; сертифікацію операторів системи передачі; бере участь у регулюванні платіжно-розрахункових відносин на ринках у сфері відновлювальної енергетики; здійснює моніторинг та аналіз ринків; забезпечує досудовий розгляд спорів, що виникають між суб'єктами господарювання, що провадять діяльність у сфері альтернативної енергетики.

5. Антимонопольний комітет України, основною функцією якого у сфері національної безпеки альтернативної енергетики є захист конкурентних відносин у підприємницькій діяльності.

Стаття 6. Суб'єкти в сфері альтернативної енергетики, які здійснюють організаційну функцію

1. Міністерство енергетики та вугільної промисловості України в сфері національної безпеки альтернативної енергетики проводить конкурсний відбір інвестиційних проектів у паливно-енергетичному комплексі, для реалізації яких у реальному секторі економіки надається державна підтримка; здійснює підготовку інвестиційних проектів, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями в галузі альтернативної енергетики; здійснює міжнародне співробітництво з питань, що належать до його компетенції

2. Гарантований покупець є спеціально створеним державним органом, діяльність в сфері альтернативної енергетики якого зводиться до функцій із купівлі у виробників, яким встановлено «зелений» тариф та у виробників, які за результатами аукціону набули право на підтримку, всю відпущену електричну енергію, вироблену на об'єктах електроенергетики з альтернативних джерел енергії. Крім того, гарантований покупець виступає стороною, відповідальною за баланс балансуєчої групи, що визначається спеціальним законодавством.

3. Оператор системи передачі в сфері національної безпеки альтернативної енергетики також виконує організаційні функції у зв'язку із чим здійснює прогнозування розвитку генеруючих потужностей та планування розвитку системи передачі для забезпечення відповідності (достатності) пропускнує спроможності системи передачі потребам ринку електричної енергії з урахуванням поточного та довгострокового попиту на передачу електричної енергії, а також виконання вимог щодо операційної безпеки та безпеки постачання електричної енергії в перспективі.

4. Оператор системи розподілу в сфері національної безпеки альтернативної енергетики здійснює функції із технічного обслуговування та розширення системи розподілу та приєднання електроустановки до системи розподілу.

Стаття 7. Виробники альтернативної енергії.

Виробниками альтернативної енергії є:

1. Приватні домогосподарства. Максимальний обсяг генерації альтернативної енергії повинен не перевищувати 50 кВт

2. Енергетичні кооперативи. Максимальний обсяг генерації альтернативної енергії повинен не перевищувати 150 кВт. Окремою формою енергетичного кооперативу є енергетичний кооператив на основі об'єднання співвласників багатоквартирних будинків.

3. Інші суб'єкти господарювання, які виробляють електроенергію із відновлювальних джерел.

4. Комунальні компанії, зареєстровані відповідно до закону та які займаються генерацією відновлювальної енергетики.

5 Державні компанії, зареєстровані відповідно до закону та які займаються генерацією відновлювальної енергетики.

Стаття 8. Об'єкти в сфері альтернативної енергетики

1. Об'єктами в сфері фінансово-правової безпеки альтернативної енергетики є:

предмети матеріального світу: генеруючі потужності; енергія що згенерована на цих потужностях та має відповідне підтвердження походження;

послуги виробничого та не виробничого характеру: генерація енергії, купівля-продаж, перепродаж (у випадку трейдинга) енергії, надання дозволів (встановлення потужностей та процедура гарантування походження енергії)

продукти інтелектуальної творчості: інноваційні програми та проекти; нові знання та інтелектуальні продукти; організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що

істотно поліпшують структуру і якість виробництва та/або соціальної сфери; виробниче обладнання та процеси; інфраструктура виробництва і підприємництва; сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки;

фінансові фонди: внутрішні та зовнішні фінансові фонди підприємств, установ, організацій.

Розділ III. Загрози національної безпеки в сфері альтернативної енергетики.

Стаття 9. Основні загрози національній безпеці у сфері альтернативної енергетики.

Основними загрозами національній безпеці у сфері альтернативної енергетики є:

1. Загроза із введення санкцій за небаланс на балансуєчому ринку електричної енергії.

2. Видатки на додаткове обладнання для забезпечення безперебійності системи.

3. Фінансові ризики.

4. Нестабільна державна політика.

5. неефективне використання моделі «зеленого» тарифу.

6. Агресивне іноземне інвестування.

7. Проблеми законодавчого регулювання інвестиційної діяльності.

8. Загрози пов'язані з кредитуванням відновлювальної енергетики.

9. Відсутність обов'язкового страхування ризиків у сфері альтернативної енергетики.

10. Недосконала правова база в сфері альтернативної енергетики.

Розділ IV. Фінансово-правові засоби подолання загроз національній безпеки в сфері альтернативної енергетики.

Стаття 10. Основні засоби подолання загроз балансуванню ринку електричної енергії.

1. Підтримка створення балансуєчих потужностей із акумулювання та маневрування альтернативної електроенергії приватної форми власності.

2. Створення стимулюючого механізму для акумулюючих та маневрових потужностей приватної форми власності. Обмеження строку дії стимулюючого механізму для відповідних потужностей.

3. Надання переваги генерації альтернативної енергетики на локальному рівні. Надання переваги створенню генеруючих альтернативних потужностей із різних відновлювальних джерел в одній місцевості.

4. Розроблення детальної та дієвої системи квот з надання відновлювальної електроенергії.

Стаття 11. Засоби подолання загрози неефективного використання моделі «зеленого» тарифу.

1. Зниження «зеленого» тарифу не менш ніж на 50 відсотків протягом одного року та планування наступного його здешевлення. Зниження повинно бути встановлено для нових користувачів.

2. Встановлення «зеленого» тарифу виключно для домогосподарств та енергетичних кооперативів.

Стаття 12. Засоби подолання загрози агресивного іноземне інвестування.

1. Здійснення уповноваженим державним органом контролю над іноземними інвесторами, які інвестують кошти в галузь альтернативної енергетики.

2. Проведення фінансових перевірок іноземних інвестор які інвестували чи мають намір інвестувати в сферу альтернативної енергетики створюються спеціальними уповноваженими державою органами..

Стаття 13. Кредитування, як засіб подолання загроз національній безпеці альтернативної енергетики.

1. Право на отримання пільгового кредиту мають суб'єкти, які бажають займатись генерацією альтернативної електроенергетики та беруть кредитні кошти на цілі, що пов'язані із купівлею та встановленням потужностей з генерації відновлювальної енергетики, які виготовлені вітчизняними виробниками.

2. Річна процентна ставка з пільгового кредиту для купівлі та встановлення потужностей з генерації відновлювальної енергетики обчислюється у розмірі 2 відсотків та здійснюється протягом періоду дії кредитного договору, за умови погашення кредиту відповідно до встановленого графіку його погашення.

3. Пільгові кредити мають довгостроковий характер та надаються строком на 10–15 років.

4. Об'єктами пільгового кредитування можуть бути витрати на будівництво, монтаж, реконструкцію, модернізацію, розширення генеруючих потужностей із відновлювальної енергетики.

5. Наданням пільгових кредитів займається банки державної форми власності.

6. Надання пільгового кредиту передусе проведення енергетичного аудиту місцевості запланованого будівництва, монтажу, реконструкції, модернізації, розширення генеруючих потужностей із відновлювальної енергетики.

Стаття 14. Інформаційно-освітні заходи, як засіб подолання загроз в сфері національної безпеки альтернативної енергетики.

1. Інформація про ВДЕ є відомості та/або дані, які розкривають кількісні, якісні, характеристики ВДЕ, сповіщають про їх привабливість та необхідність для нормального подальшого розвитку та становлення енергетики держави.

2. Державна інформаційна політика в сфері національної безпеки альтернативної енергетики полягає у:

створенні позитивного іміджу ВДЕ;

підвищенні інформованості населення про роботу ВДЕ;

наданні інформації про обмеження в сфері альтернативної енергетики;

збирання та поширення інформації, щодо фінансової привабливості ВДЕ.

3. Інформаційна діяльність держави в сфері національної безпеки альтернативної енергетики поділяється на інформування населення про перспективність інвестиційної діяльності в сфері ВДЕ та на навчання, зокрема робітників, обслуговуючого персоналу альтернативних генеруючих потужностей

Розділ V. Прикінцеві та перехідні положення

1. До приведення законодавства у відповідність з цим Законом закони та інші нормативно-правові акти застосовуються у частині, що не суперечать цьому Закон

2. Внести зміни у Закон України «Про страхування» (Відомості Верховної Ради України 1996р., №18, ст. 178):

статтю 7 доповнити частиною такого змісту:

«50. Страхування ризиків в сфері альтернативної енергетики»